

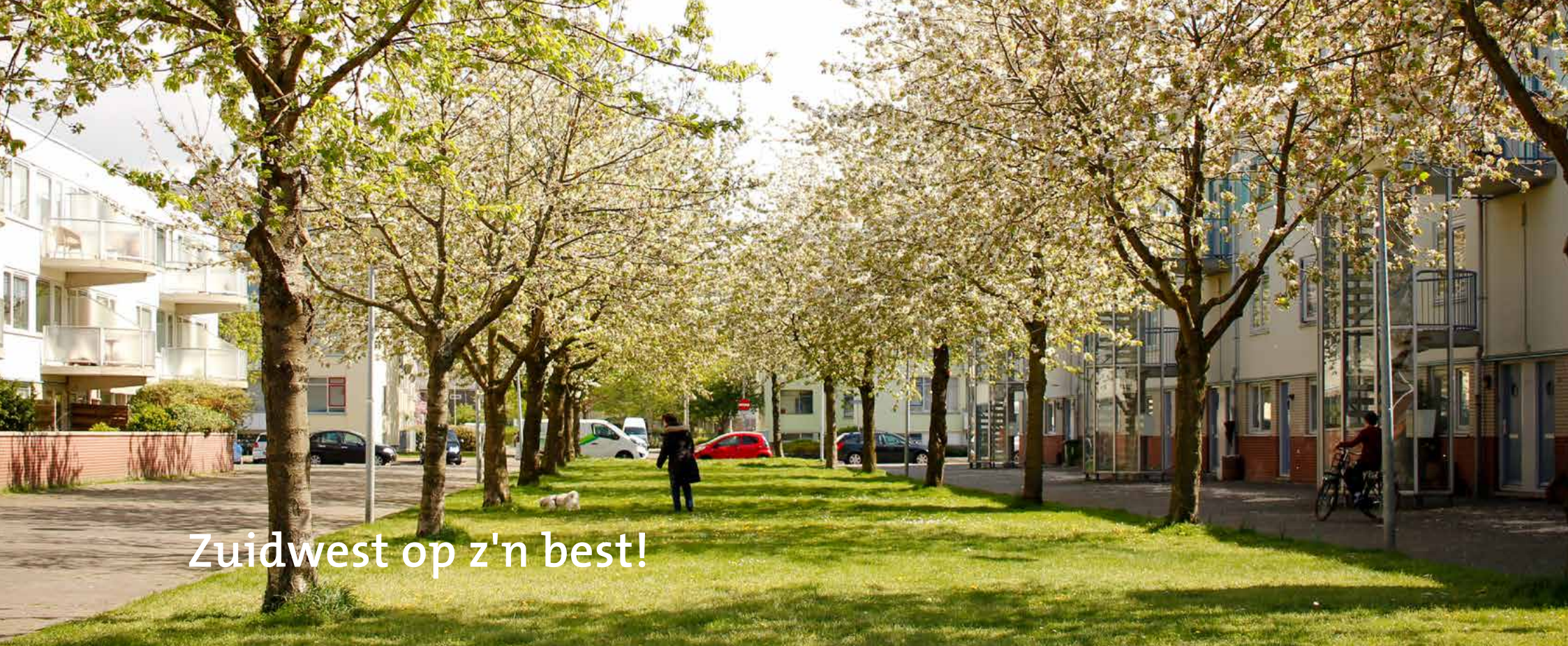

Den Haag

Groen, stedelijk en vitaal Zuidwest

Ontwerp Structuurvisie/Omgevingsprogramma Zuidwest 2040

Mei 2022

Zuidwest op z'n best!

Samenvatting

In deze structuurvisie/dit omgevingsprogramma staat beschreven hoe de gemeente de ruimtelijke ontwikkeling van Den Haag Zuidwest over de periode tot 2040 voor zich ziet. De visie is de basis voor alle ontwikkelingen die een plek moeten krijgen in Zuidwest. De gemeente gebruikt de visie om keuzes te maken. Ook helpt dit de gemeente om afspraken te maken met andere partijen, zoals woningcorporaties, gebiedsontwikkelaars en bewoners.

Zuidwest in 2040

In 2040 is Zuidwest een aantrekkelijk Haags woongebied met onderwijs, mogelijkheden om te werken, recreëren, sporten en te ontmoeten. Hiervoor zetten we in op het realiseren van een aantrekkelijke leefomgeving met voldoende groen, veilige en aantrekkelijke wandel en fietsroutes, speel- en ontmoetingsplekken. Er zijn woningen voor iedereen; de blijvers, de stijgers en nieuwkomers. De woningen zijn van goede kwaliteit en zijn toekomstbestendig. Met 'werken, leren en innoveren' geven we invulling aan het thema werken en economie in Zuidwest. Werken, leren en innoveren staat voor het samenbrengen van partijen zoals kennisinstellingen, bedrijfsleven en inwoners. Vooral op het gebied van 'zorg en gezondheid' en 'maak en bouw' liggen veel kansen.

Er zijn voldoende voorzieningen in de nabijheid. Met de mobiliteitstransitie richten we ons vooral op fietsen, lopen en openbaar vervoer. Ook de energietransitie is cruciaal in de verdere ontwikkeling van Zuidwest.

Aantrekkelijk wonen

We willen voldoende woningen en meer afwisseling in het type woningen in Zuidwest. Daarnaast willen we de woonkwaliteit en leefbaarheid in Zuidwest verbeteren. Daarom worden ca 8.500 bestaande woningen gerenoveerd (opgeknapt en verbeterd). Ongeveer 6.500 woningen hebben het einde van hun levensduur bereikt en worden gesloopt en vervangen. Circa 10.000 extra woningen worden toegevoegd. Naast een verbetering in kwaliteit en diversiteit levert Zuidwest hiermee ook een bijdrage aan het Haagse woning-

tekort. Uitgangspunt bij het herhuisvesten van de huidige bewoners is het bieden van een terugkeermogelijkheid naar de wijk en het zoveel mogelijk behouden van de sociale netwerken. Het toevoegen van woningen vindt plaats in een sterk groen raamwerk langs de lange lijnen en dwarsverbindingen, bij OV-knooppunten en voorzieningscentra. Ook langs de randen van de grote parken krijgen nieuwe woningen een plek. De woongebouwen krijgen een aantrekkelijke 'plint' waar ook andere functies worden toegevoegd, bijvoorbeeld voorzieningen en economische functies.

Groene, gezonde en duurzame leefomgeving

Zuidwest heeft veel waardevol groen: een sterke groenstructuur vormt de ruimtelijke basis van het gebied. Grote groengebieden, sportterreinen en ecologische verbindingen worden niet bebouwd. Ze worden beter met elkaar verbonden, en met meer diversiteit en kwaliteit ingericht als natuurinclusieve verblijfs- en ontmoetingsplekken. Ook de ecologische zones worden beter ingericht zodat de biodiversiteit toeneemt. Er wordt ook niet gebouwd in of ten koste van de buurtparken, singels en middenbermen die in de buurten belangrijk zijn voor de uitstraling van de wijk. De verbindingen met de grote parken worden verbeterd en langs de lange lijnen wordt ook groen en water toegevoegd. In het gehele gebied zijn groene verblijfsplekken dichtbij. Een gezonde, veilige, toegankelijke en goed onderhouden buurt is een belangrijke voorwaarde voor een fijne leefomgeving.

11

Inhoud

Samenvatting	2
1. Inleiding	6
1.1 Vergezicht Zuidwest 2040	8
1.2 Wat is de structuurvisie/het omgevingsprogramma Zuidwest?	9
1.3 Vertrekpunt	10
1.4 Terugblik participatiebijeenkomsten	12
1.5 Samenhang andere ontwikkelingen	14
1.6 Proces	17
2. Kracht van Zuidwest – eigenschappen om trots op te zijn	18
2.1 Historie	21
2.3 Parels van Zuidwest	28
3. Uitdagingen en aandachtspunten	30
3.1 Gezondheid slechter dan gemiddeld Den Haag	33
3.2 Leefbaarheid is onvoldoende	36
3.3 Werkloosheid, armoede en schuld	37
3.4 Voorzieningen passen niet altijd goed	37
3.5 Bereikbaarheid: autogericht en grote afstanden	38
3.6 Eenzijdige en gedateerde woningvoorraad	39
3.7 Duurzaamheid vraagt om veel ingrepen	40
3.8 Groen kan nog beter	41
4. Gewenste kwaliteiten op weg naar 2040	42
4.1 Prettig samenleven	45
4.2 Groei en ontwikkeling	47
4.3 Groene, stedelijke leefomgeving	48

5. Ambities – keuzes voor Zuidwest richting 2040	50
5.1 Ruimte voor ontmoeting	54
5.2 Buurten voor iedereen	56
5.3. Leefbaar en Veilig	58
5.4 Opgroeien, ontwikkelen en onderwijs	64
5.5 Werken en economie	65
5.6 Voorzieningen op maat	67
5.7 Gezonde, groene, duurzame leefomgeving	72
5.8 Fijn wonen	78
5.9 Bereikbaarheid en duurzame mobiliteit	82
5.10 Kansenzones voor het samenbrengen van ambities	90
6. Ruimtelijke uitwerking van de visie en Integrale visiekaart	94
6.1 De ruimtelijke basis voor de visie	96
6.2 Integrale visiekaart	102
6.3 Ontwerpprincipes: harde kaders voor de ontwikkeling van Zuidwest	104
7. Keuzes voor Zuidwest - gebiedsgericht	108
7.1 Moerwijk	110
7.2 Morgenstond	112
7.3 Bouwlust & Vrederust	114
8. Uitvoering	116
8.1 Inleiding	118
8.2 Kaders voor ontwikkelingen	118
8.3 Ontwikkelperspectief	120
8.4 Plan-MER	121
8.5 Evaluatie en monitoring	122
Bijlage: Spelregelkader voor Zuidwest	123

1. Inleiding

1.1 Vergezicht Zuidwest 2040

Den Haag Zuidwest scoort in 2040 weer op alle fronten op het Haags gemiddelde. Wat heeft Zuidwest dan te bieden aan haar bewoners op het gebied van wonen, leefomgeving, veiligheid, mobiliteit en ontwikkelkansen? We geven in deze visie een overzicht van een aantal integrale ambities voor Zuidwest in 2040: de gezamenlijke stip op de horizon.

“Ik zou best nog wel een keertje net als vroeger in Moerwijk willen wonen”. In O, O, Den Haag, het lijflied van onze Harrie Jekkers, komt het gevoel boven dat aansluit bij de ambitie van alle betrokken partijen: geef Zuidwest weer perspectief en hoop, geloof in de toekomst. Samen kunnen we Zuidwest tot een vernieuwd en eigentijds deel van de stad transformeren, waar mensen met verschillende achtergronden graag wonen, werken, zich kunnen ontwikkelen en waar de bewoners een veiliger en aantrekkelijker woonomgeving krijgen. Daar moeten we met elkaar de schouders onder zetten: de gemeente, bewoners, bedrijfsleven, allianties en maatschappelijke partners. Deze uitdagingen vragen dan ook om een gezamenlijke aanpak. Hoe ziet Zuidwest er in 2040 uit?

- **Een prettig en veilig Zuidwest** - In 2040 is Zuidwest een sterk en geliefd deel van Den Haag. De buurten zijn groen en aantrekkelijk en hebben elk hun eigen karakter. Er zijn voldoende woningen en een passende plek voor iedereen. Het openbaar vervoer is goed en je kunt ook makkelijk lopend en fietsend je bestemming bereiken.
- **Mensen voelen zich thuis** - Zuidwest is in 2040 een gebied met een sterke sociale cohesie, waar alle betrokken partijen de handen ineenslaan om de buurten en wijken leefbaarder te maken. Mensen willen zich thuis voelen in hun wijk en zijn er trots op. Het aanbod van voorzieningen op orde.

- **Zuidwest biedt kansen om jezelf te ontwikkelen** - In 2040 moet Zuidwest uitgroeien tot een plek om je te kunnen ontwikkelen. Het onderwijs is veilig en aantrekkelijk voor leerlingen in Zuidwest en de omgeving. Inwoners hebben kansen binnen de wijk om na hun schooltijd werk te vinden in of nabij de wijk. De wijk geeft kansen aan inwoners om zich te blijven ontwikkelen in hun werk en in hun vaardigheden.
- **Iedere buurt een eigen karakter** - Er zijn nieuwe interessante bestemmingen in de wijken gekomen: sportieve of culturele evenementen, een culturele broedplaats of museum. Hierdoor is het imago van Zuidwest versterkt en heeft iedere buurt een eigen herkenbaar karakter gekregen.

1.2 Wat is de structuurvisie/het omgevingsprogramma Zuidwest?

Wat is Zuidwest?

Zuidwest is een groot woongebied aan de rand van Den Haag. Het ligt tegen Rijswijk en het Westland aan. Zuidwest bestaat uit verschillende wijken: Moerwijk, Morgenstond en Bouwlust Vrederust. Samen met het Zuiderpark en de Uithof vormen deze wijken het deel van de stad dat vaak Zuidwest wordt genoemd. Zuidwest heeft ongeveer 70.000 inwoners en heeft een aantal bijzondere kenmerken. Het is ruim opgezet, groen en er zijn mooie gebouwen. Er zijn ook problemen zoals verouderde woningen, armoede en criminaliteit.

Het gebied Zuidwest t.o.v. Den Haag

Wat is een structuurvisie/omgevingsprogramma?

In een structuurvisie/omgevingsprogramma staat beschreven hoe de gemeente de ontwikkeling van een gebied over een lange periode voor zich ziet. Het gaat hierbij om de ruimtelijke onderdelen van het gebied: dus alles wat je kan zien, aanraken, horen en ruiken. De visie stelt doelen voor de gebouwen, bomen en planten, wegen en de rest van de ruimte buitenshuis. Door hier van tevoren goed over na te denken verwachten we de problemen van vandaag grotendeels te kunnen oplossen. Ook zorgen we voor een prettige leefomgeving in 2040, waar we met plezier kunnen wonen, werken en recreëren. In deze structuurvisie/dit omgevingsprogramma staan bestaand beleid en nieuwe ambities benoemd, maar voor het eerst op een samenhangende manier toegepast op het gebied Den Haag Zuidwest.

De visie is de basis voor alle ontwikkelingen die een plek moeten krijgen in Zuidwest. De structuurvisie/het omgevingsprogramma doet dit op de belangrijkste punten. Er blijft daarna nog ruimte om de details uit te werken. De visie kijkt naar een periode tot en met het jaar 2040. Dat is een lange periode en het kan zo zijn dat er tot 2040 nog dingen zullen veranderen. Daar blijft ook ruimte voor. De visie biedt kaders voor de lange termijn, die staan vast. Tegelijkertijd biedt het voldoende

ruimte voor flexibiliteit. Het gaat hierbij niet om radicale koerswijzigingen, maar bijstellingen door bijvoorbeeld gewijzigd beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en het monitoren van de gestelde ambities. Zo wordt het nadenken over de toekomst een terugkerend onderdeel in de aanpak voor Zuidwest. Uiteraard zal de gemeente hierbij de bewoners, ondernemers en organisatie in Zuidwest betrekken.

De gemeente gebruikt de structuurvisie/het omgevingsprogramma om keuzes te maken: wat is wel de bedoeling en wat niet? Ook helpt dit de gemeente om afspraken te maken met andere partijen, zoals woningcorporaties, gebiedsontwikkelaars en bewoners. Samen werken we toe naar een mooie toekomst voor Zuidwest.

'We' doen het samen!

Wanneer erin deze visie gebruik gemaakt wordt van 'we', wordt de gemeente in samenwerking met haar partners bedoeld. Hieronder vallen ook de bewoners, ondernemers en andere gebruikers van Zuidwest. Wanneer de samenwerking met een specifieke partner wordt bedoeld met 'we' dan worden die partners apart genoemd.

1.3 Vertrekpunt

Doel van de structuurvisie/het omgevingsprogramma

Zuidwest is vandaag de dag kwetsbaar op een aantal onderwerpen. Met deze structuurvisie/dit omgevingsprogramma willen we eraan bijdragen dat Den Haag Zuidwest weer een gebied wordt om trots op te zijn. In 2040 is Zuidwest een aantrekkelijk Haags woon- en werkgebied: met fijne woningen, veilige en prettige straten en buurten, goede bereikbaarheid, meer werkgelegenheid, goed onderwijs en sterke voorzieningen. Gewoon een wijk waar mensen willen zijn en blijven.

De mensen die je kent en ontmoet in de wijk maakt dat mensen zich er thuis voelen. Het vertrekpunt voor de visie bestaat uit drie onderdelen: urgentie, verdichting en behoud van kwaliteiten.

Urgentie

Er speelt veel in Zuidwest. Het gebied scoort op bijna alle vlakken slechter dan het Haags gemiddelde. Zuidwest heeft een slechte score op de Leefbaarometer en Prettig Wonen monitor. Er is bovengemiddeld veel criminaliteit. De woningvoorraad is sterk verouderd. Voorzieningen sluiten niet aan op de behoefte van bewoners. De gezondheid van inwoners is slechter dan gemiddeld. Dit is slechts een greep van de problemen die spelen. Zuidwest en haar inwoners verdienen beter. Het is enorm belangrijk om nu met een sterke visie voor de toekomst te komen.

Erasmuspark Den Haag Zuidwest

Verbetering en differentiatie van de woningvoorraad

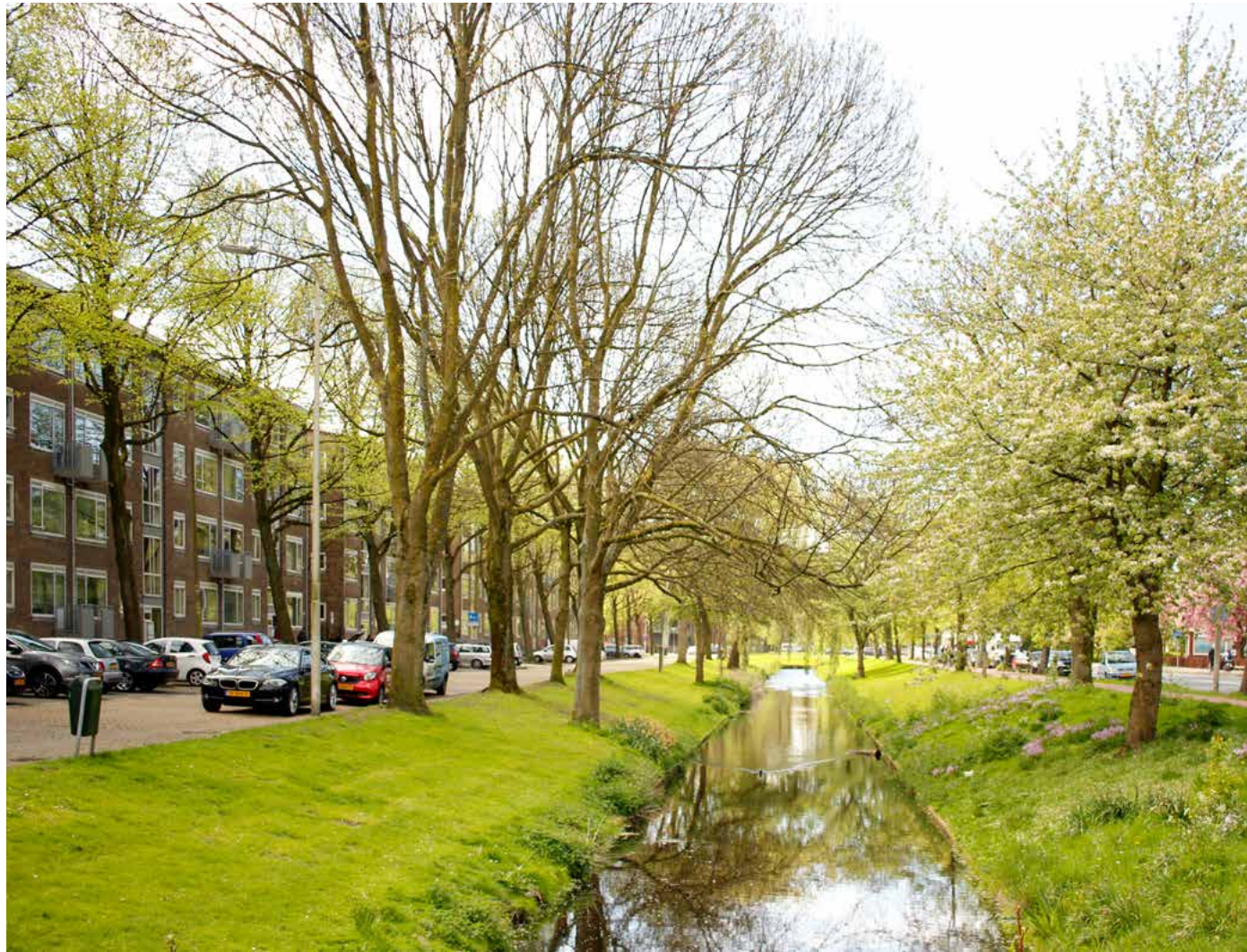
In Den Haag Zuidwest bestaat ongeveer 68% van de woningvoorraad uit corporatiewoningen uit de jaren '50 en '60 waarvan veel woningen verouderd zijn. Daarom worden woningen gerenoveerd, maar ook gesloopt en vervangen. Daarnaast voegen we ook nieuwe woningen toe. Dit helpt om meer afwisseling in de woningvoorraad in Zuidwest aan te brengen en de woonkwaliteit en leefbaarheid in Zuidwest te verbeteren. Het verdichten zien we als basis om verbeteringen aan te brengen in Zuidwest. Tevens levert deze verdichting een bijdrage aan het woningtekort in Den Haag. De gemeente heeft in de Agenda Ruimte

voor de Stad (2016, RIS 295016) voorzien dat in de periode 2016-2040 binnen de huidige stadsgrenzen 50.000 woningen worden toegevoegd. Verbetering van de leefomgeving wordt tevens verkregen door de inzet op mobiliteitstransitie, arbeid en extra voorzieningen.

Behoud van kwaliteiten

Het is belangrijk om alles wat nu al zo mooi is in Zuidwest te beschermen. De groene uitstraling van Zuidwest blijft hoe dan ook behouden. Dat is niet vanzelfsprekend, daarin moet worden geïnvesteerd. Parken, singels en lanen worden beschermd en waar het kan verder versterkt om bewoners een prettige en gezonde woonomgeving te bieden, maar ook om de biodiversiteit te vergroten en de veranderingen van het klimaat en de energievoorziening op te kunnen vangen.

Bouwontwikkelingen dragen bij aan deze groene uitstraling. Ze voegen waarde toe aan een aantrekkelijke uitstraling van de openbare ruimte in de wijk. Ook heeft de gemeente onderzoek gedaan naar kenmerkende gebouwen en structuren in Zuidwest. Er zijn buurten, bouwblokken en gebouwen die cultuurhistorisch waardevol zijn. Als er woningen worden gesloopt en/of toegevoegd dan moeten we rekening houden met deze waarden.

Groene singel in Den Haag Zuidwest

1.4 Terugblik participatiebijeenkomsten

In het najaar van 2021 hebben bewoners, ondernemers en anderen uit Zuidwest tijdens tien participatiebijeenkomsten meegedacht over de toekomst van Zuidwest. De centrale vraag tijdens de participatie was: ‘Wat moet er gebeuren om ervoor te zorgen dat Den Haag Zuidwest in de toekomst een fijne plek is om te wonen, te leven en te werken?’

In de eerste reeks verkennende bijeenkomsten spraken de bewoners in Morgenstond veel over onderwerpen die hen nu bezighouden op het gebied van leefbaarheid, zoals overlast, onderhoud en veiligheid. Ook werd aandacht gevraagd voor oudere jeugd, werd het gemis van een HAVO/VWO-school genoemd en benoemden zij dat de verdichting en de effecten ervan de leefbaarheid verder onder druk zet. In Moerwijk maken de bewoners zich zorgen over de kwaliteit van (ook particuliere) woningen, overbewoning, armoede, criminaliteit en de huisvesting van meer zorgdoelgroepen in de wijk. Saamhorigheid en het belang van elkaar kunnen ontmoeten is veelgenoemd in Moerwijk. Tijdens de eerste avonden in Bouwlust/Vrederust gaven veel bewoners aan in onzekerheid te verkeren over hun woontoeekomst in de wijk. Bij andere bewoners leverden de verdichting en de

hoogbouw, net als het aantal toe te voegen sociale woningen vragen op.

Tijdens de vervolgbijeenkomsten noemden bewoners de volgende aandachtspunten voor de structuurvisie: ‘versterk het groene karakter van Zuidwest door meer variatie in het groen en in de openbare ruimte en meer ruimte voor natuur, speelplekken en het behoud van de volkstuinten’, ‘het groen en meer ruimte voor ontmoetingsplekken, zowel binnen als buiten, zorgen voor levendigheid en sociale samenhang in de wijk’, ‘meer variatie in gebouwen(stijlen), mooie gevels en speelse gebouwen, met ruimte voor hoogteaccenten’, ‘de centrale Escamp-sportvelden zijn te gesloten en liggen voor veel bewoners te ver weg’, ‘realiseer een groter kunst- en cultuuraanbod’, ‘verbind het openbaar vervoer met de regio’,

‘plaats voorzieningen bij elkaar en zorg voor goede looproutes er naartoe’. In de visie wordt aan deze onderwerpen aandacht besteed.

Aan deze structuurvisie/dit omgevingsprogramma is een participatienotitie toegevoegd. Daarin is uitgebreid het participatieproces beschreven. Ook is opgenomen op welke wijze bewonersparticipatie in Zuidwest verder vorm krijgt en waar nodig deze verbeterd kan worden. Zoals de opgave om een breder en diverser participatiebereik te realiseren via onder meer een participatiewerkplaats in Zuidwest.

Participatiebijeenkomst over de structuurvisie

1.5 Samenhang andere ontwikkelingen

Wat is de structuurvisie/het omgevingsprogramma niet?

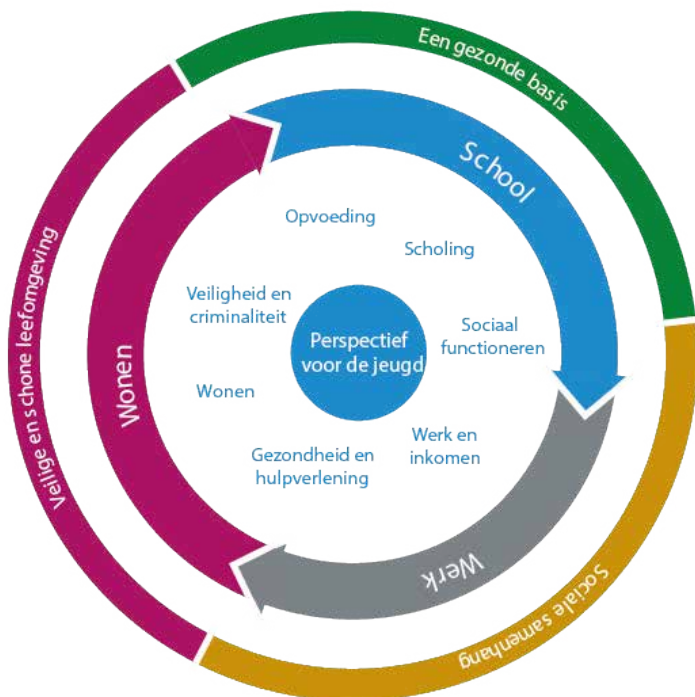
Deze structuurvisie/dit omgevingsprogramma gaat alleen over maatregelen die je buiten kunt zien, aanraken, horen en ruiken in Zuidwest. Het doel is dat deze maatregelen bijdragen aan het oplossen van de problemen. Toch zijn er ook andere maatregelen nodig om de sociale maatschappelijke problemen in Zuidwest op te lossen. Dan gaat het over voorlichting, armoedebestrijding, onderwijsverbetering, vermindering

van overlast, samenwerkingen en afspraken tussen partijen. Dit zijn maatregelen die niet onder deze structuurvisie/dit omgevingsprogramma vallen. Een onderwerp als gezondheid of veiligheid kan niet alleen in een structuurvisie/omgevingsprogramma worden opgelost. Hier is ook ander beleid (plannen en afspraken) voor nodig. Bovendien zijn er bepaalde beleidsstukken die voor heel Den Haag gelden, dus ook voor Zuidwest. De Woonvisie 2030 is een voorbeeld van een beleidsstuk die een belangrijke relatie heeft met deze structuurvisie/dit omgevingsprogramma.

Programma Zuidwest

In het Programma Zuidwest 2040 staan net zoals in de structuurvisie/het omgevingsprogramma de bewoners centraal. Het programma is een aanpak om blijvende veranderingen te realiseren, waarin projecten en allerlei andere activiteiten in samenhang worden uitgevoerd. Het accent ligt in het programma Zuidwest bij de kansen op een goede toekomst voor de jeugd. Er zijn zes groepen die samenwerken met meer dan honderd partners die het Verbond van Zuidwest hebben ondertekend op 8 juli 2021.

Leefcirkel brede aanpak programma Zuidwest

1. Alliantie Onderwijs: Gelijke onderwijskansen

Ambitie: Zuidwest is een goede plek om op te groeien en je te ontwikkelen, met gelijke onderwijskansen

2. Alliantie Werk en economie: Perspectief op werk

Ambitie: Zuidwest is er voor iedereen perspectief op werk, ontwikkeling en zinvolle dagbesteding. Zuidwest is schuldenvrij

3. Alliantie Wonen en leefomgeving: Fijn wonen

Ambitie: In 2040 ervaren de bewoners Zuidwest als een veilige en aantrekkelijke woon- en leefomgeving, die duurzaam, groen, gezond en goed bereikbaar is.

4. Alliantie Leefbaarheid en veiligheid: Veilig!

Ambitie: Zuidwest is in 2040 veiliger en leefbaarder dan in 2019 en bewoners en ondernemers voelen zich veiliger

5. Alliantie Gezondheid: Wel zo gezond

Ambitie: In 2040 is de ervaren gezondheid van de inwoners van Zuidwest net zo goed als die van de inwoners van de rest van Den Haag

6. Alliantie Sociale samenhang en participatie:

Thuis en gekend Ambitie: Zuidwest is een gebied waar mensen zich thuis voelen en gekend worden in wat ze nodig hebben

De weg naar een betere toekomst is gebaseerd op de kwaliteit die Zuidwest van oorsprong ook had. Het was en is een wijk waar je als kind kan ontplooiën, de basis legt voor een goede baan en waar je graag wilt wonen. Zuidwest heeft zoveel te bieden, kent tientallen wijken en buurten met ieder een eigen dynamiek en diversiteit. De uitdaging is om de enorme energie en ambities bij de jeugd en hun ouders aan te grijpen en vanuit dat perspectief onze inspanningen en activiteiten te bezien voor de komende twintig jaar.

In Zuidwest willen bewoners in alle leeftijden en inkomensgroepen het gevoel hebben dat dit de plek is waar ze kunnen werken aan hun toekomst. Dit vraagt om een veilige en goede woon-, werk- en leefomgeving, op maat ontwikkelde voorzieningen, goede gezondheidszorg, maar vooral ook het behoud en het benutten van de sociale verbanden. De manier waarop Zuidwest wordt ingericht heeft hier invloed op: de gebouwen, woningen, plekken om te werken, voorzieningen, wandelroutes, OV-verbindingen, parkeren en fietsen stallen, winkels en de buitenruimte (met groen en water). Deze structuurvisie/dit omgevingsprogramma gaat hierover.

Omgevingsvisie

We maken nu een visie voor de toekomst van Zuidwest. Op dezelfde manier gebeurt dit voor heel Den Haag. Dat gebeurt in de 'Omgevingsvisie Gemeente Den Haag'. Volgens de Omgevingswet moet elke gemeente één omgevingsvisie hebben voor het hele gemeentelijke grondgebied.

De structuurvisie voor Zuidwest zal in de woorden van de Omgevingswet een 'omgevingsprogramma' zijn (niet te verwarren met het programma Zuidwest 2040, dat hiervoor is beschreven). Het moment van vaststellen bepaalt

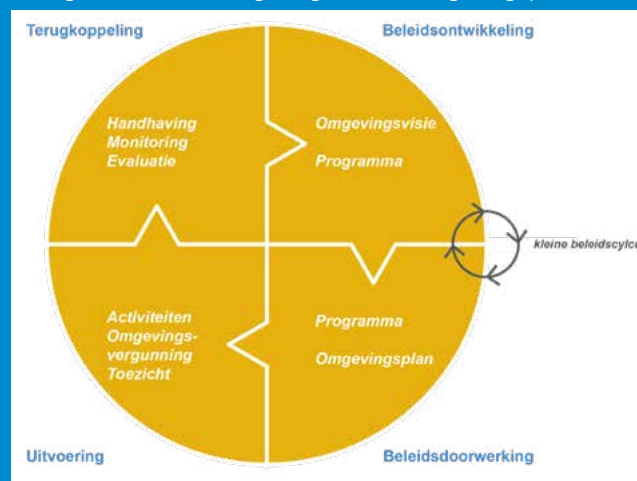
of deze visie wordt vastgesteld als structuurvisie Zuidwest of als omgevingsprogramma. Deze visie kan beschouwd worden als een gebiedsgerichte uitwerking (omgevingsprogramma) van de op te stellen omgevingsvisie.

Wat is de Omgevingswet?

De Omgevingswet is een nieuwe wet die in werking zal treden. Deze nieuwe wet vervangt allerlei wetten op het gebied van wonen, werken, verkeer en milieu. Met de Omgevingswet wilde overheid de regels voor ruimtelijke ontwikkelingen makkelijker maken en de kwaliteit van de leefomgeving verbeteren. Zo komt er meer overzicht over wat er welen niet mogelijk is in een bepaald gebied. Denk aan het starten van een bedrijfje, het aanpassen van je huis of het kappen van een boom. Met de Omgevingswet krijgt iedere gemeente straks één omgevingsvisie (een toekomstvisie) en één omgevingsplan (met regels voor bouwen op en gebruiken van grond). Nu zijn dat vaak nog tientallen bestemmingplannen. Daarnaast mag een gemeente omgevingsprogramma's maken voor gebieden (zoals Zuidwest) en onderwerpen (zoals geluid).

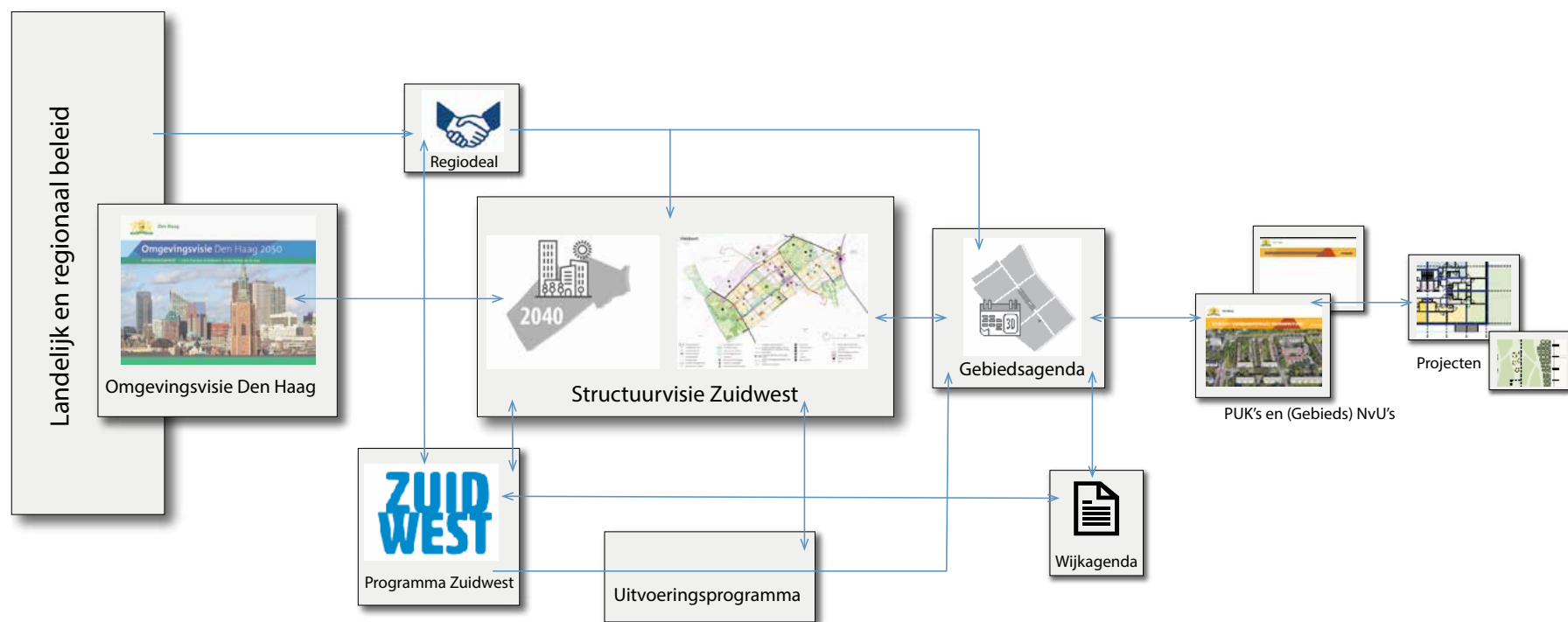
Het idee van de Omgevingswet is dat een gemeente zo'n omgevingsvisie en omgevingsplan niet meer maakt voor tien jaar, maar voor altijd. Dan past de gemeente de visie en het plan wel elk jaar (of om het jaar) aan, zodat ze altijd actueel zijn. Ook is het idee dat de gemeente eerst de omgevingsvisie maakt, daarna eventueel programma's en dan het omgevingsplan. In de vierde stap worden gekeken of er redenen zijn om dit beleid aan te passen. Dit heet werken in de 'beleidsdynamiek' (zie plaatje). De structuurvisie Zuidwest is ook een omgevingsprogramma, maar deze is al klaar voordat de omgevingsvisie klaar is. Dat mag.

Gebiedsontwikkelingen en programma's

Er lopen al verschillende gebiedsontwikkelingen zoals op het terrein van de voormalige brandweer-kazerne aan de Assumburgweg, de herontwikkeling van de Dreven-Gaarden-Zichten en in de omgeving van de Schaloenstraat. Programma's gericht op de energietransitie en de strategie voor de mobiliteitstransitie (uitleg invoegen) hebben (een deel van) hun aandacht gericht op Zuidwest. Andere gemeentelijke plannen gaan over de

aanpak van kansenongelijkheid, gezondheidsverschillen en Schuldenlab070 in heel Den Haag. Er zijn gebiedsagenda's en wijkagenda's in de maak. Deze producten zien we niet los van elkaar, maar moeten op elkaar aansluiten en elkaar versterken. De structuurvisie/het omgevingsprogramma is de basis en helpt om die samenhang duidelijk te maken.

Samenhang structuurvisie ten opzichte van andere programma's en projecten'

1.6 Proces

Voordat deze visie gemaakt kon worden is veel onderzoek gedaan. Het werd steeds duidelijker dat het nodig was om na te denken over Den Haag Zuidwest als geheel. In 2019 is daar een start mee gemaakt met de gebiedsverkenning “Bestemming Zuidwest”. Alle kennis over wat er nu speelt en nog gaat spelen in dit gebied is verzameld. Hieruit zijn de belangrijkste doelen voor de visie naar voren gekomen. Daarna is gesproken met partijen in Zuidwest en moesten de belangrijkste ruimtelijke keuzes worden gemaakt. Die keuzes zijn terug te lezen in de structuurvisie/het omgevingsprogramma die nu voor ligt en zijn gebaseerd op de onderzoeken die terug te vinden zijn in de bijlagen.

Het gaat om:

- Het voorzieningenprogramma Zuidwest 2040
- Het ruimtelijk raamwerk Zuidwest 2040
- De Kansenkaart/verdichtingsstrategie Zuidwest 2040
- Onderzoek naar cultuurhistorische waarden in Zuidwest
- Het milieueffectrapport

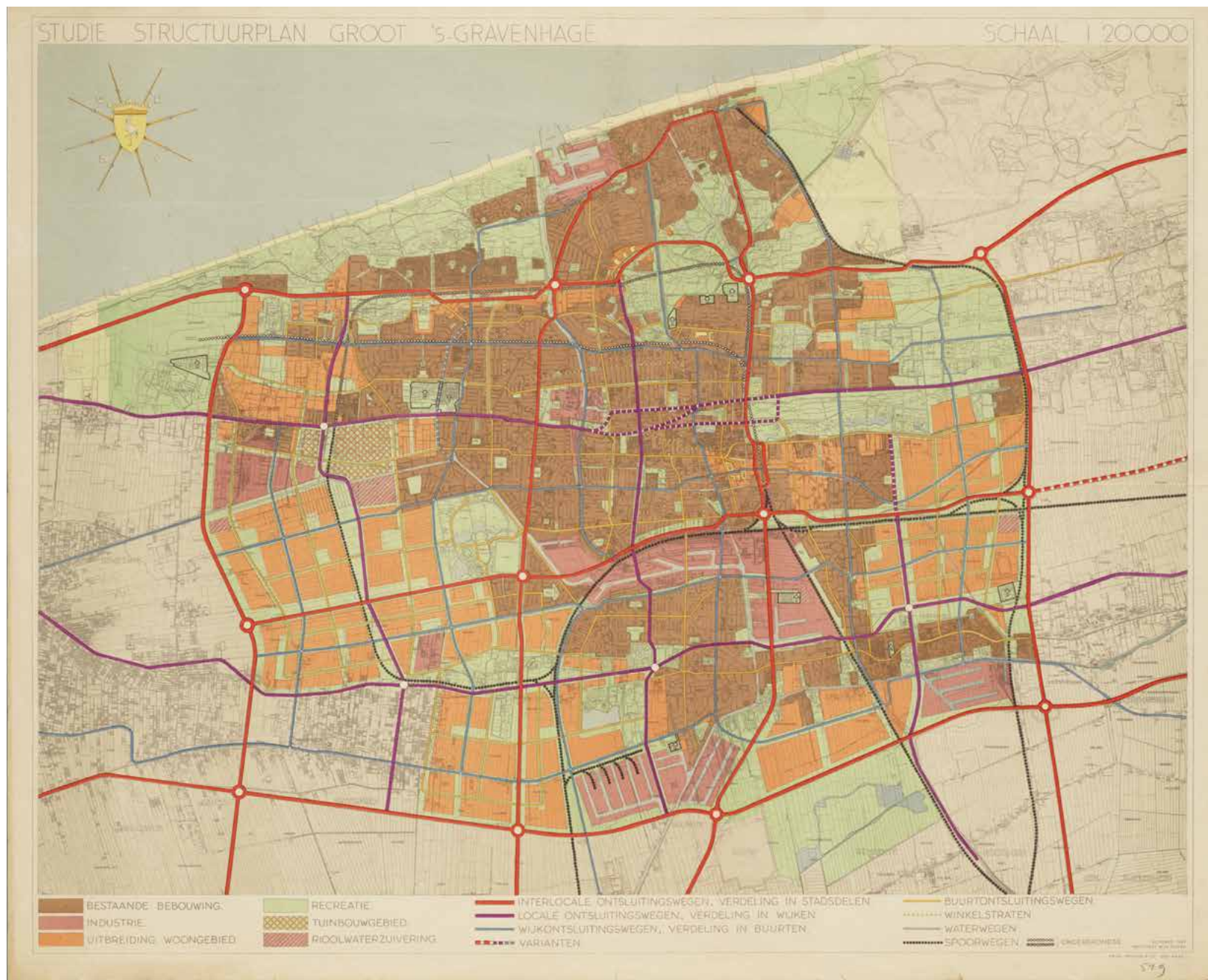

Onderliggende onderzoeken/deelproducten van de structuurvisie

2.

Kracht van Zuidwest –
eigenschappen om trots
op te zijn

Structuurplan Dudok uit 1949 // Bron: Het Haags Gemeentearchief

2.1 Historie

Het begin van Zuidwest

Al in 1908 werden de eerste plannen voor Zuidwest gemaakt. De bekende ontwerper van gebouwen en steden Berlage begon hiermee. Als eerste werd het Zuiderpark gerealiseerd, toen een stukje van Moerwijk. Na de Eerste en Tweede Wereldoorlog waren veel nieuwe huizen nodig in Nederland. Hiervoor werd in Den Haag het gebied Zuidwest gekozen. Het was nodig om hier in korte tijd veel betaalbare huizen te bouwen. Het waren de wijken van hoop en geloof in de toekomst, bestemd voor de verpleegkundige, de leraar, de chauffeur en de agent.

Deze uitbreiding van de stad werd ontworpen door Dudok, de opvolger van Berlage. Hij koos voor een inrichting met veel groen. Lanen, singels, parken en pleinen zorgden voor een gevoel van ruimte. In dit deel van de stad stonden de buurt en de wijk centraal. In Moerwijk was dit terug te zien in de zorgvuldig ingerichte binnentuinen en het uitbundige verenigingsleven. In Morgenstond was het winkelcentrum Leyweg het belangrijkste punt in de wijk. Toen al bediende het winkelcentrum meer bewoners dan alleen uit Morgenstond. In Bouwlust en Vrederust had elke buurt zijn eigen kleinschalig winkelcentrum.

Oorspronkelijk karakter van de wijk

De buurten ontwikkelden zich tot hechte gemeenschappen. Hier woonden mensen die mét hun verschillen in leeftijd, leefstijl en levenshouding

(toen vanwege de verzuiling) goed met elkaar overweg konden. Er was veel onderling contact tussen burens. Bewoners van toen praten nog steeds met enthousiasme en heimwee over die tijd. Zuidwest groeide in de jaren zestig en zeventig uit tot één van de grootste nieuwbouwgebieden in Nederland. Het was een levendig gebied met veel winkels, buurthuizen, scholen, sportverenigingen en andere voorzieningen. Er kwamen veel jonge gezinnen en actieve burgers in dit bruisende deel van de stad wonen en werken.

Verdere ontwikkeling van de wijken

Vanaf 1980 vertrokken veel bewoners naar nieuwe plekken. In de jaren '80 vertrokken veel bewoners naar Zoetermeer en eind jaren '90 vertrokken bewoners naar Wateringseveld, Ypenburg en Leidschenveen. De woningen in Zuidwest raakten verouderd en er kwamen steeds meer mensen met een kleinere portemonnee in de wijken te wonen. Vanaf de jaren negentig is een aantal buurten flink gerenoveerd, maar tijdens de economische crisis van 2008 viel dit stil. Daarnaast kwamen er steeds meer kwetsbare mensen in de sociale huurwoningen wonen. Er verdwenen steeds meer winkels en andere voorzieningen. Dit zorgde voor een neerwaartse spiraal. Alles bij elkaar spelen nu flink wat problemen in de wijken. Dit wordt in hoofdstuk 3 beschreven.

Bron: Het Haags Gemeentearchief

2.2 Kernkwaliteiten

Groen en ruimte in overvloed

Zuidwest is één van de meest groene wijken van de stad dankzij de vele parken, bomen en gemeenschappelijke groene binnentuinen. Dit deel van de stad heeft een heldere opbouw, dankzij de bomenlanen, singels, parken en pleinen. Voorbeelden zijn de singels door Vrederust, Morgenstond en Moerwijk, maar ook de buurtparken en pleintjes. Wat erg bijzonder is, is dat de bomen oud en daarom mooi volgroeid zijn.

In dit deel van de stad is ook een aantal grote bijzondere parken aanwezig: het Zuiderpark en de

Uithof. Daarnaast zijn er grotere groenstructuren aanwezig met sportvelden en volkstuinen tussen de wijken en is er een netwerk van groene singels en stroken door Zuidwest heen.

Het Zuiderpark ligt aan de rand van Zuidwest, richting het centrum. Voor bewoners en bezoekers is hier veel ruimte om te ontspannen. Er zijn verschillende bloementuinen, beweegroutes en speelplaatsen. Het natuurgebied Uithof is onderdeel van de groene rand van Den Haag en is daarmee een groene schakel tussen Zuidwest en het Westland. De Uithof heeft bijzondere struc-

turen in het landschap: een dijk, gesloten boskammers met een jong bomenbestand en groene bomenlanen, open historische polders. Langs de Wennetjessloot aan de rand van de Uithof ligt een waterrijk gebied met eilanden, veel vogels en wandelpaden door de natuur. Het Melis Stokepark ligt naast de Leyweg en heeft een belangrijke betekenis voor de omliggende wijken. Hier zijn veel speelmogelijkheden, wandelpaden en zitplekken in een mooie omgeving. Naast deze parken zijn er ook verschillende sportverenigingen midden in het groen. Al het groen in de wijk is goed verspreid: overal waar je komt is er wel iets van groen of natuur in de buurt. Het groen in de stad kan je weer onderverdelen in verschillende soorten groen: stadsgroen, buurtgroen en blokgroen. Stadsgroen is het groen dat je terugvindt in de parken, sportvelden en de volkstuinen. Daarnaast heb je het buurtgroen dat voornamelijk terugkomt bij speel- en hondenuitlaatplekken. Vervolgens is er groen rondom het bouwblok en de woning. Dit is het groen van de bewoners zelf, hun eigen tuin of in het geval van Zuidwest het groen van de corporaties of VvE's. Ook de groenstroken, grasveldjes en bomenlanen in de straat en rondom de huizen vallen onder groen rondom het bouwblok. Dit samen zorgt voor de fijne groene uitstraling waar bewoners zo trots op zijn!

Wat is groen?

Onder 'groen' verstaan we bomen, gras, bloemen, natuur en water. Het gaat om begroeiing en beplanting. Groen kan dus ook blauw, paars, geel of rood zijn.

Het groen in de stad kan je weer onderverdelen in verschillende soorten groen: stadsgroen, buurtgroen en blokgroen. Stadsgroen is het groen dat je terugvindt in de parken, sportvelden en de volkstuinen. Daarnaast heb je het buurtgroen dat voornamelijk terugkomt bij speel- en hondenuitlaatplekken. Vervolgens is er groen rondom het bouwblok en de woning. Dit is het groen van de bewoners zelf, hun eigen tuin of in het geval van Zuidwest het groen van de corporaties of VvE's. Ook de groenstroken, grasveldjes en bomenlanen in de straat en rondom de huizen vallen onder groen rondom het bouwblok. Dit samen zorgt voor de fijne groene uitstraling waar bewoners zo trots op zijn!.

Goede verkeersstructuur

Toen de wijk werd gebouwd was de auto het vervoersmiddel van de toekomst. De straten en wegen in Zuidwest zijn daarom ruim opgezet. De duidelijke ruimtelijke opzet van het gebied heeft gezorgd voor veel lange lanen die buurten met elkaar verbinden met de auto. Hierbij is ook gedacht aan de voetgangers en fietsers. Ook het openbaar vervoernetwerk is goed. Er lopen veel tram- en buslijnen door het gebied en station Moerwijk verbindt Zuidwest met de rest van Nederland. Toch is de reistijd met de tram naar de grote stations nu veel te lang. De basis voor alle vervoersmiddelen is op orde, maar er kan nog veel verbeterd worden.

Kunst, cultuur en historie in de openbare ruimte

Zuidwest is voor een groot deel in de jaren '50 gebouwd. Dat is op veel plekken nog duidelijk voelbaar. Het bijzondere is dat de originele opzet van de wijken op veel plekken bewaard is gebleven. Dit is te zien in de manier waarop de straten en bouwblokken zijn opgebouwd.

Een ander herkenbaar element uit de jaren '50 is de stijl van de woningen. Een aantal gebouwen is aangewezen als monument. De typische portiekflats uit de jaren '50 zijn hier in allerlei verschijningsvormen te vinden. Als je goed oplet zie je dat de gevels steeds net anders zijn vormgegeven. Ten slotte is er op allerlei plekken kunst in de openbare ruimte te vinden. Dit kan op gevels van gebouwen of op zichzelf staande objecten zijn.

Cultuur in Zuidwest zit niet alleen in de gebouwen. Ook de geschiedenis van de Haagse Popmuziek heeft hier zijn wortels. Harrie Jekkers groeide op in Moerwijk en zong daarover in O O Den Haag. De band Q65 kwam uit Zuidwest.

Het Zuiderpark is in de jaren '20-'30 aangelegd naar het ontwerp van Berlage. Het is het eerste Nederlandse voorbeeld van een volkspark. Het is dan ook een Rijksbeschermd Stadsgezicht. Midden in het Zuiderpark ligt een grote vijver. Daaromheen zijn allerlei voorzieningen te vinden, zoals: speelplaatsen, stadsboerderij, 'eetbare' tuin, horeca, zwembad en het Openluchttheater. Bijzondere kwaliteiten zijn de eendenkooi, het Scheepstra- en Ligthartmonument (Ot en Sien) en de monumentale hoofdingang aan het Veluweplein. De Sportcampus, waarin allerlei sportactiviteiten plaatsvinden, is ook in het Zuiderpark te vinden. Er loopt een kunstroute langs verschillende kunstwerken door het park. Ten slotte is er ook ruimte voor bijzondere evenementen.

Speelvoorziening in binnentuin

Tophalte Leyweg

Lokale bedrijvigheid

Economisch interessante plekken

In en om Zuidwest bevinden zich verschillende economisch interessante plekken. Bijvoorbeeld bedrijventerrein Zichtenburg, Kerketuinen, Dekkershoek (ZKD), de Schilde en, de Leyweg, Pand Zuidwest en de Sportcampus. Daar is het midden- en kleinbedrijf (mkb) actief in de zorgzorg, bouw, energie en de maakindustrie (het maken van producten). Daarmee heeft Zuidwest de potentie om bij te dragen aan de gewenste verbreding van de economie. De sportcampus heeft de potentie uit te groeien tot een plek waar met bedrijvigheid op het gebied van zorg, maar ook in de sportindustrie.

Allerlei soorten voorzieningen

In de wijken en buurten in Zuidwest wonen veel verschillende mensen, waardoor de vraag naar voorzieningen ook groot en verschillend is. In Zuidwest zijn er allerlei soorten voorzieningen. Voor de bewoners zijn er mogelijkheden om onderwijs te volgen, ruimte om te ontspannen en de dagelijkse boodschappen te doen in ieders eigen buurt. De meeste voorzieningen in Zuidwest hebben een maatschappelijke functie. Dit zijn de sportlocaties, zorg-, kunst- en cultuurvoorzie-

ningen, en de onderwijslocaties. Bewoners geven aan dat niet alle voorzieningen even dichtbij zijn en dat de voorzieningen niet altijd aansluiten bij hun wensen.

Wijk met veerkracht

De kracht van bewoners in Zuidwest en de inzet die zij leveren voor anderen is indrukwekkend. Er zijn veel initiatieven van bewoners om de wijken een stukje mooier te maken. Er zijn initiatieven in de wijk, zoals gezamenlijke moestuinen, samen koken en samen knutselen. Dit zorgt voor een gevoel van gemeenschappelijkheid en sociale samenhang. Mensen hebben oog voor elkaar. In het bijgaande kader zijn een aantal van dit soort initiatieven toegelicht van bewoners. Ze zijn erg afwisselend, net als de bewoners van Zuidwest. De rijke variatie aan culturen in Zuidwest is bijzonder. Deze initiatieven brengen mensen samen. Met hun inzet maken ze de wijk een beetje mooier. Het is duidelijk dat de wijk geliefd is onder bewoners.

Winkelcentrum De Stede

Bron: David van Keulen

Bestaande initiatieven door en voor bewoners

Escamp festival is een cultureel en informatief evenement waar mensen uit Zuidwest naar toe kunnen gaan. Dan kom je in gesprek met verschillende mensen die iets betekenen voor de wijk zoals; de politie, brandweer, scholen, maar ook zorginstellingen en woningcorporaties. Er is hierdoor veel informatie te vinden, maar er zijn vooral ook veel leuke dingen te doen! Tijdens het festival is er muziek aanwezig, lekkere hapjes, workshops, spel- en sportactiviteiten. Op deze manier is er voor elke doelgroep - ouderen, kinderen en volwassenen - iets te beleven bij het Escamp festival.

Participatiekeuken In de Participatiekeuken koken vrijwilligers, cliënten van de voedselbank, statushouders en mensen uit het bedrijfsleven gezamenlijk voor kwetsbare doelgroepen. Er wordt gekookt met producten uit de moestuinen in de wijk en met het voedseloverschot uit supermarkten, distributiecentra, het Westland en uit de voedselpakketten van de voedselbank. De Participatiekeuken heeft tijdens corona meer dan 100.000 maaltijden uitgedeeld.

Stichting Zuiderpark Het Zuiderpark is een van de groene parels van Zuidwest. Het is een aantrekkelijk park waar je elkaar kunt ontmoeten, spelen, wandelen en sporten. Doordat het veel bezoekers aantrekt is er steeds meer aandacht nodig voor de controle van het park en het beschermen van de natuur. Stichting Zuiderpark zorgt ervoor dat er zo min mogelijk overlast is voor bezoekers. Ze willen het park veilig houden met zo weinig afval op de grond, overlast van geluid en parkeren.

Pand Zuidwest is een creatieve plek waar nieuwe ondernemers terecht kunnen. Het is een locatie waar iedereen welkom is om aan te schuiven bij de verschillende vaste ondernemers. Er bevindt zich een meubelmaker, een coach voor vrouwen en een vintage winkel. Naast de kleine bedrijfjes vinden er cursussen en workshops plaats, maar er worden ook verhalen verteld door bewoners of mensen van buiten de wijk.

Wijkwinkel bij Betje is een initiatief dat zich bezighoudt met het samenbrengen van bewoners. Om eenzaamheid tegen te gaan is er een plek gemaakt waar je een maaltijd kan halen, een uurtje kan knutselen of even een praatje kan komen maken met iemand. Het initiatief wordt verzorgd door verschillende vrijwilligers.

Theater Dakota Door heel Den Haag zijn er locaties te vinden waar kunst en cultuur wordt aangeboden. Het theater Dakota is bedoeld voor verschillende doelgroepen. Ze kunnen kennis maken met kunst en cultuur op een makkelijke en bereikbare manier. In Dakota zijn theateervoorstellingen, films, workshops en lessen volgen. Het is een plek om te ontspannen en mensen te leren kennen op een creatieve manier. Bewoners worden ook betrokken bij de programmering en krijgen de mogelijkheid eigen werk te exposeren of op te treden.

Escamp voor Vrouwen Escamp voor vrouwen organiseert zeven dagen per week activiteiten zoals naailes, koffieochtenden en een meidengroep. Met deze activiteiten bereiken ze wekelijks 500 deelnemers. Verder krijgen wekelijks 50 kinderen uit de wijk gratis bijles en huiswerkbegeleiding. Ook heeft de stichting een project opgezet om huiselijk geweld aan te pakken in de wijk en ondersteunen ze vrouwen om uit de bijstand te komen.

Moerwijk Moeders Een groep moeders uit Moerwijk komt wekelijks bijeen om elkaar te ontmoeten, te helpen, zijn ze bezig met taallessen en komen sommige vrouwen uit hun sociaal isolement. De Moerwijk Moeders adviseren en informeren elkaar en nodigen instanties uit om te praten over thema's zoals gezondheid, sport en opvoeden.

Alle Kanten is een wijkbedrijf in Bouwlust waar mensen elkaar ontmoeten en waar mensen zich kunnen ontwikkelen. Het programma bestaat uit allerlei verschillende trainingen en activiteiten zoals Nederlandse les, bingo, ondersteuning bij financiën, naailes, snuffelmarkten, sport en gezondheid, vergroten van je netwerk, het vinden van werk en ondersteuning als je zelfstandig ondernemer wil worden.

Vakantieschool bij OBS De Wissel Tijdens de schoolvakanties biedt Mehr Welzijn een vakantieprogramma aan 200 kinderen op basisschool De Wissel. Kinderen tussen 4 en 12 jaar kunnen meedoen aan activiteiten en workshops zoals koken, afro dance, robotica, voetbaltoernooi en nog veel meer. Mehr Welzijn stimuleert talentontwikkeling en biedt kansen aan jongeren om op manieren bezig te zijn die nieuw voor hen zijn.

Made in Moerwijk Made in Moerwijk biedt mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt leerwerktrajecten aan zoals 'assistent-beveiliging' en 'persoonlijke verzorging'. Ook is het een plek waar werkgelegenheid ontstaat doordat bewoners duurzame, recyclede en handgemaakte producten maken en verkopen.

Stadslandbouw Staedion heeft het initiatief genomen om hun grond in te zetten voor de ontwikkeling van stadslandbouw in Zuidwest, omdat ze gezien hebben dat dit mogelijk kan bijdragen tot de noodzakelijke versterking van de participatie en daarmee bijdraagt aan de ontwikkeling van de samenleving. Bewoners vragen steeds meer om moestuinen.

Naailes van Marlene in Buurtkamer Vrederust Marlene woont in Vrederust en geeft wekelijks driemaal vrijwillig naailes aan vrouwen. Marlene heeft de naaimachines en alle spullen die nodig zijn voor de lessen gesponsord gekregen van het Internationaal Strafhof waar haar man voor werkt. Met haar tomeloze inzet en enthousiasme zorgt zij ervoor dat tientallen vrouwen uit hun isolement worden gehaald.

Zuidwest Skillsclub Op de Zuidwest Skillsclub maken leerlingen uit groep 7 en 8 van het basisonderwijs kennis met verschillende beroepen en beroepsbeoefenaren. Met name voor kinderen wiens ouders niet gestuurd hebben is de combinatie van, beroepsoriëntatie, een beeld krijgen van de context waarin beroepen worden uitgevoerd, inzicht in de mogelijkheden die het vervolgonderwijs (mbo/hbo en wo) biedt en hen bewust maakt van de route er naartoe, belangrijk.

Activiteiten op het Heeswijkplein

Gevel theater Dakota // Bron: David van Keulen

Oogstfeest buurttuin // Foto: Groene Matties

2.3 Parels van Zuidwest

We kennen allemaal wel het Zuiderpark als parel van Zuidwest, maar er zijn ook parels die niet iedereen kent. Dit zijn een aantal bijzondere plekken in Zuidwest. Het zijn voorbeelden van plekken met een mooie uitstraling, waar mensen elkaar graag ontmoeten of waar het levendig is. Het zou mooi zijn als er meer van dit soort plekken zouden komen.

Buurtspeelplekken

Voorbeeld: Cruijff Court bij pachtersdreef, Melis Stokepark

Dankzij voetbalclub ADO Den Haag kunnen bewoners van Vrederust voetballen op een Cruijff Court.

Buurthuizen/initiatieven

Voorbeeld: De Moerwijk Coöperatie

Vanuit de buurtkamer op het Heeswijkplein komt de Moerwijk Coöperatie met creatieve projecten voor een beter Moerwijk.

Buurtmoestuinen

Voorbeeld: Binnentuin Schoutendreef, tijdelijk ingevuld met moestuinen

In de (mengel)moestuinen aan de Schoutendreef ontmoeten bewoners elkaar en verbouwen ze samen voedsel.

Buurtparken

Voorbeeld: Melis Stokepark

Het kleurrijke Melis Stokepark is een speelplaats voor iedereen.

Buurtmoestuin Schoutendreef // Foto: Groene Matties

Winkelstraten/winkelcentrum

Voorbeeld: Almeloplein

Aan twee grote straten grenst het Almeloplein met een mooie mix aan winkeliers.

Buurtspeeltuin Pachtersdreef

Luchtfoto Melis Stokepark

3.

Uitdagingen en aandachtspunten

Het vorige hoofdstuk laat zien dat er in Zuidwest veel is om trots op te zijn. Er gaat helaas ook een hoop mis. Op bijna alle vlakken scoort Zuidwest slechter dan de rest van Den Haag. Voorbeelden zijn het gemiddelde inkomen, het aantal mensen dat bijstand krijgt en het veiligheidsgevoel in de wijken. Dit maakt dat mensen buiten Zuidwest vaak niet positief zijn over dit deel van de stad. Maar ook bewoners van Zuidwest zelf zijn vaak ontevreden over hun woonomgeving.

Het figuur hiernaast geeft een aantal belangrijke cijfers van de uitdagingen weer. Vervolgens beschrijven we de aandachtspunten per onderwerp.

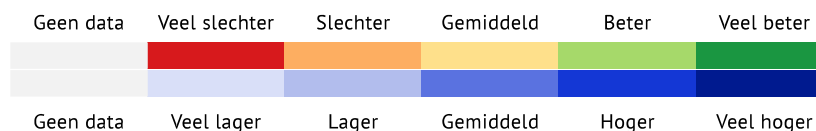

3.1 Gezondheid slechter dan gemiddeld Den Haag

Zoals in de cijfers is te zien, is de gezondheid van bewoners van Zuidwest zorgelijk. Zes van de tien inwoners is langdurig ziek. Als je vandaag de dag overlijdt in Moerwijk heb je gemiddeld twaalf jaar korter gezond geleefd dan Hagenaars in de andere wijken. Om de gezondheid te verbeteren is veel nodig. Veel inwoners moeten worden geholpen om uit de problemen te komen en om gezonder te gaan leven. De omgeving waarin mensen wonen kan bijdragen aan een betere gezondheid. Een slechte luchtkwaliteit buitenhuis, geluidsoverlast en vocht- en schimmelproblemen in woningen hebben een negatief effect. Op mentaal vlak kan eenzaamheid bijdragen aan een ongezond leven. En in Den Haag Zuidwest wonen relatief veel mensen met geestelijke gezondheidsproblemen.

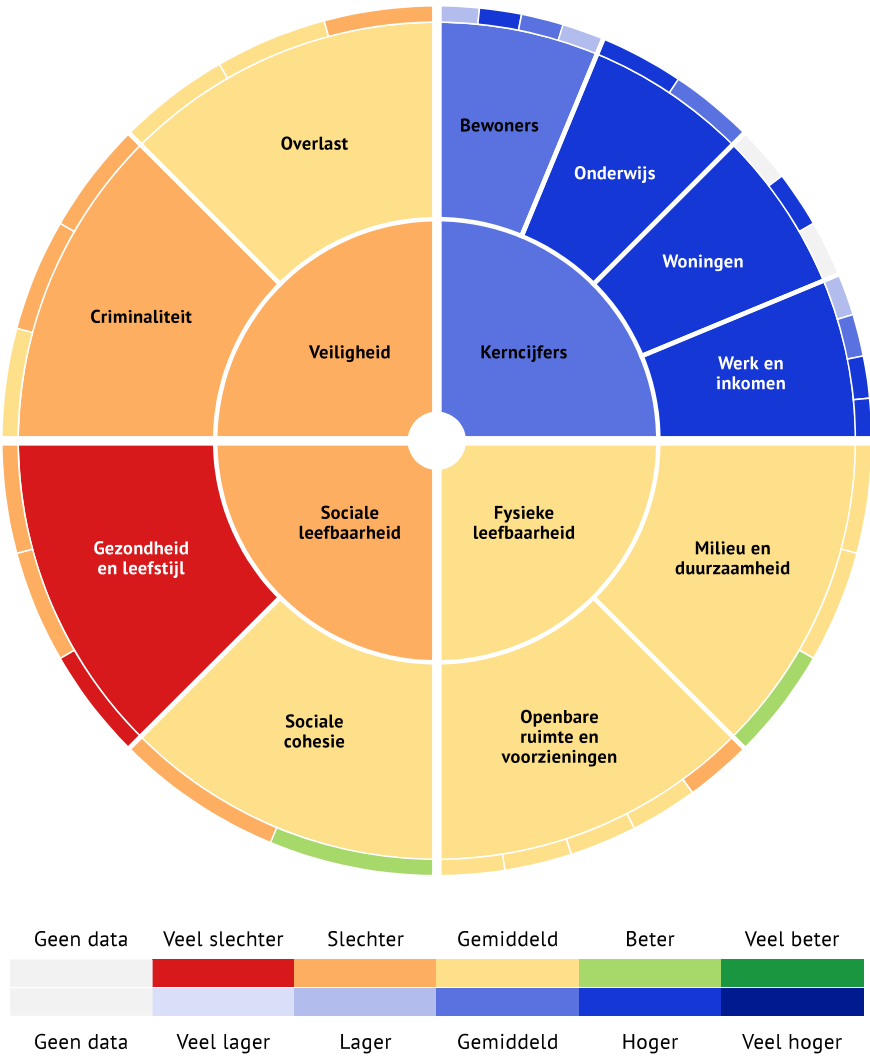
In Zuidwest wonen momenteel veel jongeren ten opzichte van het Haags gemiddelde. Er komen steeds meer ouderen in verhouding tot jongeren, dit heet vergrijzing. De gezondheidscijfers kunnen hierdoor mogelijk nog slechter uitvallen, omdat er meer ouderen zullen zijn in Zuidwest. Die groep heeft over het algemeen meer gezondheidsproblemen.

33 Bouwlust/Vrederust vergeleken met gemeente Den Haag

Overgewicht komt relatief veel voor in Zuidwest. Mensen bewegen te weinig. Dit hangt samen met het gemiddeld lage inkomen. Over het algemeen geldt dat hoe armer, hoe ongezonder mensen zijn. De (regelmatige) sportdeelname in stadsdeel Escamp, waar Zuidwest deel van uitmaakt, blijft achter bij de gemiddelde sportdeelname in Den Haag. Daarbij moet specifieke aandacht uitgaan naar doelgroepen die nu achterblijven in sport- en beweegdeelname (senioren, Hagenaars met een beperking en Hagenaars met een lager inkomen). Onderzocht is in hoe intensief de huidige sportvelden in Den Haag Zuidwest worden gebruikt: Voor Den Haag Zuidwest geldt dat op sommige parken en velden, volgens de zogenoemde bespelingsnorm, sprake is van overbespeling van velden en op andere parken en velden is sprake van bespeling van velden van net rond de minimale bespelingsnorm van velden. De aanwezige sportaccommodaties worden gemiddeld genomen naar behoren gebruikt, maar zouden mogelijk nog beter, met name overdag, ingezet kunnen worden. Er zal onderzocht worden of, hoe en in welke mate het aanbod afgestemd kan worden op de behoeften en mogelijkheden van bewoners. De speelvoorzieningen zijn vaak niet aantrekkelijk. Het aantal interessante routes door de wijken voor voetgangers, skaters, en dergelijke is beperkt.

34 Morgenstond
vergeleken met gemeente Den Haag

36 Moerwijk vergeleken met gemeente Den Haag

Leefbaarheidscircels // Bron: Den Haag in Cijfers

3.2 Leefbaarheid is onvoldoende

Leefbaarheid is de mate waarin de omgeving aansluit bij de eisen en wensen van de mens. Die omgeving bestaat uit zaken als gebouwen en de openbare ruimte, maar ook het onderhoud daarvan. Ook bestaat het uit sociale aspecten zoals omgang met de buren, ontmoeting en sociale samenhang (zie kader). De sociale samenhang is

lager dan in de rest van Den Haag. In Zuidwest zijn er relatief weinig ontmoetingsplekken. Ruimte om elkaar te ontmoeten is belangrijk voor bewoners om elkaar te leren kennen en van elkaar te kunnen leren. De tevredenheid over de woonomgeving is laag. Dit komt vooral door de problemen met de woningen zelf: de soms slechte staat heeft nega-

tieve effecten op de gezondheid, leefbaarheid en veiligheid.

De bewoners van Zuidwest voelen zich onveiliger dan bewoners in andere delen van Den Haag. Momenteel komen gevallen van jeugdcriminaliteit, ondermijnende criminaliteit (bijvoorbeeld drugshandel) en zware criminaliteit (bijvoorbeeld geweld, inbraak, overvallen) vaker dan gemiddeld voor in Zuidwest. Ook doordat er veel winkels en gebouwen leeg staan, ontstaat er een gevoel van onveiligheid met onveilige locaties en situaties. Door de leegstand maar ook door het ontwerp en de inrichting van de omgeving zijn er veel plekken waar men ongezien crimineel gedrag kan vertonen of overlast kan veroorzaken.

Vertaling van de leefbaarometer (BZK) op kaart voor de wijk Zuidwest

Leefbaarheid is ...

Leefbaarheid is de mate waarin je omgeving voldoet aan wat je nodig hebt en wenst. Dit bestaat uit een aantal zaken: woningen, bewoners, voorzieningen, veiligheid en de kwaliteit van de omgeving.

3.3 Werkloosheid, armoede en schuld

Over het algemeen daalt de koopkracht van de Nederlander, terwijl de kloof tussen arm en rijk steeds groter wordt. Het gemiddeld inkomen in Zuidwest ligt veel lager dan het gemiddelde in Nederland, maar de inkomensverdeling is de afgelopen jaren nauwelijks veranderd.

Veel inwoners van Zuidwest kennen meerdere problemen op sociaal en economisch gebied. Deze multiproblematiek leidt bij deze inwoners tot een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Langdurige werkloosheid, armoede en schulden komen vaak voor in de wijken. Bijna de helft van de bewoners heeft moeite om rond te komen. Corona heeft hier nog meer druk op gegeven. Armoede brengt nieuwe sociale problemen met zich mee. Gebouwen verloederen, er komt meer criminaliteit en mensen voelen zich minder veilig. Ook heeft armoede negatieve effecten op de gezondheid. Het bieden van werk dichtbij geeft de mensen van Zuid West zicht op een verbetering van hun bestaanszekerheid.

Extra uitdagingen hierbij zijn de veranderingen in de arbeidsmarkt. De arbeidsmarkt verandert door de opkomst van nieuwe technieken en innovaties en een daarbij veranderende vraag naar kennis. Al deze ontwikkelingen vragen om weerbaarheid en wendbaarheid van mensen en ruimte en flexibiliteit in de wijk om hierop te kunnen inspelen.

3.4 Voorzieningen passen niet altijd goed

In de wijk zijn verschillende soorten voorzieningen te vinden, zoals winkels, sportaccommodaties en scholen. Bewoners geven echter aan dat ze niet altijd tevreden zijn over het aanbod van voorzieningen. De afstand tot voorzieningen, zoals de huisarts, wordt vaak als te groot ervaren. De sportvoorzieningen die er zijn, zijn onvoldoende uitnodigend om mensen meer te laten bewegen en/of sporten. Bewoners zijn niet altijd tevreden over winkelcentrum Leyweg: het winkelaanbod is beperkt en de levendigheid mist. Veel bewoners vinden dat Zuidwest levendiger mag worden.

In Zuidwest zijn er genoeg basisscholen, maar er is geen HAVO en/of vwo-school. Momenteel staan veel panden leeg in winkelstraten en in winkelstrips. Wanneer meer mensen in Zuidwest komen wonen, zal een tekort aan bepaalde voorzieningen ontstaan op het gebied van zorg, onderwijs, cultuur en vermaak. Bovendien wordt de Nederlandse cultuur diverser. Een groot deel van de bewoners van Zuidwest heeft een migratieachtergrond. Dit is vooral in Moerwijk het geval. Dit zorgt er ook voor dat de behoefte aan voorzieningen afwisselender zal zijn.

Winkelcentrum Leyweg // Bron: David van Keulen

3.5 Bereikbaarheid: autogericht en grote afstanden

Veel aandachtspunten voor bereikbaarheid liggen bij het verkorten van de afstand en reistijd tot voorzieningen zoals markten, winkels en scholen. Ook is er aandacht nodig voor het vergroten van het aantal werkplekken die goed bereikbaar zijn.

Bij de bouw van Zuidwest in de jaren '50 was er veel aandacht voor de auto, omdat dit toen als vervoermiddel voor de toekomst werd gezien. Dat is in de structuur van de wijk nog goed te zien. Er is veel ruimte voor brede wegen en voor parkeren. In de loop der tijd is de hoeveelheid

auto's verder toegenomen dan waarmee in de jaren '50 rekening gehouden werd. Ook zijn auto's gemiddeld groter geworden. Daardoor is steeds meer parkeerruimte in de openbare ruimte toegevoegd en is de auto nu erg dominant aanwezig in het straatbeeld. Veel voorzieningen zijn goed te bereiken met de auto, maar aan de fietser en de voetganger is niet altijd even goed gedacht: op veel plekken wordt hard gereden; oversteken is voor voetgangers en fietsers gevaarlijk.

Fiets- en wandelroutes moeten verbeterd worden. Dit draagt eraan bij dat bewoners sneller gaan

wandelen en fietsen en minder snel de auto pakken. En dat leidt tot meer beweging en een gezondere leefstijl. Het openbaar vervoer moet aantrekkelijker worden, zowel voor reizen binnen Zuidwest als voor reizen naar het centrum van Den Haag en de regio. Voorzieningen rondom Zuidwest (ZKD, Haga-ziekenhuis, station Moerwijk) zijn vanuit de wijk zelf niet altijd makkelijk te bereiken met het openbaar vervoer. Het is vaak niet mogelijk om fietsen goed te stallen bij OV-haltes. Dit geldt overigens ook voor de woningen en bij de voorzieningen.

De auto is dominant in Zuidwest

Bepaalde voorzieningen rondom station Moerwijk // Bron: Valerie Kuypers

3.6 Eenzijdige en gedateerde woningvoorraad

Het huidige aanbod van woningen in Zuidwest heeft meer variatie nodig. Er zijn te veel van dezelfde soort woningen, namelijk: kleinere, goedkopere woningen. Dit zijn veelal portiekflats. De woningen zijn gedateerd en voldoen niet meer aan de eisen van de huidige tijd. Opmerkelijk aan dit woongebied is het hoge percentage sociale huurwoningen: bijna 70%. Dit is veel hoger dan in de rest van Den Haag. Toch zijn er binnen de gemeente nog tekorten aan dit soort woningen. Om te voorkomen dat Zuidwest een wijk wordt

waaruit bewoners vertrekken als het beter met ze gaat bouwen we voor deze bewoners woningen in Zuidwest waar ze een wooncarrière kunnen realiseren. Tegelijkertijd zijn er in Zuidwest tekorten aan woningen die wat groter en duurder zijn. Huidige bewoners die willen verhuizen naar een duurdere woning binnen de wijk vinden nu geen plek. Jongeren en starters kunnen nu moeilijk een huis kopen. Ook komen er steeds meer éénpersoonshuishoudens (één persoon die in

een huis woont) en deze vraag zal blijven groeien. Dit geldt vooral voor jongeren en ouderen. Hier zijn te weinig passende woningen voor. Een ander aandachtspunt is de behoefte aan woningen waar senioren lang kunnen blijven wonen. Woningen moeten goed toegankelijk zijn en hier moet zorg aan huis mogelijk zijn. En er blijft vraag naar appartementen en eengezinswoningen voor gezinnen. Ook willen we in Zuidwest onderdak bieden aan studenten.

Eenzijdige woningvoorraad

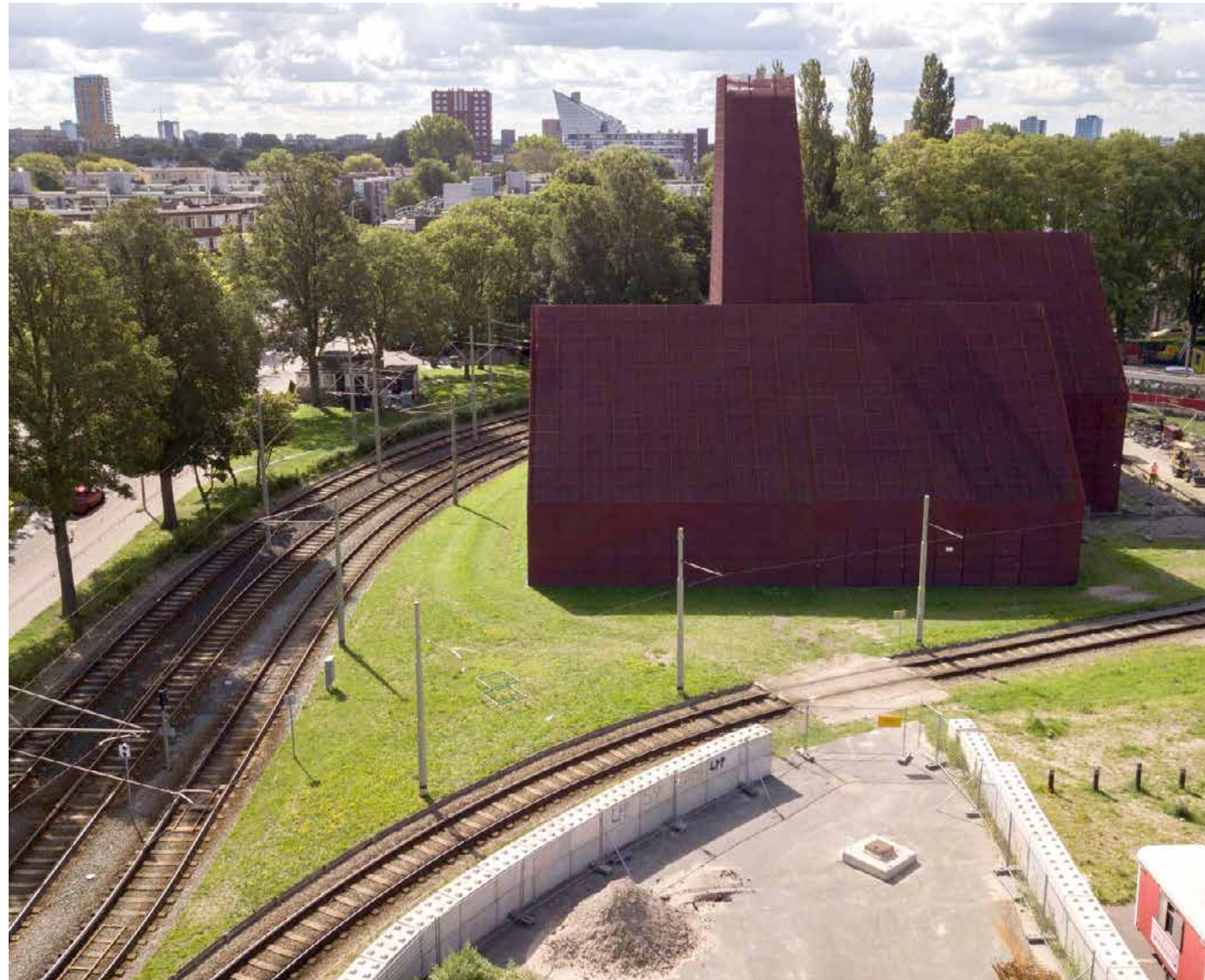

Gedateerde woningvoorraad

3.7 Duurzaamheid vraagt om veel ingrepen

Momenteel hebben de gebouwen in dit deel van de stad een slechte score op het gebied van energie. Het energieverbruik en daarmee de energierekeningen zijn hoog. Het gasnetwerk is verouderd en is aan vervanging toe. In heel Nederland is het de bedoeling dat er ten eerste energie bespaard wordt en ten tweede minder fossiele energie verbruikt wordt en meer duurzame energie wordt opgewekt (schone en hernieuwbare vormen van energie). Zo worden de gevolgen van klimaatverandering verminderd. De ondergrond in Zuidwest is goed te gebruiken voor het duurzaam verwarmen van gebouwen. Hiervoor kan warmte uit de bodem gebruikt worden. Er zijn in dit gebied daarom al een aantal proefprojecten gestart, zoals de aardwarmtecentrale. Zuidwest kan het eerste gebied in Den Haag worden dat meer energie opwekt dan het zelf gebruikt.

Aardwarmtecentrale aan de Leyweg

3.8 Groen kan nog beter

Zuidwest is groen. Toch is niet al het groen aantrekkelijk en goed bruikbaar. Daarmee wordt bedoeld dat je er nu vooral naar kan kijken en niet zo makkelijk gebruik van kunt maken. Het groen van de parken en groenzones heeft ook niet altijd de gewenste kwaliteit. De groene verbindingen zouden robuuster en op sommige plekken breder moeten. Op veel plekken ligt het groen naast brede wegen. Dus is het niet fijn om er te verblijven. Ook is groen niet altijd openbaar, maar hoort het bijvoorbeeld bij een sportveld of volkstuin. Binnentuinen kunnen beter benut worden.

Het is steeds belangrijker dat groen ook bijdraagt aan het opvangen van water of het bieden van verkoeling tijdens erg warme dagen. Ook moet groen bijdragen aan biodiversiteit (grote variatie in planten en dieren). Daarvoor is de beplanting die er nu is te eenzijdig. Bovendien zijn de groene lanen, singels en parken nu niet altijd goed met elkaar verbonden, en zijn ze soms onvoldoende omvangrijk voor bomen, planten en dieren om goed te kunnen groeien. Als groen maat heeft en verbonden is kunnen dieren zich makkelijker verplaatsen en ontstaan er aantrekkelijke routes voor de bewoners.

Ontoegankelijke binnentuin

4.

Gewenste kwaliteiten op
weg naar 2040

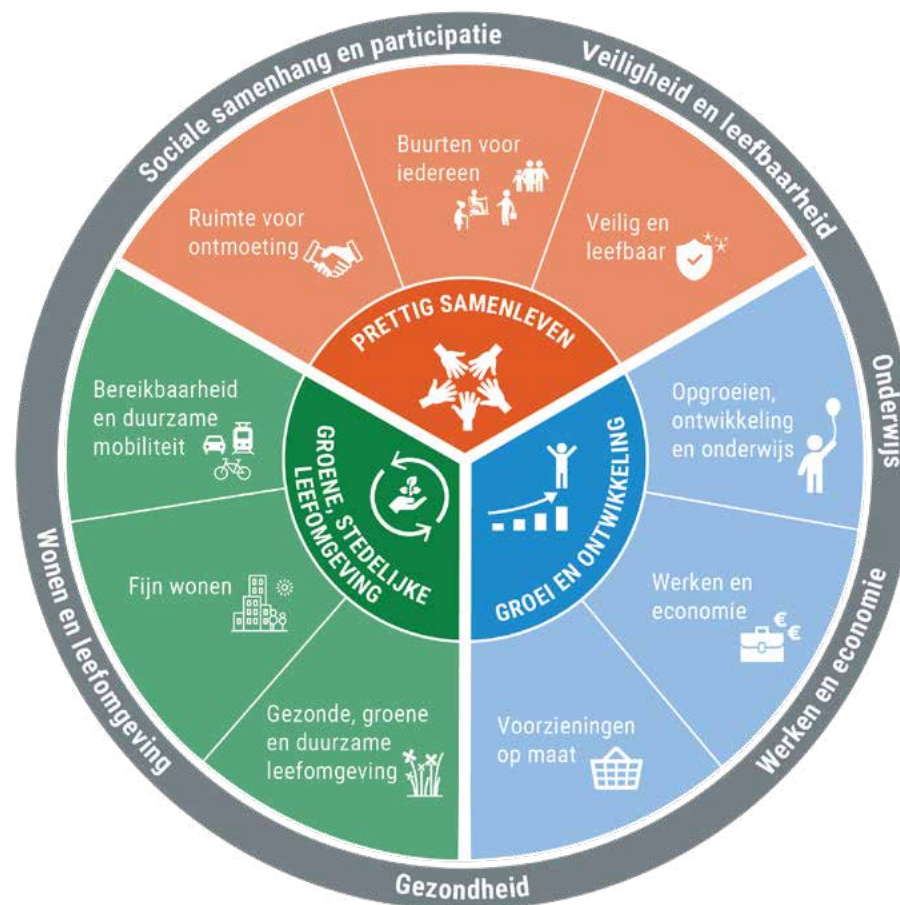

Bron: KuiperCompagnons

Het kompas van 2040

Hier is het Kompas van Zuidwest 2040 te zien. Hierin worden de ambities beschreven om tot de gewenste kwaliteiten in 2040 te komen.

De eindbestemming is helder, de route ernaartoe vraagt steeds om bijsturing. Het kompas helpt ons te bepalen hoe we de goede kant op gaan in Zuidwest. In de binnenste ring zijn de drie belangrijkste gewenste kwaliteiten in 2040 te zien. Die lichten we in dit hoofdstuk toe. Daaromheen zijn de belangrijkste ambities om daar te komen zichtbaar. Daarover meer in [hoofdstuk vijf](#). Elke nieuwe ontwikkeling moet invulling geven aan dit kompas. Het is een middel om het goede gesprek over nieuwe ontwikkelingen te voeren. De buitenste ring geeft de verbinding met de thema's van het Programma voor Zuidwest aan.

4.1 Prettig samenleven

Zuidwest is richting 2040 een prettige en veilige wijk om samen te leven. In 2040 is de leefbaarheid in Den Haag Zuidwest goed, ondanks de dynamiek van de grote stad die ook hier speelt. Er wordt blijvend gewerkt aan een prettig en veilig leefklimaat in de wijken. Dat blijkt ook uit de goede scores op de Leefbaarometer en de Prettig Wonen monitor (die de gemeente de jaren daarvoor heeft gebruikt voor de monitoring). De openbare ruimte om huizen en gebouwen heen is schoon, heel en veilig.

Er zijn ontmoetingsplekken voor jong en oud. Dankzij bankjes en speeltoestellen maken mensen meer gebruik van de ruimte om hen heen.

Een rijkheid aan culturen en achtergronden komt hier samen en mensen voelen zich thuis in hun wijk. Ze willen graag actief meedoen in het buurtleven. De voorzieningen in Zuidwest dragen hieraan bij. Iedereen voelt zich welkom in de bibliotheek, buurtwinkels, verenigingen, sportclubs en

scholen. De gemeentelijke dienstverlening wordt dichtbij bij de inwoners aangeboden in servicepunten en het stadsdeelkantoor. Voor jong en oud zijn hier leuke dingen te doen. Deze voorzieningen zorgen voor binding met de buurt. Zuidwest is veilig, zowel op de pleinen, de ontmoetingsplekken als in de straten. Criminaliteit is teruggebracht tot het Haags gemiddelde. Het verkeer is voor iedereen veilig, zowel voor voetgangers en fietsers als voor automobilisten. Lopen of fietsen is meer vanzelfsprekend geworden voor de dagelijkse activiteiten. Ook het openbaar vervoer sluit beter aan op de behoefte. Mensen kunnen, als ze willen, gebruik maken van deelfietsen, -scooters of -auto's. Bewoners gaan ook in de avond graag de deur uit, omdat de gebouwen, straten en pleinen zo zijn ingericht dat je je altijd veilig kunt voelen. De omgeving is aantrekkelijk en het onderhoud is op orde. Bewoners voelen zich weer verbonden met hun woonomgeving en voelen zich verantwoordelijk voor het netjes houden ervan.

Om invulling te geven aan deze gewenste kwaliteiten, zijn in het volgende hoofdstuk drie ambities uitgewerkt.

1. Ruimte voor ontmoeting
2. Buurten voor iedereen
3. Veilig en leefbaar

Bron: KuiperCompagnons

4.2 Groei en ontwikkeling

In 2040 is Den Haag Zuidwest een goede plek om op te groeien en jezelf te ontwikkelen. Er zijn voldoende leuke plekken voor kinderen en jongeren in de buurt. Hier kunnen ze spelen, sporten, ontspannen en zich ontwikkelen. Dit gebeurt in een veilige en gezonde omgeving. Daarom is het belangrijk dat er ook in de toekomst voldoende sportaccommodaties zijn in Zuidwest. Sporten en bewegen hoeft overigens niet altijd bij een vereniging of sportpark, maar kan ook gewoon op straat of in een park. Ook volwassenen kunnen op deze manier makkelijk bewegen en sporten.

Onderwijs is veilig en aantrekkelijk voor leerlingen in Zuidwest en de omgeving. De onderwijsachterstand is verdwenen. Kinderen krijgen het onderwijs en de zorg die zij nodig hebben. Ze krijgen net zo'n goede start in het leven als kinderen in de rest van Den Haag. Dit betekent dat kinderen van 0 tot 12 jaar op een zogenoemd integraal kindcentrum onderwijs krijgen en buitenschoolse activiteiten kunnen doen. Ook betekent dit dat er op termijn een HAVO-VWO school in Zuidwest wordt gerealiseerd. Er is samenwerking tussen scholen en bedrijven om kinderen en jongeren goed voor te bereiden op de praktijk. Dit gebeurt bijvoorbeeld dankzij goede stages in de buurt.

Het hebben van werk is een belangrijke pijler onder de bestaanszekerheid en het gevoel van

'meedoen' van mensen. Zuidwest moet veranderen van een wijk waar nu een gemiddeld groter deel van de bevolking inactief is naar een wijk waarbij dit op het gemiddelde ligt.

De Haagse ambitie is om voor elke bevolkingsgroep met 10.000 personen, 5.000 banen toe te voegen. In Zuidwest ligt die ambitie nog wat hoger, om in te lopen op de aanwezige achterstanden qua werkgelegenheid. De lokale economie van Zuidwest kan verbreden, door meer functies toe te voegen in Zuidwest en langs de randen van Zuidwest, zoals bijvoorbeeld op het bedrijventerrein ZKD. In de wijken komt ruimte voor alle economische activiteiten, die bij een leefbare samenleving horen zoals horeca, winkels, recreatie en dienstverlening. Zuidwest kan met bepaalde toevoegingen van recreatievoorzieningen, bijvoorbeeld in de Uithof meer bezoekers aantrekken. Dit past bij de gemeentelijke ambitie om toerisme te laten groeien buiten het hoogseizoen en buiten de toeristische kernen. Zo kunnen de lokale commerciële voorzieningen in Zuidwest profiteren van een toename van bezoekers in de Uithof.

In Zuidwest is ruimte voor wijkgerichte voorzieningen, kleine en middelgrote bedrijven en startende en vernieuwende bedrijfjes. Winkelgebieden zijn niet alleen plekken om te kopen wat mensen nodig hebben, maar ook om elkaar te ontmoeten.

Deze gebieden zijn weer levendig en er is van alles te doen. Er wordt op een vernieuwende manier omgegaan met kantoor- en bedrijfsruimtes. Dit kan in combinatie met wonen zijn. Onderwijs en werk- en bedrijfsplekken zijn van hoge kwaliteit en zijn op verschillende manieren te bereiken.

Ook is cultuurbeleving weer opgefleurd in Zuidwest en weerspiegelt de rijkheid aan culturen die hier aanwezig is. Bewoners kunnen kunst en cultuur vinden in de buurt en ervaren geen drempels om deel te nemen. In de openbare ruimte, bij lokale buurthuizen of op lokale evenementen is ruimte voor allerlei vormen van kunst en cultuur. Daarnaast zijn er nieuwe plekken ontstaan waar het hele jaar van kunst en cultuur kan worden genoten.

Om invulling te geven aan deze gewenste kwaliteiten, zijn in het volgende hoofdstuk drie ambities uitgewerkt.

1. Opgroeien, ontwikkelen en onderwijs
2. Werken en economie
3. Voorzieningen op maat

4.3 Groene, stedelijke leefomgeving

Er is een goede balans in het aanbod van woningen. Er zijn voldoende woningen voor huidige, nieuwe bewoners en doorstromers. Doorstromers zijn mensen die binnen Zuidwest willen verhuizen naar een grotere woning. Door de leefomgeving gezonder in te richten kan veel gezondheidswinst worden geboekt. Een gezonde inrichting van de leefomgeving beschermt tegen negatieve omgevingsinvloeden en bevordert de gezondheid. Een gezonde leefomgeving is een leefomgeving die bewoners als prettig ervaren, waar gezonde keuzes gemakkelijk en logisch zijn, en waar negatieve invloed op gezondheid zo klein mogelijk is. Belangrijke elementen voor een gezonde leefomgeving zijn uitnodigen tot bewegen (wandelen, fietsen, spelen), elkaar ontmoeten, ontspannen, een goede milieukwaliteit (lucht, geluid), klimaatbestendigheid (zoals meer groen voor tegengaan hitte- en wateroverlast) en een goede toegang tot voorzieningen.

In 2040 is de beleving van het groen in Den Haag Zuidwest aanzienlijk verbeterd. Het bestaande openbare groen en water blijft behouden en waar mogelijk wordt het uitgebreid en verbeterd. Daarnaast wordt ook het gebruik van het groen gestimuleerd. Er kunnen nog meer verschillende planten en dieren leven dan nu het geval is. De groene plekken zijn robuust en met elkaar verbonden. Mensen kunnen actief gebruik maken

van het groen door er te ontspannen, te spelen of te wandelen.

De groene en aantrekkelijke binnentuinen maken hier ook deel van uit. Mensen kunnen zo op een leuke manier met hun burens omgaan, en jonge kinderen kunnen hier veilig spelen. Dankzij het vele groen op straten en om gebouwen heen is het daar ook prettig om te verblijven. Dit is zelfs zo wanneer het heel warm is in de zomer. Gebouwen hebben een gezond binnenklimaat (geen schimmel en vocht en niet gehorig), gebruiken 'schone' energie en kunnen water opvangen en vasthouden. Ook kunnen hier allerlei dieren verblijven, zoals vogels en insecten. Nieuwe gebouwen bestaan zoveel mogelijk uit hergebruikte of herbruikbare materialen.

De woningen zijn verbeterd of nieuw gebouwd en betaalbaar, gezond en goed geïsoleerd. Het woningaanbod voorziet in woningen voor verschillende doelgroepen: gezinnen, ouderen, jongeren, studenten, empty-nesters. Er is een menging van voornamelijk 2 en 3-kamerwoningen en een deel grotere woningen en een deel studio's. De nieuwbouw maakt het ook mogelijk dat ouderen naar een toegankelijke woning kunnen verhuizen in hun eigen wijk waar op termijn naar behoefte zorg aan huis of in de nabijheid geboden kan worden. De rijke geschiedenis van Zuidwest is

weer goed te herkennen. Mensen zijn er trots op dat ze hier wonen en het zorgt voor (ver)binding met de buurt. Uitgangspunten voor de herhuisvesting van bewoners zijn behoud van sociale structuren, terugkeermogelijkheid en betaalbaarheid waarbij via passend toewijzen naar inkomen en huishoudsamenstelling een woning wordt toegewezen. Waardevolle gebouwen en kunst zijn behouden en in ere hersteld. Er zijn nieuwe interessante plekken bijgekomen. Deze plekken trekken mensen uit Zuidwest en ook van daarbuiten.

De manier waarop mensen zich verplaatsen in Zuidwest wordt richting 2040 steeds schoner, makkelijker en veiliger. Het openbaar vervoer is verder verbeterd. Dit is niet alleen zo vanuit Zuidwest naar andere delen van Den Haag, maar ook richting de rest van de Randstad en daarbuiten. De haltes van het openbaar vervoer zijn makkelijk en veilig te belopen. Je kunt er ook je fiets goed stallen. Het autoverkeer zorgt voor minder overlast. Op veel wegen is de maximale snelheid omlaag gebracht tot 30 kilometer per uur. Fiets- en wandelpaden zijn verbeterd en goed met elkaar verbonden.

Het is belangrijk dat de routes veilig, duidelijk en aantrekkelijk zijn. Wanneer je met de fiets of te voet gaat, wil je dat dit via de prettigste en

handigste route kan. Bereikbaarheid moet ook inclusief, dus voor iedereen zijn: ook voor ouderen, mensen met een handicap en mensen met lage inkomens. Er zijn ook moderne alternatieven te vinden in Zuidwest, zoals (elektrische) deelauto's en scooters.

Om invulling te geven aan deze gewenste kwaliteiten, zijn in het volgende hoofdstuk drie ambities uitgewerkt.

1. Gezonde, groene en duurzame leefomgeving
2. Fijn wonen
3. Bereikbaarheid en duurzame mobiliteit

Bron: KuiperCompagnons

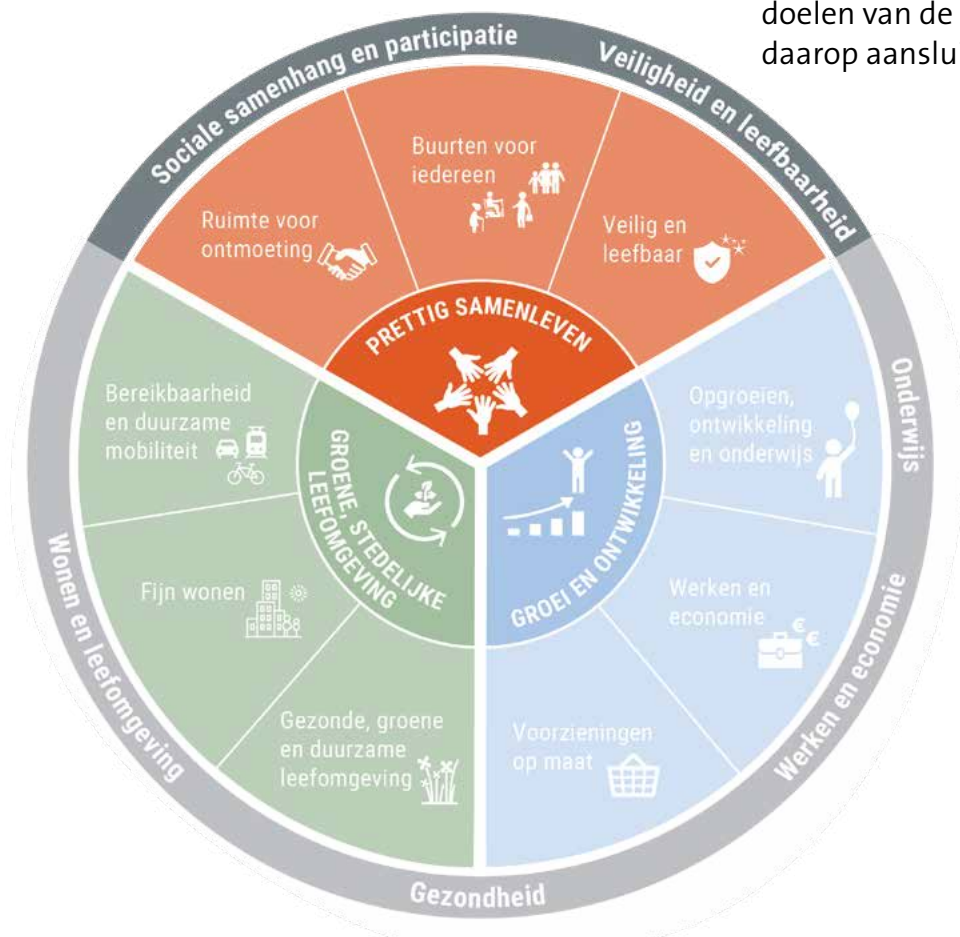
5.

Ambities – keuzes voor Zuidwest richting 2040

Prettig samenleven

De voorbereiding op 2040 begint vandaag. Dit hoofdstuk beschrijft hoe de gemeente met haar partners (waaronder de bewoners vallen) hieraan werkt. Bij iedere paragraaf met de ambities zijn de doelen van de allianties uit het Programma Zuidwest genoemd die daarop aansluiten. Zo wordt duidelijk hoe alles samenhangt.

Programma Zuidwest

Alliantie Sociale samenhang en participatie

Thuis en gekend

Ambitie: Zuidwest is een gebied waar mensen zich thuis voelen en gekend worden in wat ze nodig hebben

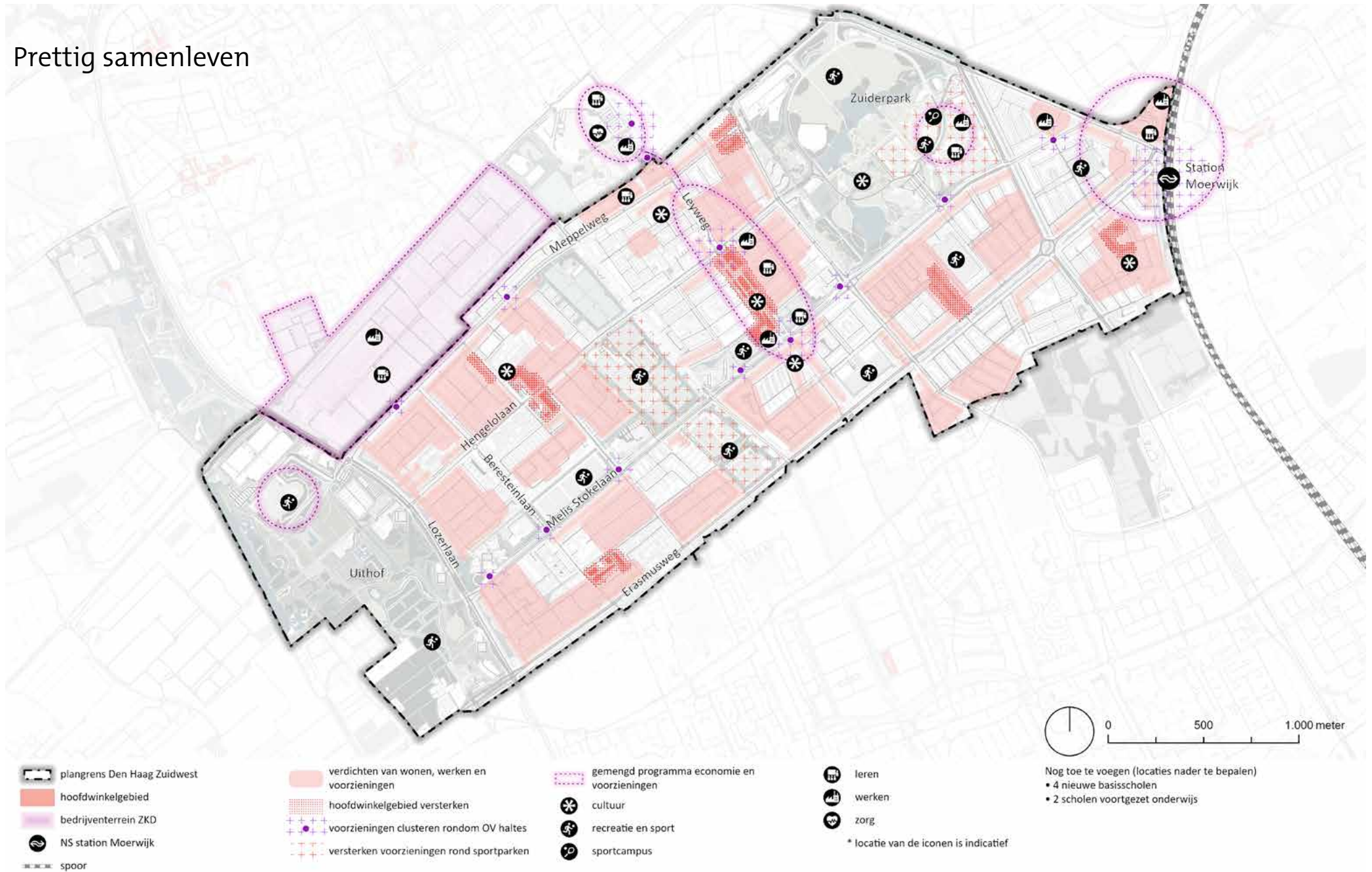
Kaart prettig samenleven

Hiernaast is de kaart Prettig Samenleven te zien. De ambities die zojuist zijn beschreven staan hier op kaart. De hartjes zijn plekken waar meer ontmoeting kan plaatsvinden. Het zijn bijvoorbeeld wijkcentra en buurthuizen. Maar ook de ontmoetingsplekken in de openbare ruimte staan op deze kaart.

De groene lijnen betekenen dat het in die straten aantrekkelijker wordt om te wandelen, fietsen en elkaar tegen te komen. Daar hoort ook bij dat het groener wordt. Hier komen dus meerdere ambities bij elkaar. Bij de oranje lijnen worden de straten aantrekkelijk voor voetgangers gemaakt.

De zwarte lijnen betekenen dat de maximum snelheid op die autowegen verlaagd wordt. Dit is nodig om ruimte te maken voor het verbeteren van de straten. Dit wordt beschreven bij paragraaf 5.9.

Prettig samenleven

5.1 Ruimte voor ontmoeting

Ontmoetingsplekken

De buitenruimte in Zuidwest nodigt bewoners in de komende jaren tot 2040 steeds meer uit om naar buiten te gaan en hun burens te ontmoeten. Om dit te bereiken zijn comfortabele zit- en ligplekken door de omgeving verspreid. Hierbij is nagedacht over wat mensen bij elkaar brengt. Zo kan er een speeltuin zijn, een terras en een aantal fijne zitplekken in het groen en dit komt allemaal dicht bij elkaar. Zo kunnen tegelijkertijd kinderen met ouders op deze plek komen spelen, jongvolwassenen gebruik maken van horeca en senioren een krantje lezen in de schaduw van de bomen. Verschillende buurtbewoners komen elkaar zo makkelijker tegen. Dit zorgt voor een prettige band met de burens en meer tevredenheid over de eigen leefomgeving. Door de bewoners en hun behoefte om te ontmoeten, te spelen en te bewegen centraal te stellen ontstaat meer tevredenheid over de leefomgeving.

Toegankelijk voor iedereen

Om ergens prettig samen te kunnen leven, moet iedereen los van achtergrond of beperking gezien worden. De buitenruimte is in 2040 dan ook voor iedere doelgroep prettig en fijn om in te verblijven en te bewegen: het is een gezonde plek voor ouderen, voor kinderen en voor mindervaliden. Het wegdek en de looproutes bevatten zo min mogelijk obstakels. Er zijn geleidelijnen/gidslijnen voor slechtziende mensen. Mensen met rollators kunnen elkaar passeren. Stoepen hebben hellingen

bij op- en afgangen. Bankjes dragen eraan bij dat ouderen en mensen met een beperking vaker naar buiten gaan. Bovendien zijn de aanwezigheid van voldoende invalideparkeerplaatsen en toiletten die openbaar toegankelijk zijn ook belangrijk. In het kader van toegankelijkheid is het ook van belang dat bewegwijzering goed herkenbaar en makkelijk te begrijpen is voor iedereen, ongeacht handicap of leesvaardigheid. Niet alleen in de openbare ruimte, maar ook bij ingangen van gebouwen en bij OV-haltes gelden deze punten. *[Zie ook 5.3 Prettig en veilig wandelen en fietsen in je eigen buurt]*

Gezellige binnentuinen

Typisch Zuidwest zijn de vele binnentuinen in het gebied. Dit zijn de tuinen aan de binnenzijde

van de portiekflats. Deze zijn bedoeld voor het gebruik door bewoners. Dit zijn veilige autovrije speelplekken voor jonge kinderen. Ook kunnen burens elkaar hier ontmoeten: samen een picknick organiseren of werken in de gezamenlijke moestuin. Samen met de corporaties en eigenaren verbeteren we de inrichting van die binnentuin en proberen we in samenspraak de betrokkenheid van bewoners te vergroten. Bewoners moeten het idee krijgen dat dit hun eigen plekje is. Ze hebben invloed op de inrichting en het gebruik ervan, dus is het nodig dat de binnentuinen veilig voelen. Het is mooi als andere buurtgenoten ook gebruik kunnen maken van de tuinen. Beweegroutes voor hardlopers kunnen bijvoorbeeld door deze binnentuinen heenlopen.

Verkenning voor de toekomstvisie Zuiderpark

bron: Flux landscape architecture

Groenblauwe schoolpleinen // bron: Voorzieningenprogramma

Bij de sloop van verouderde gebouwen met binnentuinen, gaat dit groen niet volledig verloren. Bij nieuwbouw zijn parkeerplaatsen voor de bewoners opgenomen in het gebouw, bijvoorbeeld in een gezamenlijke parkeergarage dan wel in centrale parkeergarages in de nabije omgeving. Als in de nieuwbouw zelf geparkeerd wordt, kan bijvoorbeeld de binnentuin terugkomen boven op de bouwlaag waarin geparkeerd wordt. Zo wordt er slim omgegaan met de beperkte ruimte. Het is belangrijk dat deze verhoogde binnentuinen in dat geval voldoende diepe grond krijgen (minimaal 1 meter, goed doorwortelbare aarde plus eventueel een laag waterbergend materiaal). Dan kunnen bomen goed groot groeien.

Scholen als verbinder

Zowel de school als de buitenruimte zijn bij voorkeur niet alleen een ontmoetingsplek voor leerlingen, maar ook voor de buurt. We richten de buitenruimte groen in en op zo'n manier dat het water vastgehouden kan worden. Uiteraard wordt het zo ingepast dat er voldoende ruimte is om te bewegen en te spelen. De schoolgebouwen zijn zodanig ingericht dat die geschikt zijn voor gebruik door verschillende groepen die een ruimte nodig hebben. Bijvoorbeeld doordat de gymzaal ook door een vereniging gebruikt kan worden of doordat er kinderopvang of een buurtkamer aanwezig is. We verdelen de nieuwe scholen over Zuidwest, zodat onderwijs voor iedereen toegankelijk en bereikbaar is. Het toevoegen van nieuwe scholen loopt gelijk op met het toevoegen van woningen in de wijken. We zetten in op tien nieuwe

integrale kindcentra in Den Haag Zuidwest waar voorschoolse, buitenschoolse opvang en de basisschool op één plek worden gerealiseerd. Goed om te benadrukken is dat de school een verbinder is voor zowel kinderen als voor de ouders. De school is een prettige plek waar ook ouders zich betrokken voelen bij de activiteiten voor hun kinderen en mogelijk ook zelf gebruik kunnen maken van diensten, zoals het volgen van taalonderwijs.

We bouwen de nieuwe schoolgebouwen op voldoende afstand van drukke wegen en zorgen dat ze te voet en per fiets goed te bereiken zijn. Auto's staan bij nieuwe scholen wat verder weg om zo de omgeving van de school veilig te maken. Zo moedigen we aan dat zoveel mogelijk kinderen op een gezonde manier naar school komen.

Verstandig omgaan met maatschappelijke opvang

Een stad die streeft naar een gezond stedelijk leven voor iedereen moet ook ruimte bieden aan mensen die het moeilijk hebben. Dak- of thuislozen, mensen die begeleiding bij het wonen nodig hebben of mensen met psychische problemen moeten ook ergens terecht kunnen. Nu wonen er meer van deze groepen in Zuidwest dan in de rest van Den Haag. Het toevoegen van de meer kwetsbare groepen kan de leefbaarheid en de sociale cohesie (samenhang) verder onder druk zetten. We moeten daarom de plekken van maatschappelijke opvang en beschermd wonen nauwkeurig bepalen en ervoor zorgen dat er goede begeleiding is op deze plekken voor de meest kwetsbare inwoners van Den Haag Zuidwest.

5.2 Buurten voor iedereen

Buurten voor blijvers, stijgers en nieuwkomers

We ontwikkelen buurten waar het betaalbaar en prettig wonen is voor iedereen. Veel woningen zijn gedateerd en voldoen niet meer aan de eisen van de huidige tijd. De bewoners van Zuidwest hebben behoefte aan beter geïsoleerde en comfortabelere woningen, waar kinderen gezond kunnen opgroeien en het leefklimaat op orde is. Betaalbaarheid is bij vernieuwing altijd een grote zorg. Door te verdichten (meer woningen toe te voegen dan er staan), kunnen we ervoor zorgen dat de bewoners betaalbaar kunnen blijven wonen in de vertrouwde wijk. In een woning met gelijke woonlasten, of een woning waarnaar mensen die het financieel beter hebben gekregen kunnen doorstromen: denk aan een middenhuurwoning of een betaalbare koopwoning. Met een divers woningaanbod en extra woningen wordt Den Haag

Zuidwest ook aantrekkelijk voor nieuwe bewoners en dragen we bij aan het oplossen van de woningnood. Nieuwkomers die bewust kiezen voor Zuidwest en mee willen en kunnen bouwen aan de opbouw van de wijk; studenten, kunstenaars, zelfbouwers, woongroepen / coöperaties, onmisbare beroepsgroepen, studenten, etc. voegen nieuwe dynamiek toe. Van een woningvoorraad die nogal eenzijdig is gaan we naar buurten voor iedereen.

Openbare ruimte waar mensen zich thuis voelen

Zuidwest heeft in 2040 een prettige en comfortabele leefomgeving. Looproutes zijn duidelijk herkenbaar en comfortabel. Ze zijn rustig, veilig en hebben een groene inrichting met voldoende verlichting langs hoofdroutes. Ook zijn er voldoende rustpunten op de routes waar je even kunt zitten, iets kan kopen of iets leuks kan zien

zoals een kunstwerk. Een bijkomend voordeel van herkenbare en comfortabele looproutes is dat ze uitnodigen tot bewegen en dat is goed voor de gezondheid.

Welzijn en ondersteuning

We realiseren voldoende plekken waar inwoners elkaar kunnen ontmoeten en kunnen worden ondersteund in bijvoorbeeld het doen van een Wmo aanvraag of het zoeken naar werk. Professionals werken hier dicht bij de inwoner: zowel aan preventie als individuele ondersteuning op het gebied van werk en zorg. Zo worden inwoners beter geholpen en wordt de sociale cohesie in de wijken versterkt. Het gaat hierbij onder meer om voldoende buurt- en wijkcentra, Centra voor Jeugd en Gezin (CJG's), Servicepunten XL en jongerenpunten.

Woonvariatie Grasbrookpark in Hamburg // Bron: Archello

Placemaking in Milaan // Bron: Global Designing Cities Initiative

Gebedshuizen hebben een belangrijke functie voor ontmoeting en welzijn. Wanneer religieuze organisaties een geschikte locatie zoeken in Zuidwest kan de gemeente helpen door vraag en aanbod naar gebedsruimte aan elkaar te koppelen.

Bewoners als mede-eigenaar van de leefomgeving

Als je het gevoel hebt mede-eigenaar te zijn van je omgeving, voelt die omgeving meer als thuis. In Zuidwest is daarom ruimte voor initiatieven (ideeën en plannen) van bewoners in de openbare ruimte en gebouwen. In de komende 20 jaar zal er veel ruimte tijdelijk beschikbaar komen. Dat komt bijvoorbeeld doordat de huidige gebruiker van een gebouw al vertrokken is, maar de sloop pas later

plaatsvindt. Deze tijdelijk beschikbare ruimte biedt kansen. Hier is plaats voor initiatieven van bewoners, zoals een kunstenaarsatelier, culturele broedplaatsen, pop-up stores (tijdelijke winkels), lokale activiteiten, pop-up musea en bijvoorbeeld zorg-aanbieders die tijdelijk huisvesting zoeken. Dit soort invullingen wordt 'placemaking' genoemd en zorgt voor levendigheid en binding met de buurt. Dat komt de aantrekkelijkheid van de wijken ten goede.

Nieuwe woonconcept in Berlijn: BIGyard // Bron: ArchDaily / Zanderroth Architecten

Woon- en werkruimte voor kunstenaars

Kunstenaars zijn niet alleen gewenste nieuwkomers in Zuidwest. Met hun praktijk en aanwezigheid hebben ze op hun beurt ook weer een aantrekkingskracht voor genoemde blijvers, stijgers en andere nieuwkomers. Op dit moment zijn meer dan 200 professioneel werkende kunstenaars op zoek naar atelierruimte in Den Haag. Bijna de helft wil dit combineren met een woonruimte in de vorm van een atelierwoning. De grootschalige vernieuwing van Zuidwest, vanuit vooral woningcorporatiebezit, biedt een unieke kans om in samenwerking met de gemeente een groot aantal betaalbare permanente ateliers en atelierwoningen voor professioneel werkende kunstenaars toe te voegen. Ook op de ruimtebehoefte voor culturele broedplaatsen moet in Zuidwest worden ingespeeld.

5.3. Leefbaar en Veilig

Leefbaarheid: de basis op orde

Leefbaarheid is de mate waarin je leefomgeving (zowel binnen als buiten) voldoet aan je eisen en wensen. Eigenlijk dragen alle ambities die in deze visie beschreven worden bij aan het verbeteren van de leefbaarheid in Zuidwest. Toch benadrukken we hier een aantal onderdelen die onmisbaar zijn: woningen, veiligheid, fysieke omgeving, bevolking en voorzieningen. Deze zaken worden ook in andere paragrafen beschreven.

De inrichting van de openbare ruimte sluit aan bij de wensen van bewoners doordat deze toegankelijk is en voor meerdere activiteiten te gebruiken is. Ook zorgen we voor een inrichting die past bij de veranderingen in het klimaat; het opvangen van veel neerslag, bestand zijn tegen droogte en het verminderen van hitte in de stad. De inrichting is eenvoudig, harmonieus en ruimtelijk. Dat heet residentiekwaliteit. Behalve een goede inrichting is goed

beheer ook belangrijk. We zorgen dat de ruimte schoon, heel en veilig is en stemmen de werkzaamheden in de openbare ruimte goed op elkaar af.

Voor de bestaande woningen in Zuidwest geldt qua leefbaarheid dat in 2040 de basis op orde moet zijn. De woningen zijn dan goed onderhouden. Van buiten zien ze er netjes uit. Van binnen zijn de woningen gezond en veilig: er is geen vocht of schimmel en er zijn geen onveilige installaties. Voor de buitenruimte gelden dezelfde eisen als voor veiligheid: een overzichtelijke

leefomgeving, goede verlichting en een goed onderhoud dragen bij aan een betere leefbaarheid en het gevoel van veiligheid. Daarnaast moet de omgeving aantrekkelijk zijn: gebruiksvriendelijk met een mooie uitstraling.

Veilig, overzichtelijk, controleerbaar

Een veilige, leefbare omgeving bevat meerdere aspecten: uiteenlopend van weinig criminaliteit tot de inrichting van de fysieke ruimte (o.a. verkeersveiligheid). Sociale veiligheid is nog een aspect: hoe veilig voelen mensen zich in hun omgeving?

Programma Zuidwest – Alliantie
Veiligheid en Leefbaarheid

Veilig en schoon!

Ambitie: Zuidwest is in 2040 veiliger en leefbaarder dan in 2019 en bewoners en ondernemers voelen zich veiliger

Slachthuisplein, Den Haag // Bron: GKB groep

De inrichting van de leefomgeving kan bijdragen aan het verbeteren van de veiligheid en leefbaarheid.

Goede en veilige ontmoetingsplekken binnen en buiten horen hierbij. Deze moeten veilig gebruikt kunnen worden door bewoners en benut worden om positieve rolmodellen een plek te geven, sociale cohesie te verbeteren, problemen tijdig te signaleren (al dan niet bij de gemeente) en zorg voor elkaar te bieden. De beste maatregel in de aanpak van ondermijning is het creëren van een gezond economisch klimaat, met een stimulerend vestigingsklimaat

Prettig en veilig wandelen en fietsen in je eigen buurt

Voor een veilige en leefbare buurt is het belangrijk dat je zorgeloos kunt wandelen en fietsen. Eén van de belangrijkste doelen voor Zuidwest is dan ook de omgeving 'beweegvriendelijk' te maken. Dit betekent dat de buitenruimte mensen uitnodigt om te spelen en bewegen. Dat doen we zo:

- De omgeving biedt voldoende afwisseling en is overzichtelijk en aantrekkelijk
- Wandelaars en fietsers krijgen meer ruimte, die veilig is
- Er zijn veilige oversteekplaatsen op logische plekken
- De omgeving is comfortabel

- Obstaclevrij en goed onderhouden wegdek om prettig te skeeleren, fietsen, met rollator te lopen of met scootmobiel op pad te gaan
- Routes zijn vrij van obstakels, zodat je overal makkelijk kan komen.

Er zijn ook brede en aantrekkelijk ingerichte voetpaden. Het liefst komt er zoveel ruimte dat wandelaars, skaters en hardlopers er tegelijk gebruik kunnen maken. Dit betekent dat, waar de ruimte is om stoepen langs straten breder en aantrekkelijker te maken, we dat ook zullen doen. Zo bieden ze ruimte aan deze verschillende gebruikers, en worden ze aantrekkelijker door groen en bijvoorbeeld bankjes toe te voegen. Dit maakt het ook makkelijker om te sporten in de openbare ruimte. De keuze voor geschikte plekken voor verbreding van stoepen hangt van verschillende dingen af. We kijken naar de breedte van de straat en de hoogte van omliggende gebouwen, maar ook welke routes belangrijk zijn, zoals de routes naar scholen, sportvelden, winkels en OV-haltes. Elke straat heeft minstens aan één kant een stoep die beweegvriendelijk is. Bij voorkeur is dit de kant waar de zon het langst op schijnt.

De omgeving is daarnaast prettig om in te fietsen. Waar mogelijk liggen de fietspaden los van de rijbanen en krijgen fietsers voorrang op de auto. In sommige straten is de auto te gast ten opzichte van

de fiets. Fietsroutes zijn aantrekkelijk, omdat ze door het groen of door levendige buurten gaan. Dankzij goede verlichting en voldoende activiteit rondom de paden voelen ze veilig aan. Het wordt zo aantrekkelijker om binnen de wijk te lopen en te fietsen naar voorzieningen. Dat bevordert de levendigheid.

Om bewoners uit te nodigen te bewegen worden 'beweegrondjes' ingericht. Wandel- en fietsroutes aan allebei de kanten van water zorgen ervoor, dat je een rondje van brug naar brug kan maken. De kans wordt dan groter dat mensen gaan bewegen.

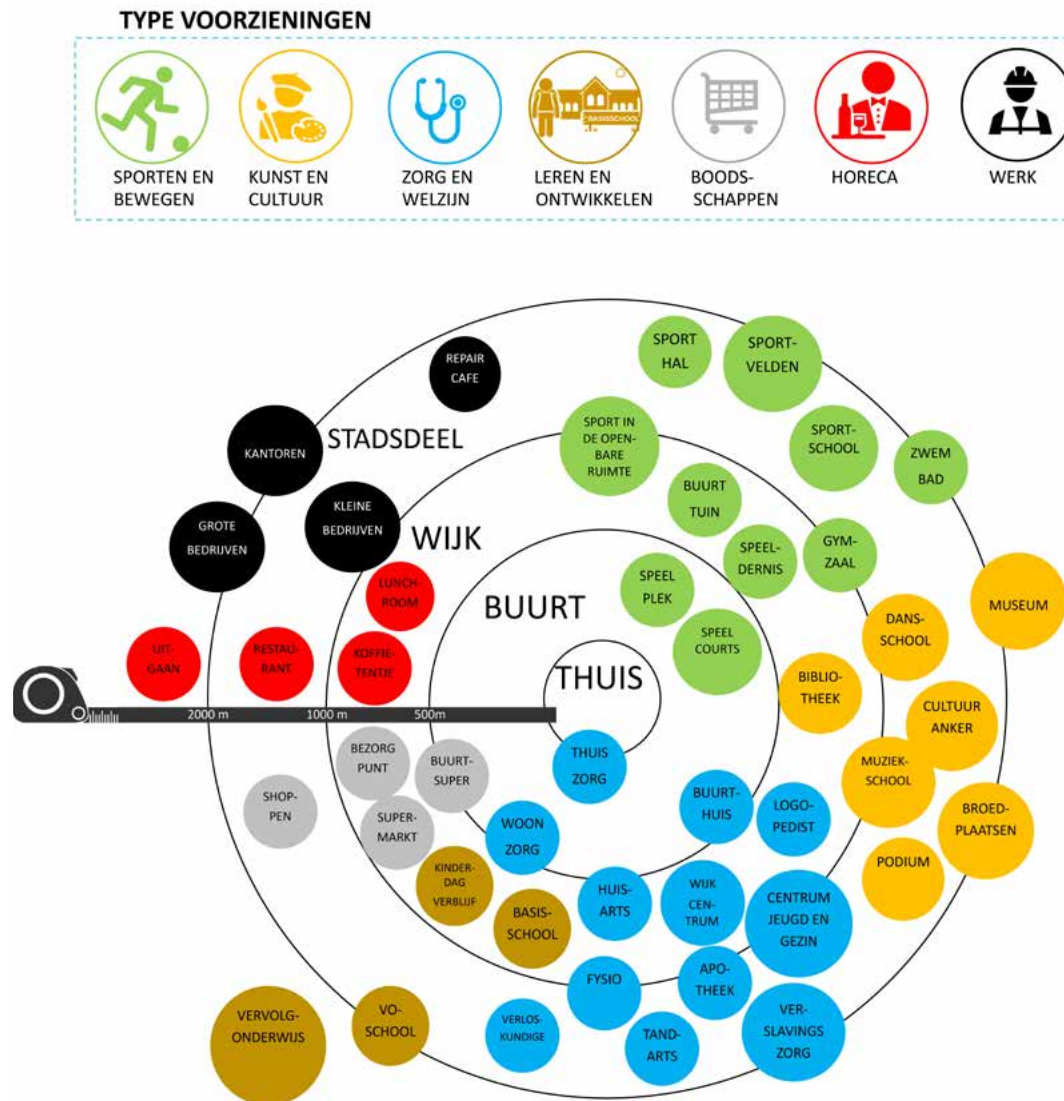
Nabijheid van voorzieningen en ov

Je gaat pas echt te voet of met de fiets op stap als de plek waar je naartoe moet dichtbij is. Nabijheid is de beste bereikbaarheid. Daarom is het belangrijk dat de dagelijkse voorzieningen goed verdeeld zijn over de wijken. Dit betekent bijvoorbeeld dat je snel bij je huisarts moet kunnen zijn. De plek van een voorziening wordt voortaan zo gekozen dat de mensen die hier gebruik van moeten maken hier snel kunnen komen.

Het doel voor Zuidwest is om buurtvoorzieningen zoals een huisarts en een basisschool binnen 10 minuten lopen (minder dan 1 kilometer) te hebben. Voorzieningen die een groter gebied bedienen, zoals een bibliotheek, moeten binnen 15 minuten met de fiets te bereiken zijn.

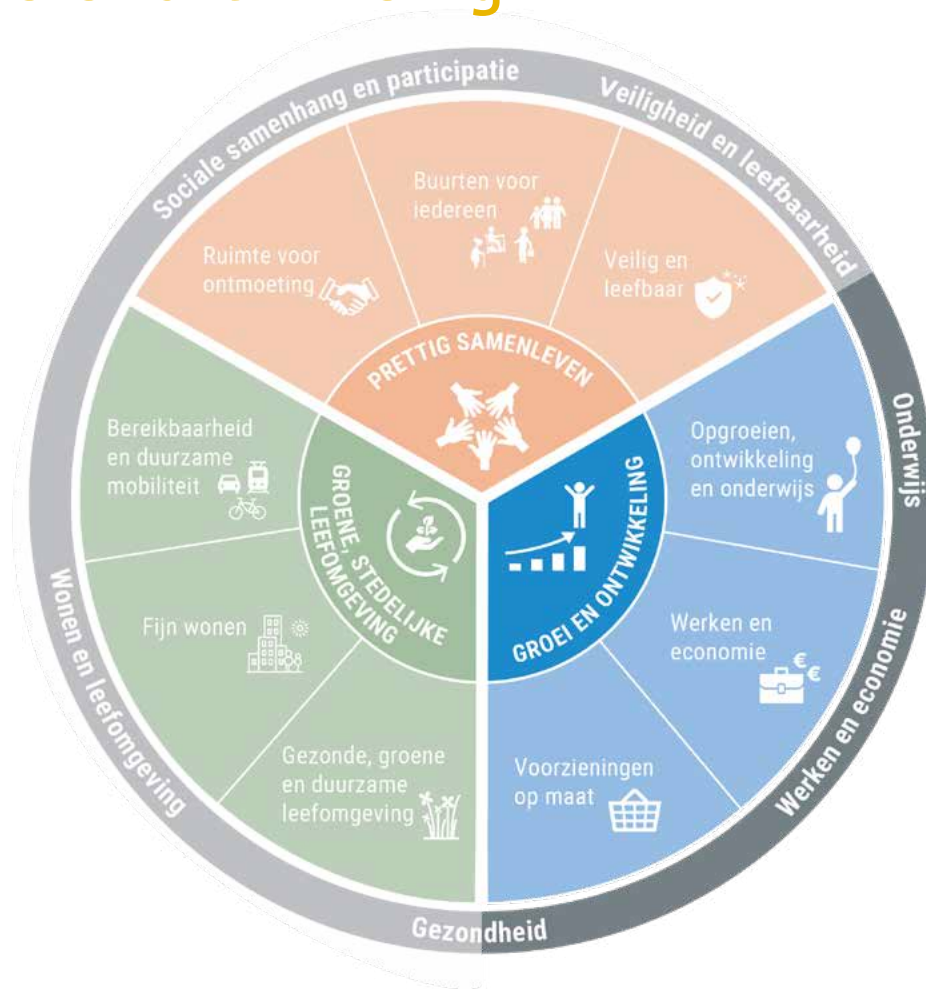
Voorzieningen voor ouderen moeten ook met een rollator goed te bereiken zijn. Dat betekent dat ze maximaal binnen 400 meter van seniorenwoningen moeten liggen.

Om zowel wandelen als het gebruik van openbaar vervoer te stimuleren zijn handige combinaties nodig. Door voorzieningen bij openbaar vervoersknooppunten te plaatsen wordt het logischer om het openbaar vervoer te gebruiken. Het is belangrijk dat er voldoende gebruiksvriendelijke loop- en fietsroutes van de woningen richting de haltes gaan. Vervolgens zijn deze comfortabele routes ook weer nodig van de haltes naar de eindbestemmingen, zoals voorzieningen. Soms ligt de OV-halte die je wilt gebruiken net wat verder weg. Daarom kan je ook met de fiets goed bij haltes komen en kun je daar je fiets of scooter er overdekt en veilig stallen. OV-haltes gaan meer functioneren als overstappunten en zijn prettigere plekken als je er even moet wachten. Zo wordt het voor iets langere afstanden ook aantrekkelijker om het OV te gebruiken.

Deze afbeelding laat zien op welke afstand van uw huis bepaalde voorzieningen zich zouden moeten bevinden.

Groei en ontwikkeling

Programma Zuidwest – Alliantie Onderwijs

Gelijke onderwijskansen

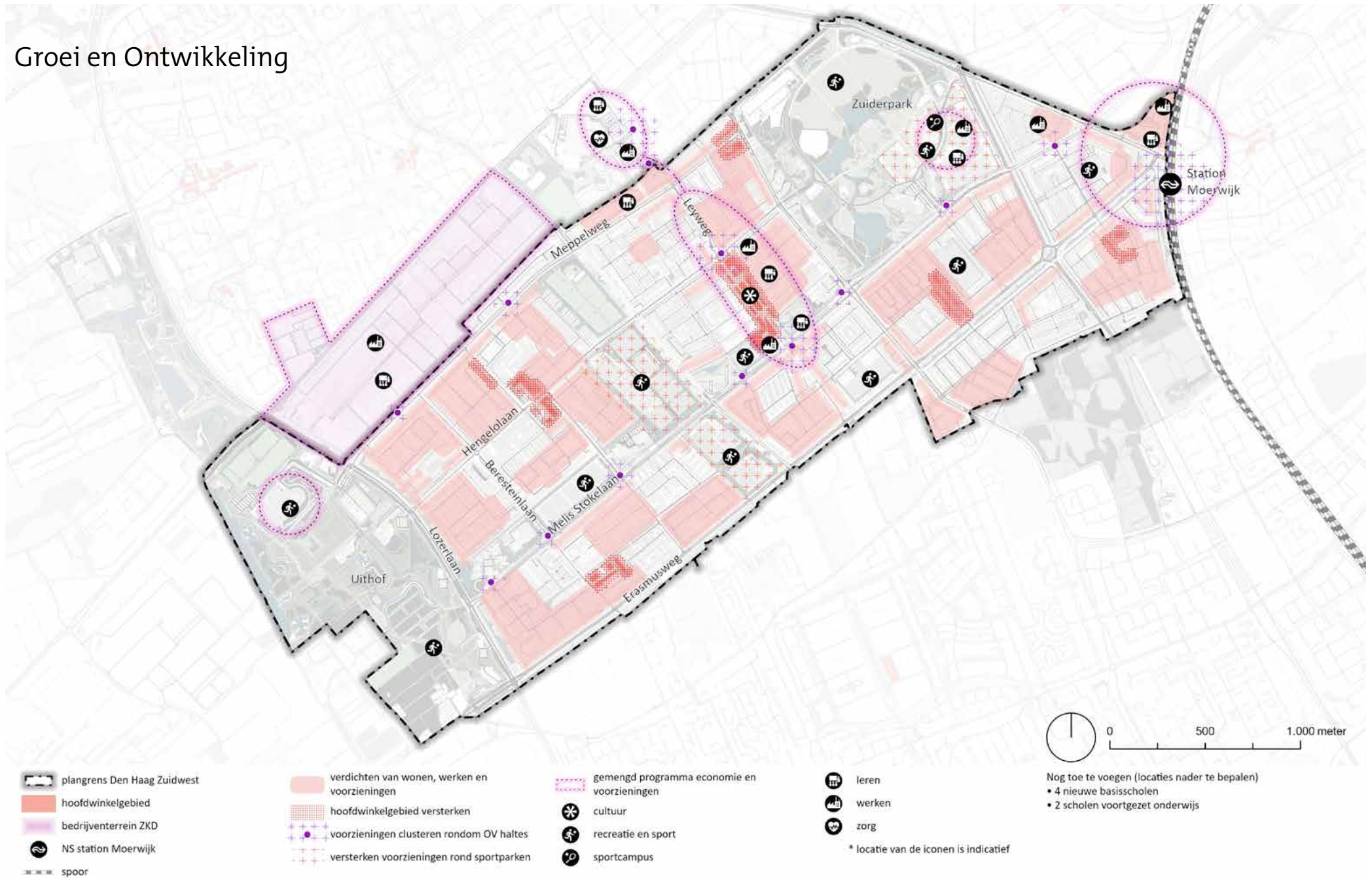
Ambitie: Zuidwest is een goede plek om op te groeien en je te ontwikkelen, met gelijke onderwijskansen.

Kaart Groei en Ontwikkeling

Hiernaast is de kaart Groeien Ontwikkeling te zien. De ambities die zojuist zijn beschreven zie je hier op deze kaart. De hoofdwinkegebieden zijn aangegeven met een oranje kleur. Deze gebieden worden versterkt door verschillende functies toe te voegen en bereikbaarheid voor voetgangers, fietsers en OV te verbeteren. In de gebieden met een paarse rand worden verschillende functies samengebracht. Bij de Leyweg staat het meest te gebeuren. Het winkelhart krijgt een flinke opknapbeurt. Hier komt winkelen samen met cultuur, onderwijs en werk.

In ZKD gebeurt dit op het vlak van werken en leren. Vooral op het gebied van de bouw en maak industrie. Bij het Hagaziekenhuis op het gebied van zorg. In het Zuiderpark bij de sportcampus op het gebied van sport en beweging. Bij station Moerwijk en rondom OV-knooppunten worden voorzieningen en commerciële functies geconcentreerd.

Groei en Ontwikkeling

5.4 Opgroeien, ontwikkelen en onderwijs

Spelen op allerlei manieren

Een belangrijk onderdeel van opgroeien is spelen. In Zuidwest kan dit in 2040 op allerlei manieren. Niet alleen kan dit op mooie en uitdagende speelplekken, maar ook gewoon op straat of in het groen. De openbare ruimte heeft straks allerlei speelmogelijkheden, zoals hinkelbaantjes, knikkertegels en balanceerparcoursen (raak-de-grond-niet-aan-baan). Dit zijn dus niet altijd speeltuinen met een schommel, wip of glijbaan, want het spelen kan creatief verwerkt zijn in de straten zelf. Natuurlijk spelen in het groen krijgt daarbij extra aandacht. Door schoolpleinen buiten schooltijden open te stellen, blijven deze zoveel mogelijk toegankelijk voor kinderen om te spelen. Hetzelfde geldt voor sportvelden. Deze zijn ideaaliter ook buiten verenigingstijden zoveel mogelijk open voor gebruik door buurtbewoners. Om dit te realiseren zoeken we de samenwerking met sportverenigingen op.

Basisonderwijs: alle kinderen een goede start

In 2040 halen kinderen van Zuidwest minimaal hetzelfde schoolniveau als het gemiddelde van de stad. Ieder kind moet namelijk dezelfde kansen krijgen om zijn of haar talenten te ontwikkelen. De eerste jaren zijn daarvoor heel belangrijk. Wij gunnen alle kinderen een goede start. Nieuw toe te voegen scholen zijn daarom onderdeel

van een Integraal Kindcentrum (IKC). Een IKC is een plek waar alles wat belangrijk is voor het opgroeien van kinderen samenkomt. Denk hierbij aan een school, kinderopvang en welzijnsvoorzieningen allemaal in één gebouw.

Bij bestaande scholen wordt samenwerking tussen scholen en andere maatschappelijke organisaties aangemoedigd. Met het toevoegen van 10.000 woningen zijn er vier nieuwe basisscholen nodig. De ambitie is dat in totaal tien IKC's worden gerealiseerd tot 2040 in bestaande scholen en in nieuwe scholen. Door sport, zorg, school en cultuur samen te brengen krijgen kinderen zoveel mogelijk kansen om zich te ontplooien.

Op naar een HAVO-VWO school in Zuidwest

Er is nu geen HAVO-VWO school in Den Haag Zuidwest. Wanneer er in 2040 meer mensen in Zuidwest wonen, zullen er ook meer jongeren HAVO-VWO als schooladvies krijgen. Het realiseren van een HAVO-VWO school kan bijdragen aan trots en optimisme in de wijk. Het doel voor 2040 is dat er een HAVO-VWO school in Zuidwest is. Over een aantal jaren zal door de komst van nieuwe inwoners ook het aantal leerlingen in Den Haag Zuidwest toenemen. Vanaf 2029 is er voldoende aanwas voor een nieuwe HAVO VWO school in Zuidwest. Deze nieuwe HAVO-VWO school kan

als nieuwe vestiging of als uitbreiding bij een bestaande school in Zuidwest gerealiseerd worden. Het is hoe dan ook de wens om sport en cultuurfuncties toe te voegen aan deze locatie. Naast deze HAVO-VWO school is er tot 2040 nog een extra middelbare school nodig in Zuidwest.

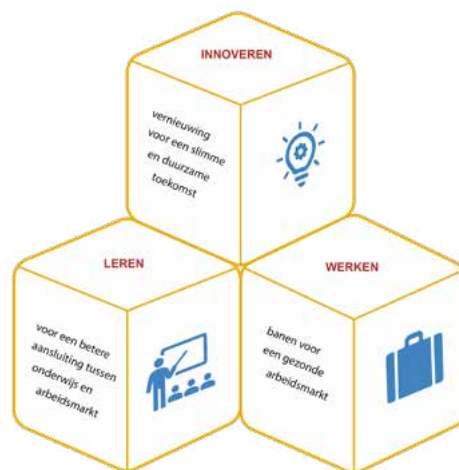
5.5 Werken en economie

Werken, leren en innoveren als motor voor groei

Onder het motto 'werken, leren en innoveren' geven we invulling aan het thema werken en economie in Zuidwest. Daarmee willen we groei bereiken. Groei niet alleen voor de economie, maar voor de gehele wijk en de mensen die daar wonen. Werken, leren en innoveren staat voor het samenbrengen van partijen zoals kennisinstellingen, bedrijfsleven en inwoners om:

- Jeugd te inspireren en begeleiden in het opgroeien naar zelfstandigheid,
- Groei en innovatie bij bedrijven te stimuleren,
- Te zorgen voor een leven lang ontwikkelingsmogelijkheden

Zo creëren we kansen voor iedereen. Het gedachtengoed van 'werken, leren en innoveren' heeft

veel meer in zich dan alleen een ruimtelijke kant, maar ruimte is een belangrijke randvoorwaarde om dit te laten slagen. Bereikbaarheid, toegankelijkheid en zichtbaarheid van werk zijn belangrijk. Dat hangt samen met hoe je de wijk inricht. Als voorbeeld zijn mobiliteitsknooppunten interessante plekken om economische activiteiten samen te brengen (clusters). In de buurt van OV is het slim om werken, leren en innoveren in gedeelde gebouwen zoals innovatiehubs en (betaalbare) bedrijfsverzamelgebouwen een plek te geven. Ook langs de 'lange lijnen' kunnen economische functies een plek krijgen, waarbij de bedrijvigheid moet passen bij de omgeving. Bedrijven met een intensief autogebruik positioneren we niet langs 30KM wegen.

Voor de groei van de clusters (plekken waar meerdere economische functies samenkomen) versterken we wat er nu al is. Daarnaast vullen we aan op plekken waar dat noodzakelijk is. Verschillende economische clusters hebben elk hun eigen kenmerken, bijvoorbeeld rondom horeca, bouw of zorg. Vervolgens hebben deze gebieden een aantrekkelijke werking op nieuwe bedrijven, talenten en (kennis)instellingen van buiten Zuidwest.

Werk- en leerplekken als goede start

Van school naar het werkende leven kan een flinke overgang zijn. Door leerlingen alvast kennis te laten maken met verschillende bedrijven, kunnen ze zich goed voorbereiden. Het Haga-ziekenhuis, de Haagse Hogeschool in de Sportcampus en het ROC Mondriaan staan allemaal in de buurt van Zuidwest. Dit zijn organisaties waar kinderen van 16 jaar en ouder veel kunnen leren naast of na school. Hetzelfde geldt voor de lokale ondernemers in Zuidwest. In 2040 is de samenwerking tussen deze organisaties en de scholen verbeterd. Vooral op het gebied van 'zorg en gezondheid' en 'maak en bouw' liggen veel kansen. De gemeente en haar partners willen daarom twee centra voor vervolgonderwijs maken. Mogelijke plekken zijn: Sportcampus Zuiderpark (zorg/gezondheid), bedrijventerrein Zichtenburg, Kerketuinen en Dekkershoek (ZKD), Project Ruimzicht (Maken/Ontmoeten/Bewegen) en Leyweg-centraal (Maak/Bouw).

Programma Zuidwest – Alliantie Werken en economie

Perspectief op werk

Ambitie: In Zuidwest is er voor iedereen perspectief op werk, ontwikkeling en zinvolle dagbesteding. Zuidwest is schuldenzorgenvrij.

Ondernemerschap stimuleren

Zuidwest heeft onvoldoende geschikte en betaalbare bedrijfsruimte. Er is behoefte aan plekken in de wijken met kleinschalige bedrijfsruimte (tot 500m²). De focus hiervoor ligt op (ambachtelijke) productie, opslag, logistiek en handel. We maken daarom in elke wijk betaalbare verzamelgebouwen voor startende, sociale of culturele ondernemers. Zo ontstaat een stevig netwerk voor ondernemerschap. Ondernemerschap vormt een belangrijke motor voor economische groei, draagt sterk bij aan de leefbaarheid en geloof in de toekomst van Zuidwest. In 2040 kunnen meer mensen in hun eigen wijk en langs de randen van de wijk, zoals op het nabijgelegen bedrijventerrein ZKD aan de slag. Mensen met goede ideeën en plannen uit de wijk en van daarbuiten moeten kansen krijgen zich te ontplooiën. Zuidwest ontwikkelt zich tot een woon-werkwijk, waar ruimte wordt geboden aan bedrijven die goed passen in een stedelijk woongebied. De gemeente en haar partners bieden ruimte aan wijkgericht ondernemerschap bij woongebieden en voorzieningen. We kijken daarom goed waar deze bedrijvigheid het beste tot haar recht komt. Ook initiatieven om door middel van de 'instapeconomie' meer mensen aan het werk te krijgen kunnen een plek vinden binnen deze 'werken, leren, innoveren' clusters of in de plinten van de gebouwen in de wijk. Men kan ook parkeren in de collectieve parkeergebouwen, omdat daar

Het Gebouw in Leiden

Bron: LPBSight, ontwerp door VenhoevenCS

overdag veel parkeerplaatsen beschikbaar zullen zijn als de bewoners niet thuis zijn.

Het bedrijventerrein ZKD verbeteren

Bedrijventerrein ZKD (Zichtenburg, Kerketuinen, Dekkershoek) ligt net buiten Zuidwest. De ruimte voor bedrijvigheid kent in Den Haag een nijpend tekort. Om ook in de toekomst voldoende werkgelegenheid te kunnen bieden zetten we in op behoud en versterking van de bestaande bedrijventerreinen, zoals ZKD. Op ZKD willen we meer ruimte maken voor bedrijven uit Zuidwest. Dit kan door meer bedrijven op dezelfde plek toe te voegen en door beter gebruik te maken van de ruimte die er is. Voor ZKD wordt een gebiedspaspoort opgesteld dat verder ingaat op de verdere invulling van het ZKD.

Stadsdistributie via hubs

Bron: Cityhubs

Hierbij is naar verwachting nadrukkelijke aandacht voor het vergroenen en duurzamer maken van het gebied. Door meer beplanting toe te voegen kan er meer water opgevangen worden en blijft het koeler in de zomer. Het ziet er ook leuker uit en dat heeft een positief effect op het werkplezier en de prestaties. Er zijn op het ZKD logistieke bedrijven die een rol kunnen gaan spelen in toekomstbestendige stadsdistributie zoals via hubs. Het is van belang dat werkgevers (en werknemers) worden gestimuleerd om gebruik te maken van schonere manieren van vervoer. Dit draagt bij aan een betere luchtkwaliteit.

5.6 Voorzieningen op maat

Uitnodigend en toegankelijk

Veel voorzieningen hebben baat bij een open en zichtbare uitstraling. Zichtbaarheid helpt de bekendheid te vergroten. Ook de toegankelijkheid, een uitnodigend karakter en het goed stallen van fietsen zijn belangrijke onderdelen. Dit zijn redenen om voorzieningen op de begane grond aan de straatkant van een gebouw (de plint) te plaatsen. Tegelijkertijd is voor een deel van de voorzieningen privacy belangrijk. Denk aan spreek- en behandelruimtes. Dit betekent dat niet alle ruimtes in de plint hoeven.

Zorg, welzijn en participatie

Met de groei van het aantal inwoners in Zuidwest, groeit ook het aantal zorg- en welzijnsvoorzieningen (huisartsen, fysiotherapeuten, psychologen en andere vormen van zorg).

Zoveel mogelijk zorg- en welzijnsvoorzieningen zullen bij elkaar gerealiseerd worden. Zo kunnen inwoners op één plek de juiste zorg krijgen.

Dit maakt de samenwerking tussen de aanbiedende partijen ook makkelijker. Een goed voorbeeld is het samenbrengen van huisarts, apotheek en buurtkamer. Op deze plek voelen bewoners zich prettig en zien ze vertrouwde gezichten waarbij ze hun verhaal kwijt kunnen. We willen dat deze 'gezondheidscentra' bijdragen aan het voorkomen van ziekte, bijvoorbeeld door het aanbieden van voorlichting over voeding en beweging. Voor mensen die zorg nodig hebben, moet die zorg goed bereikbaar zijn: binnen vijftien minuten moet je bij de huisarts kunnen zijn..

Kunst en cultuur

Zuidwest is de meest diverse wijk van Den Haag: hier komen 180 culturen bij elkaar. Dit is een enorme kracht en biedt veel kansen. Op het moment ervaren bewoners helaas veel drempels om gebruik te maken van kunst en cultuur in Zuidwest. Het is te ver weg of het kost te veel. Kunst en cultuur kunnen een middel zijn om verhalen van over de hele wereld te laten zien en horen. In 2040 worden bewoners uitgenodigd dit met elkaar te delen. Het is daarvoor belangrijk dat culturele plekken dichtbij, bereikbaar en betaalbaar zijn. Een extra locatie voor 'cultuuranker' Dakota zorgt ervoor dat bewoners dichtbij huis cultuur kunnen beleven. Deze moet dichtbij openbaar vervoer zijn en goed lopend en met de fiets te bereiken zijn. De wens is dat het aantal culturele voorzieningen

zoals theaters, musea en galerieën groeit. Culturele activiteiten zijn in 2040 toegankelijk voor iedereen.

De bibliotheek is allang niet meer alleen een plek om boeken te lenen. Hier kun je elkaar ook ontmoeten, nieuwe dingen leren of zelf iets organiseren. Dit doen we het liefst in een multifunctioneel gebouw en samen met maatschappelijke en/of culturele organisaties. In de komende jaren zijn er minimaal drie permanente wijkbibliotheken in Zuidwest. We onderzoeken de mogelijkheid om elke wijk te voorzien van een openlucht podium in de openbare ruimte. Dit biedt een laagdrempelige plek voor kunst en cultuur en kan bijdragen aan ontmoeting en levendigheid in de wijk. Onder andere het Kunstmuseum, Museon en Mauritshuis onderzoeken hoe ze bewoners van Zuidwest meer kunnen betrekken bij hun kunstverzamelingen en activiteiten aanbod.

Evenementen kunnen bijdragen aan het gevoel van trots op Zuidwest maar ook aan de economische ontwikkeling van het gebied. De gemeente is vaak nauw betrokken bij de organisatie als verlener van subsidie en als handhaver van de openbare orde. De gemeente zet in op een gevarieerd aanbod van grote en kleine evenementen verspreid over de stad en gedurende het jaar om Den Haag als aantrekkelijke stad te profileren en een goede balans tussen levendigheid en

Programma Zuidwest – Alliantie Gezondheid

Wel zo gezond

Ambitie: over 20 jaar is de ervaren gezondheid van de inwoner van Zuidwest net zo goed als die van de inwoners van de rest van Den Haag

leefbaarheid te behouden. In Zuidwest is en blijft het Zuiderpark een locatie waar met name grote evenementen plaatsvinden. De komende jaren wordt deze locatie beter toegerust om evenementen succesvol uit te voeren. Dit gaat vooral om het verbeteren van de ondergrond en stroomvoorziening. Op wijkniveau is vooral het Melis Stokepark aangewezen om middelgrote evenementen een plek te geven. Tot slot staat de gemeente open voor kleinschalige evenementen (bijv. wijkfeestjes) die door bewoners zelf worden georganiseerd. Voorwaarde hierbij is dat deze evenementen een positieve invloed hebben op het verbeteren van de sociale cohesie in de wijk.

Aandacht voor en zichtbaarheid van kunst en cultuur dragen ook bij aan een gevoel van trots op de wijken. Initiatieven van toonaangevende instellingen (Kunstmuseum, Mauritshuis, Museon/Omniversum) met een uitstraling die verder reikt dan Zuidwest kunnen dit gevoel verder versterken. Samen met het Kunstmuseum worden de mogelijkheden verkend om bewoners in aanraking met kunst te brengen. Zo kan iedereen ervaren wat de kracht van kunst is. Het Kunstmuseum wil de bewoners van Zuidwest een plaats bieden waar zij elkaar kunnen ontmoeten, hun creativiteit uiten én geïnspireerd raken. Ook Museon onderzoekt de mogelijkheid van een dependance. Het Mauritshuis onderzoekt de mogelijkheden om een diverser publiek te bereiken met activiteiten in de wijken. Hiermee kan Zuidwest aantrekkelijker worden voor een bezoek door mensen van buiten de wijk en

Brede school de Kikker, Amsterdam // Bron: DOK Architecten

hebben de bewoners van Zuidwest een plek waar ze kunnen zijn en gezien kunnen worden.

Sporten en bewegen

In 2040 zijn er voldoende sport- en spelvoorzieningen in Zuidwest die van goede kwaliteit, duurzaam, goed bereikbaar (te voet, met de fiets) en toegankelijk zijn.

Om zorg te dragen dat er voor alle (nieuwe) inwoners van dit gebied voldoende voorzieningen beschikbaar zijn, worden met de uitbreiding van de woningen extra voorzieningen, volgens de door het college vastgestelde referentienormen, gerealiseerd. Hiervoor zullen sportparken een kwaliteitsimpuls en mogelijk een herindeling ondergaan. Waar mogelijk worden openbare sportfaciliteiten toegevoegd.

Het huidige aantal sportvelden en sportgebouwen blijft behouden. Ook worden ze verbeterd, zodat ze meer aansluiten bij de behoefte van de inwoners van Zuidwest. We zullen de beschikbare ruimte beter moeten benutten. Dit betekent dat de huidige velden beter en vaker gebruikt moeten kunnen worden. De ruimte tussen de velden worden gebruikt voor laagdrempelige vormen van bewegen. Nieuwe sportvelden realiseren in Den Haag Zuidwest is ruimtelijk lastig. Daarom zal op de groeiende sportbehoefte op een andere manier ingespeeld moeten worden. Door op een slimme manier te zoeken naar ruimte, door de aanleg van kunstgrasvelden (die intensiever bespeeld kunnen worden) of door het spreiden van competitievoetbal over andere dagen, dan vooral de zaterdag kan voldoende ruimte gerealiseerd worden.

Als het niet lukt om in Zuidwest de benodigde sportvelden te realiseren dan moet buiten Zuidwest ruimte gevonden worden om dit te realiseren.

De sportvelden Escamp worden opgeknapt en ontwikkeld tot een sportpark van de toekomst. Waar nodig wordt ook de situering van de velden aangepast, in combinatie met een aanpassing van de ecologische zone, zodat sport, natuur en nieuw te bouwen woningen beter op elkaar aansluiten. Er blijft voldoende ruimte voor sportverenigingen, maar ook informeel sporten in de ruimtes daartussen is mogelijk. De verbindingen tussen de wijken en het sportpark worden verbeterd, waardoor het sportpark een toegankelijke en aantrekkelijke plek wordt om te ontmoeten, bewegen, sporten en samen te zijn. Ook kunnen sommige verenigingscomplexen worden opgeknapt en gecombineerd worden met andere functies, zoals gezondheidsvoorzieningen of kinderopvang.

In het zogenoemd Haags sportkwartier zetten de gemeente, de Haagse Hogeschool, sportacademie en ROC Mondriaan zich gezamenlijk in voor de 'gezonde wijk', bewoners aan het sporten en bewegen krijgen en aan prestatie- en talentontwikkeling. De bewoners gaven tijdens de participatie-avonden aan dat de Sportcampus zelf niet voor hen toegankelijk is. Dit is wel hun wens. Daarnaast heeft de gemeente de ambitie om binnen afzienbare tijd het opleidingscentrum, de damestak en de prof heren van ADO in het Zuiderpark onder te brengen. De aanwezigheid van ADO Den Haag in Zuidwest kan een positieve

bijdrage leveren aan het sportieve en gezonde gedrag van inwoners van deze wijk. Om de inpassing van ADO in het Zuiderpark mogelijk te maken is een herindeling van de velden en realisatie van voorzieningen noodzakelijk.

Winkelen en ontspannen

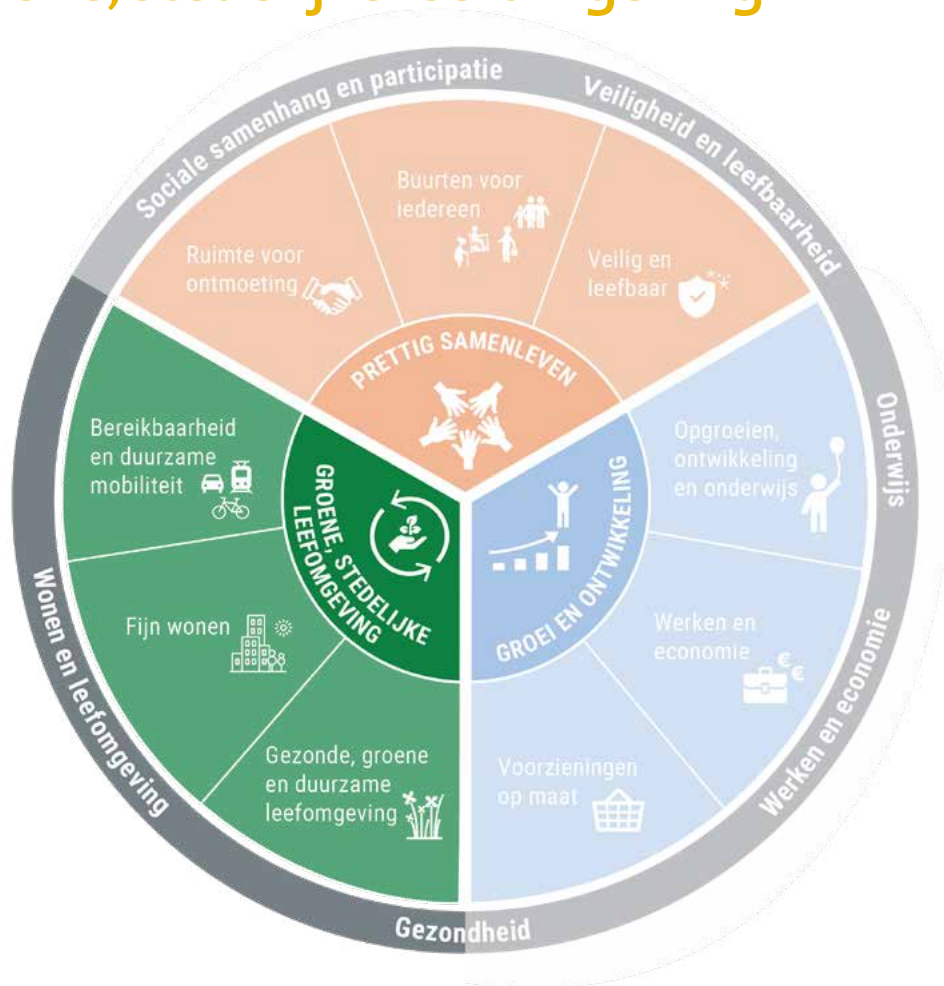
In 2040 heeft Den Haag Zuidwest verschillende aantrekkelijke winkel- en verblijfsgebieden. Deze vormen het hart van de wijken, waar bewoners elkaar ontmoeten. Het is namelijk ons streven dat iedere inwoner ongeveer op loopafstand van huis de dagelijkse boodschappen (de supermarkt of drogist) kan doen. Er komen geen nieuwe winkelgebieden bij in Zuidwest. Wel verbeteren we de bestaande gebieden. Het toevoegen van meerdere functies in een winkelgebied, zoals horeca, gaat zorgen voor meer levendigheid en ruimte voor ontmoeting

Winkelcentrum Leyweg, het grootste winkelgebied van Zuidwest, wordt met extra aandacht een stuk aantrekkelijker gemaakt. Er komen meer functies dan alleen winkelen en horeca. Vermaak, sport, zorg, lokaal ondernemerschap en cultuur zijn hier in 2040 ook te vinden. De buitenruimte blijft een gebied waar de voetganger centraal staat. Het wordt mooi en groener ingericht en dit samen maakt het een fijne plek om te verblijven. We kijken nog naar de mogelijkheden voor een betere fietsverbinding, en voor de lange termijn mogelijk een tram.

Bij leegstand in de winkelstrips kan er ook een andere invulling voor terugkomen. Vooral

wijkgericht ondernemerschap krijgt hier een plek. Dit draagt op een positieve manier bij aan werkgelegenheid, maar ook aan de leefbaarheid. Hier kunnen bijvoorbeeld ambachtelijke maakbedrijfjes, dansscholen of fitnesscentra komen.

Groene, stedelijke leefomgeving

Programma Zuidwest – Alliantie Wonen en Leefomgeving

Fijn wonen in Zuidwest

Ambitie: In 2040 ervaren de bewoners Den Haag Zuidwest als een veilige en aantrekkelijke woon- en leefomgeving, die duurzaam, groen, gezond en goed bereikbaar is

Kaart Groen Stedelijke Leefomgeving

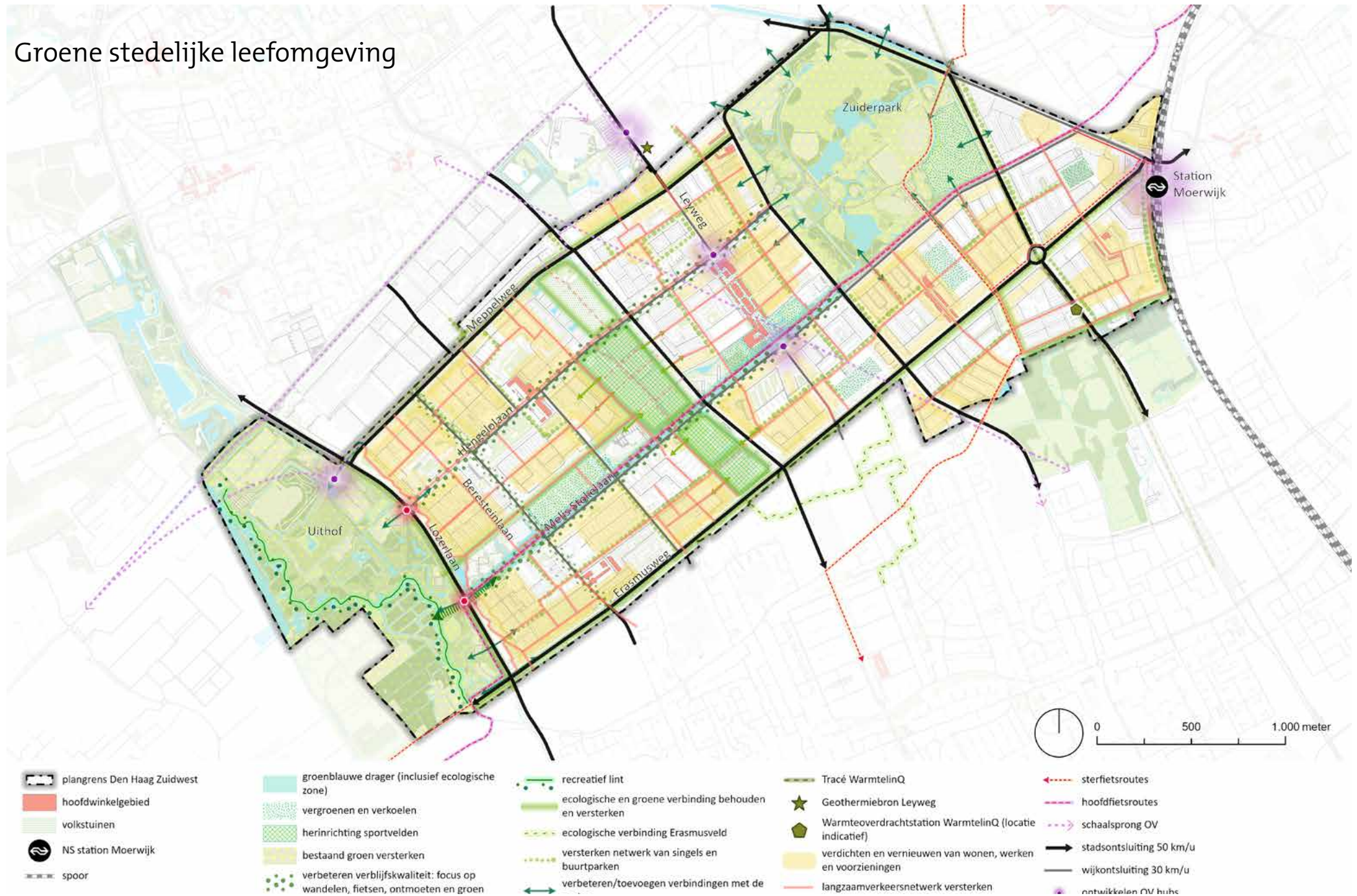
Op de onderstaande kaart zijn de ambities uit het hoofdstuk Groenstedelijke leefomgeving weergegeven. Hier komen mobiliteit, verdichting en vergroening samen. De basis voor de ontwikkelingen is een sterke groenstructuur. Groenstructuren en groene plekken worden beter, aantrekkelijker, interessanter. Ook worden ze met elkaar verbonden. In het hele gebied zijn groene verblijfsplekken altijd dichtbij.

Langs de randen van de wijken, langs de brede wegen, liggen veel kansen voor het toevoegen van nieuwe woningen. Ook langs de randen van de grote parken is dit het geval. In de wijken zelf kunnen veel nieuwe woningen komen bij OV-knooppunten en voorzieningencentra.

De manier waarop mobiliteit vorm krijgt draagt bij aan een prettige leefomgeving. De focus ligt op voetgangers en fietsers. Die krijgen meer ruimte. Daarom komt er minder ruimte voor de auto. Wegen kunnen smaller worden, doordat de snelheid omlaag gebracht wordt. Parkeerplaatsen verdwijnen uit de openbare ruimte en komen zoveel mogelijk op het eigen terrein.

Het openbaar vervoer wordt beter, voornamelijk richting het centrum en de regio.

Groene stedelijke leefomgeving

5.7 Gezonde, groene, duurzame leefomgeving

Gezonde leefomgeving

Van alle milieufactoren heeft luchtverontreiniging het meest negatieve effect op de gezondheid.

Luchtverontreiniging is ongeveer even schadelijk voor de gezondheid als overgewicht. Hoewel er in Den Haag Zuidwest aan de wettelijke normen van luchtkwaliteit wordt voldaan, leiden de huidige niveaus van zowel fijnstof als stikstofdioxide nog steeds tot negatieve gezondheidseffecten en een verkorting van de gemiddelde levensverwachting met circa 1 jaar. Naast het verbeteren van de luchtkwaliteit door het terugdringen van alle bronnen van luchtverontreiniging is het dan ook van belang om hooggevoelige groepen (zoals oudere mensen, kinderen en mensen met een hart- en vaatziekte of longaandoening) extra te beschermen tegen (verhoogde concentraties van) luchtverontreiniging. Dit kan o.a. door geen gevoe-

lige bestemmingen – bijvoorbeeld kinderopvang, scholen, verpleeghuizen – dichterbij dan 50 meter bij drukke wegen (meer dan 10.000 motorvoertuigen per etmaal) te realiseren.

Bij het streven naar een gezonde leefomgeving hoort ook een goed geluidsklimaat, bij voorkeur door middel van maatregelen aan de bron en overdrachtsmaatregelen. Als bron- en overdrachtsmaatregelen niet mogelijk of onvoldoende effectief zijn, zijn isolerende maatregelen gericht op een acceptabel binnenniveau (voorkeur 33 dB) noodzakelijk. De gezondheid van de leefomgeving is uiteraard ook afhankelijk van onderwerpen zoals voeding, bewegen en binnenklimaat. In het Programma Zuidwest wordt hier verder op ingegaan.

Groen behouden en versterken

Groen speelt een sleutelrol bij een gezonde leefomgeving. Uit onderzoek blijkt dat contact met groen indirect een gunstige invloed heeft op de gezondheid van mensen. Contact met groen kan helpen bij herstel van stress en aandachtsmoeheid en zo het ontstaan van chronische stress tegengaan. Groen kan ook aanzetten tot bewegen en spelen.

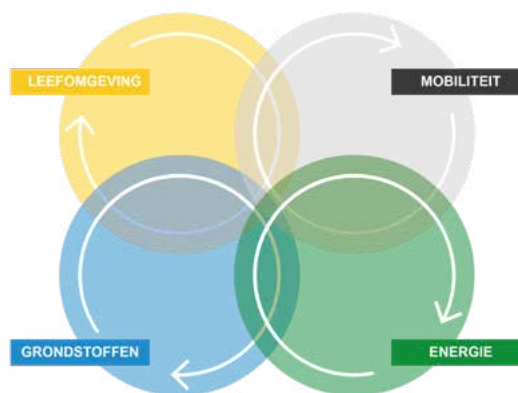
Zuidwest heeft veel waardevol groen

Dit behouden en verbeteren we. Openbare groenstructuren, zoals grote groengebieden, sportterreinen en ecologische verbindingen worden niet bebouwd. Er wordt niet gebouwd in of ten koste van

de buurtparken, singels en middenbermen die in de buurten bepalend zijn voor de uitstraling van de wijk. Bijzondere plekken, zoals het arboretum in het Zuiderpark, worden gekoesterd. De groene zones en de sportvelden tussen de wijken (groen assenkruis) blijven bestaan en worden beter toegankelijk gemaakt. Het netwerk van singels wordt versterkt. Groene binnentuinen zijn ook in 2040 nog een belangrijk onderdeel van de buurt. Deze tuinen worden zo ingericht dat ze een grote gebruikswaarde krijgen. Bij nieuwbouw kunnen de binnentuinen op het dak van de parkeergarage liggen.

Omdat Zuidwest al zo lang geleden is aangelegd, zijn de bomen volgroeid. Dit is bijzonder en dit beschermen we. Bestaande boombeplanting wordt zoveel mogelijk behouden. Bij renovatie worden waardevolle bomen beschermd. Alleen als het echt niet anders kan, bijvoorbeeld door een noodzakelijke herindeling, worden ze verplaatst of gekapt. Er komen minimaal evenveel nieuwe bomen voor in de plaats als dat bestaande bomen gekapt worden. Bij kap worden stevige en weerbare bomen teruggeplaatst.

Er wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen 'gebruiksgroen' en 'ecologisch groen'. Gebruiksgroen is bedoeld om in te spelen, zitten, liggen en rennen. Hier zijn bankjes, speelplekken en paden te vinden. Dit groen nodigt uit tot verblijf en gebruik. Ecologisch groen is bedoeld voor onder andere

Duurzame ontwikkeling

Buitenruimte de Groene Mient, Den Haag // Bron: Groene Mient

insecten, planten, vogels, vleermuizen en egels. Hier is meer rust nodig, kunnen mensen minder makkelijk komen en is het 's nachts donker. Bij de verdichting langs de ecologische zones houden we daarnaast rekening met de benodigde bezonning en de eisen van natuurbeheer van het gebied. De manier waarop groen onderhouden wordt kan ook bijdragen aan de variatie en uitstraling ervan. We kiezen voor ecologisch maaibeheer. Maar ook voorkomen we met goed beheer overlast, bijvoorbeeld van ratten. Daarnaast wordt met de keuze van beplanting rekening met het voorkomen van allergieën en plagen.

Het groen met elkaar verbinden

Wanneer groene plekken robuust zijn (dat wil zeggen minimaal 30 meter breed) en met elkaar

verbonden vervullen ze hun functie pas echt goed. Water, planten en dieren kunnen zich dan verplaatsen tussen deze gebieden. Het leefgebied wordt veel groter. Het zorgt er bijvoorbeeld voor dat diersoorten makkelijker van het Zuiderpark naar de Uithof kunnen komen. Vervolgens is het makkelijker om naar de duinen of andere natuurgebieden rondom Den Haag te komen. Daarmee wordt Zuidwest verbonden met de groen-recreatieve stadsrand die vanaf de Zweth in het Westland doorloopt tot de zee bij Kijkduin.

Om dit mogelijk te maken worden er nieuwe groene verbindingen gemaakt. Dit kan door de bestaande groenstroken beter in te richten. Een simpel grasveld kan door bloemen te zaaien een 'paradijs voor bijen' worden. De manier

waarop we het gras maaien kan ook zorgen voor meer bloemen en kruiden. Door een route van hoge bomen te maken kunnen vleermuizen zich makkelijker verplaatsen. Soms zijn er speciale voorzieningen nodig om planten en dieren over of onder een drukke verkeersweg heen te leiden, zoals bijvoorbeeld een tunnel voor amfibieën.

Natuurinclusief bouwen: ontwerpen voor de natuur

Niet alleen groenstructuren (netwerken van groene plekken) zelf zijn belangrijk voor planten en dieren. Ook gebouwen en straten kunnen hieraan bijdragen door natuurinclusief te bouwen (gebouwen en straten zijn dan zo gemaakt dat dieren er vanzelf gebruik van gaan maken). Dit kan heel makkelijk zijn, door bijvoorbeeld alle hekken te vervangen door heggen. In heggen kunnen mussen en andere vogels hun nesten bouwen. Bij nieuwbouw en renovatie ontwerpen we de gebouwen zo dat het niet alleen mensen, maar ook dieren zich huisvesten. Het is normaal om nestkasten voor vogels, vleermuizen of andere dieren in huizen te maken. Het is ook belangrijk dat er voldoende voedsel voor deze soorten in de omgeving is. Dit doen we onder andere door voldoende eetbare planten aan te brengen in het groen in de buurt. Groen kan ook tegen de gebouwen zelf groeien. Bij nieuwbouw van scholen zijn schoolpleinen met veel planten en water het uitgangspunt. Natuurinclusief bouwen is een belangrijk uitgangspunt voor nieuwbouw en renovatie in Zuidwest.

Slim omgaan met water

Waterveiligheid blijft aandacht vragen, zeker met de vele woningen die erbij komen, vraagt dit wel aandacht. In 2040 is er voldoende ruimte voor het opvangen van water bij flinke regenbuien. Dit geldt zeker op die plekken waar de kans op wateroverlast groot is.

Extreme hitte kan leiden tot lichamelijke klachten, omdat mensen en dieren hun warmte niet kwijt kunnen. Dit zal steeds vaker voorkomen. Om dit te verminderen is er in 2040 voldoende groen in de buurt van elke bewoner. Bomen zorgen voor schaduwwerking en verkoeling.

In beide gevallen, water en hitte, is de oplossing meer groen en meer ruimte voor water. Dit biedt ook kansen voor een mooie inrichting van de openbare ruimte. De inrichting en de materialen die in de openbare ruimte gebruikt worden vangen water op, houden het vast of laten het door naar de bodem sijpelen. Bij nieuwbouw wordt water op eigen terrein zo lang mogelijk vastgehouden.

Energietransitie

Zuidwest voorziet in 2040 voor een groot deel in haar eigen energiebehoefte door aan te sluiten op verschillende duurzame energiebronnen. Hiermee draagt Zuidwest ook bij aan de stedelijke klimaatdoelen.

Voor Zuidwest is gekeken naar de beste manier om de bestaande bouw te verwarmen. We gaan gebruik maken van duurzame bronnen zoals

genoemd in de transitievisie warmte. In Zuidwest staan de gebouwen dicht bij elkaar. Daarnaast zijn er meerdere aardwarmtebronnen aanwezig. Bovendien ligt er al een warmtenet in een deel van de wijk. Daarom verwarmen we de bestaande bouw in 2040 met een warmtenet op midden temperatuur (70 graden). Veel van de bestaande woningen kunnen nu nog niet verwarmd worden op 70 graden. Dit betekent dat deze woningen beter geïsoleerd moeten worden (zorgen dat warmte en koele lucht niet naar buiten kunnen). Ook moeten de woningen op een andere manier verwarmd worden, bijvoorbeeld geen Cv-ketel meer maar een aansluiting op een warmtenet. Daarnaast wordt het gasfornuis vervangen door een elektrische kookplaat. De nieuwbouw en gerenoveerde woningen in Zuidwest zijn straks helemaal aardgasvrij. Nieuwe woningen zijn goed geïsoleerd waardoor deze met een lage temperatuur verwarmd kunnen worden. Nieuw te bouwen

woningen verwarmen we individueel of koppelen we aan een warmtenet op lage temperatuur (lager dan 40 graden). Deze maakt gebruik van lokale warmtebronnen uit de bodem of water uit de buurt. Uiteindelijk wordt Zuidwest verwarmd door meerdere duurzame warmtebronnen. Momenteel zijn er al duurzame bronnen aanwezig of in ontwikkeling. Deze bronnen worden gekoppeld aan de warmtenetten. Bij het ontwikkelen en kiezen van bronnen geven we voorrang aan lokale en duurzame bronnen.

Wat is duurzame energie?

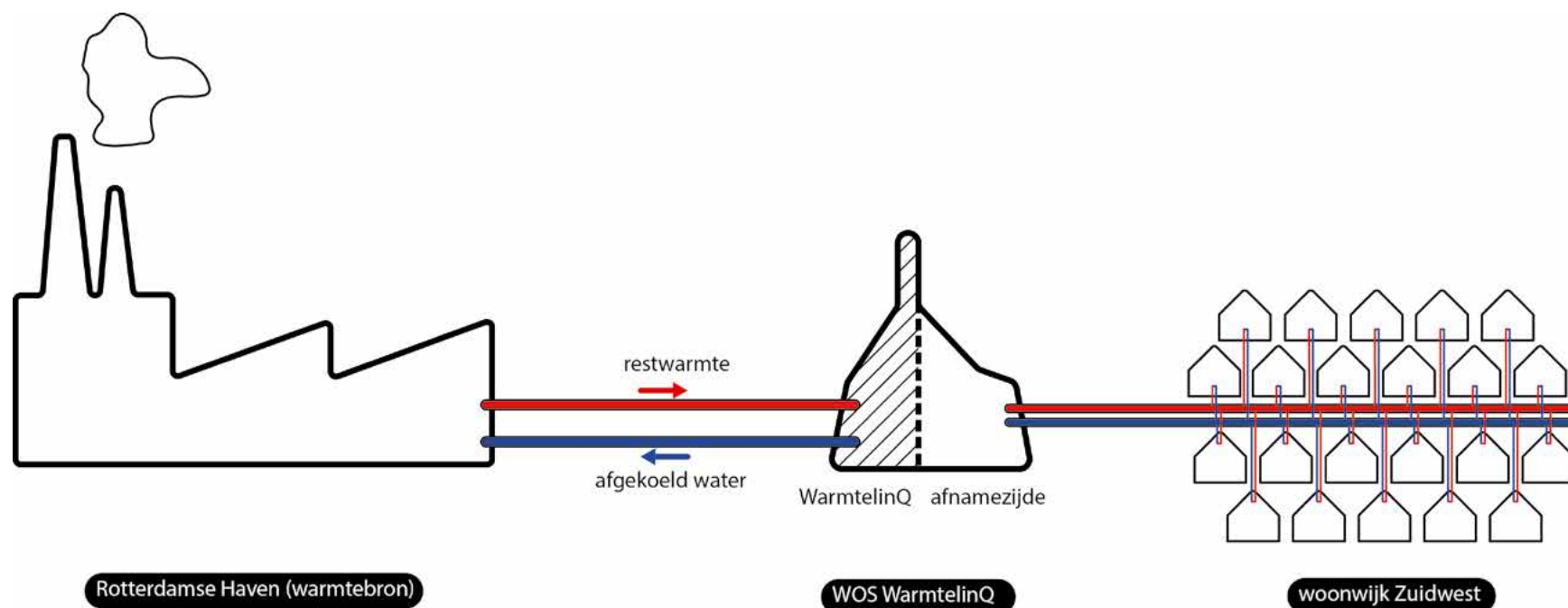
De manier waarop we onze huizen sinds de jaren 1960 verwarmen maakt gebruik van gas en kolen. Dit zijn fossiele energiebronnen. Deze zorgen voor vervuiling en klimaatverandering doordat ze broeikasgassen uitstoten. Duurzame energie is energie die schoon en hernieuwbaar is. Met zonnepanelen en windmolens wordt stroom gewonnen uit de zon en de wind. Dit zijn bronnen die nooit 'op' raken. Bij gas en kolen is dit wel het geval. Bovendien stoten zon en wind geen broeikasgassen uit en dragen ze niet verder bij aan klimaatverandering. Met schone stroom kunnen we onze apparaten gebruiken en huizen verwarmen met bijvoorbeeld een warmtepomp. Ook kunnen we gebruik maken van warmte uit de aardbodem: dit heet aardwarmte of bodemenergie. Om daar gebruik van te maken zijn warmtenetten nodig in de ondergrond.

Mogelijke bronnen van duurzame warmte

1. Aan de Leyweg is de eerste binnenstedelijke bron aangelegd. Op termijn gaat deze bron circa 4.000 woningen van warmte voorzien.
2. In het Westland worden meerdere geothermie bronnen gerealiseerd. De mogelijkheden om de warmte ook in te zetten voor onder meer Zuidwest wordt onderzocht.
3. De restwarmteleiding vanuit Rotterdam (WarmtelinQ) is momenteel in ontwikkeling. Deze leiding komt door Zuidwest (Moerwijk). Vanuit Moerwijk zal deze leiding via een warmteoverdrachtsstation een deel van Zuidwest gaan verwarmen.
4. Voor nieuwbouw wordt gebruik gemaakt van bronnen met lage temperatuur, zoals bodem-energie en aquathermie.

Schema restwarmteleiding vanuit Rotterdam

Circulaire economie

De circulaire economie is in opkomst. Dit betekent een economie waar grondstoffen niet meer verloren gaan. Afval bestaat niet in een echte circulaire economie. In plaats daarvan worden alle materialen en grondstoffen behouden in zogenaamde kringlopen of cirkels. Deze ontwikkeling biedt kansen voor Zuidwest. Er is veel innovatie nodig. We moeten efficiënt omgaan met stromen van grondstoffen en afval. We stimuleren slimme oplossingen hiervoor. Afvalscheiding moet zo makkelijk mogelijk zijn voor bewoners. Daar zijn voldoende afvalcontainers voor nodig. Tegelijkertijd moeten die geen overlast veroorzaken of het straatbeeld bepalen.

Ook in de bouw kan je circulair denken. Bij het ontwerp van gebouwen en de openbare ruimte passen we hergebruik van materialen toe. De grondstoffen die vrijkomen bij het slopen van een woning gebruiken we weer voor het bouwen van een nieuwe gebouwen bestaan zoveel mogelijk uit hergebruikte en/of herbruikbare materialen.

Gezonde, groene, duurzame leefomgeving

Op deze kaart zijn de belangrijkste ambities voor 'Gezonde, groene, duurzame leefomgeving' te zien. Ze worden verder toegelicht in de komende paragrafen. Wat je hier ziet:

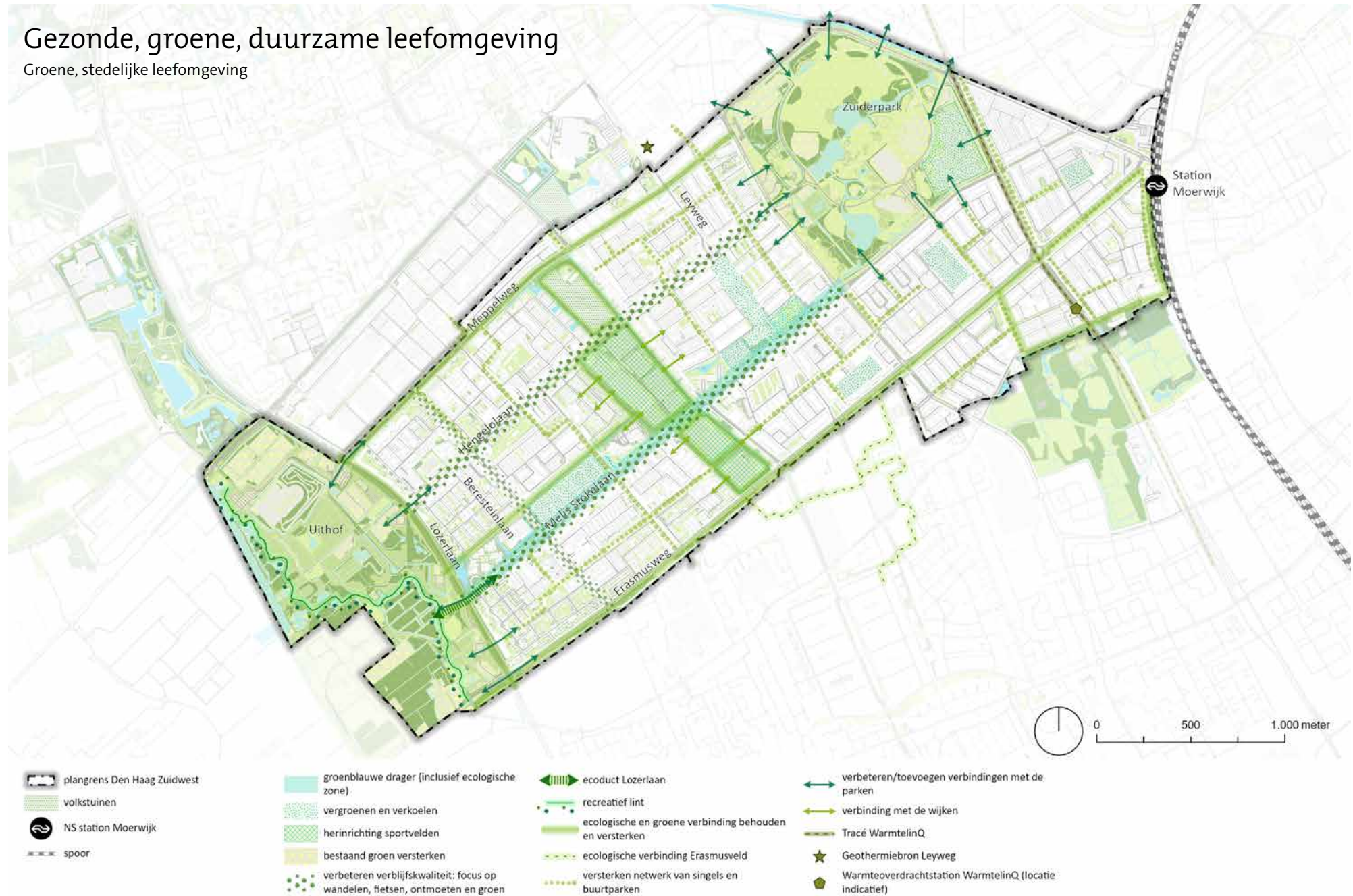
De sportvelden in het midden van Zuidwest krijgen een andere inrichting. Hierdoor zijn ze toegankelijker.

De singelstructuur die door heel Zuidwest loopt wordt versterkt. Deze vormen een netwerk

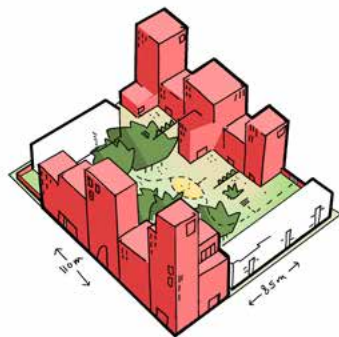
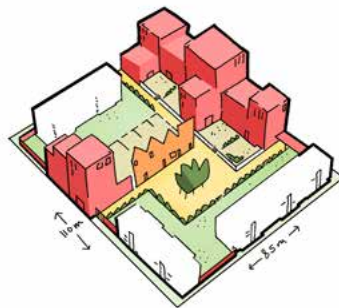
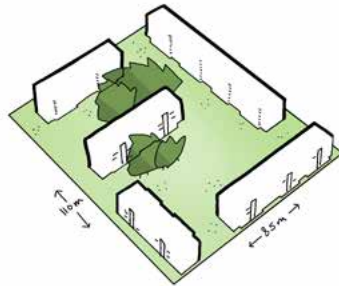
Op de lange lijnen en dwarsverbindingen wordt de verblijfskwaliteit beter. Meer groen, water en ruimte voor wandelaars en fietsers. Er komen meer verbindingen richting de grote parken.

Gezonde, groene, duurzame leefomgeving

Groene, stedelijke leefomgeving

5.8 Fijn wonen

Verdichtingsprincipes

Bron: Palmbout Urban Landscapes

Aantrekkelijke leefomgeving

Voor een aantrekkelijke leefomgeving is een gezonde, veilige, toegankelijke en goed onderhouden buurt een voorwaarde. Mensen beleven hun omgeving op ooghoogte. Als er veel gebeurt in de plint (ruimte op de begane grond met de entree aan de straatzijde) van een gebouw zorgt dit voor levendigheid op ooghoogte. Dit draagt bij aan een aantrekkelijke leefomgeving. Daarom zitten voorzieningen die niet privacygevoelig zijn zoveel mogelijk in de plinten. Voorbeelden zijn winkels, horeca, culturele functies, welzijnsfuncties, ontmoetingsplekken en ruimte voor lokale ondernemers.

Wat ook belangrijk is op ooghoogte, is het groen in de wijk. De planten, bomen en het water die je ziet terwijl je door de wijk beweegt dragen bij aan een fijne of minder fijne beleving. Daarom krijgt dit groen een hoge kwaliteit en een bijzondere uitstraling.

Momenteel is het niet altijd duidelijk welk deel van de buitenruimte toegankelijk is voor gezamenlijk gebruik. De overgang tussen wat van bewoners of corporaties is en wat door iedereen te gebruiken is, is duidelijker zichtbaar. Hiervoor gebruiken we bij voorkeur groene erfafscheidingen als manieren om deze overgang te markeren.

Verdichting en vernieuwing

De woningbouwopgave voor Zuidwest bestaat uit het realiseren van een woningvoorraad met afwisselende, duurzame en aantrekkelijke woningen. Hiervoor zijn aanpassingen in de bestaande woningen nodig. Een stuk of 8.500 woningen worden gerenoveerd (opgeknapt en verbeterd). Woningen die aan het einde van hun levensduur zijn, worden gesloopt en nieuw gebouwd. Het gaat om ongeveer 6.500 woningen. Tot slot worden nog eens 10.000 nieuwe, moderne en duurzame woningen toegevoegd aan de woningvoorraad van Zuidwest.

Op sommige plekken komen vergeleken met de bestaande situatie meer woningen in hetzelfde gebied terug. Dit heet verdichting. We verdichten waar de ruimte er is, bijvoorbeeld langs de brede, lange wegen, zoals de Melis Stokelaan en Meppelweg. Ook langs de randen van parken is er ruimte om hoger te bouwen. Verder zijn er kansen om rond de belangrijkste winkelcentra en openbaar vervoershaltes (zoals station Moerwijk en de tophalte bij de Leyweg) extra woningen toe te voegen om het draagvlak voor de voorzieningen te versterken. We verdichten niet in de hoofd-groenstructuren en houden bij de plaatsing van de bebouwing langs de hoofdgroenstructuren rekening met de inrichting, het gebruik en de ecologische betekenis van het groen. Zuidwest blijft een zo groen mogelijk karakter houden.

Ook in de wijken is het mogelijk om te verdichten door verouderde gebouwen te vervangen door nieuwe gebouwen met meer woningen.

Elke gesloopte sociale huurwoning komt terug als sociale huurwoning voor bewoners met een kleinere portemonnee. Daarnaast zijn we juist op zoek naar een betere balans tussen sociale huur en marktwoningen. Daarom is een aanzienlijk aandeel van de toegevoegde woningen aanvullend op de bestaande woningen bestemd voor diverse doelgroepen en gebouwd in verschillende woningtypen. Conform de huidige Woonagenda 2020-2023 betekent dat van de toevoegingen minimaal 30% sociaal, 20% middeldure huur en bij voorkeur 20% betaalbare koop is.

Woningaantallen in Zuidwest

10.000 nieuwe woningen

8.500 woningen opgeknapt

6.500 sociale huurwoningen gesloopt
en teruggebouwd

Totaal 25.000

nieuwe en verbeterde woningen in 2040

Uniek karakter

Den Haag Zuidwest is een grootschalige uitbreiding van de stad van vlak na de Tweede Wereldoorlog. Het deel van de stad is uniek in Den Haag. Zuidwest is in zijn geheel volgens een totaalplan ontworpen. Het heeft daardoor herkenbare structuren, zoals wegen, groen en bebouwing. Ook de wijken zelf hebben waardevolle structuren zoals de doorlopende singelstructuur in Vrederust, Morgenstond en Moerwijk. Daarnaast zijn in Bouwlust en Morgenstond 'informele rondjes' aanwezig. De gebouwen, als de opbouw van straten en wijken en de geschiedenis zijn in Zuidwest dus waardevol. Men lijkt alleen vergeten te zijn hoe bijzonder dit deel van de stad is. We willen de identiteit van Zuidwest versterken door het jaren '50 karakter beter zichtbaar te maken. Ook zetten we 'placema-

king' in om meer betekenis te geven aan dit deel van Den Haag. De betekenis van 'placemaking' wordt in het onderstaande kader uitgelegd.

Karakter versterken met placemaking

In Den Haag moedigen we het idee van placemaking aan. De letterlijke vertaling van placemaking is 'iets maken van een plek'. Hoe zorg je ervoor dat een locatie zo aantrekkelijk wordt dat iedereen hier wil wonen en zich prettig voelt op straat? Placemaking is een vorm van gebiedsontwikkeling die niet uitgaat van een ruimtelijk ontwerp of plan, maar van meerdere lokale acties die de bruikbaarheid en leefbaarheid van een gebied verbeteren. Het is zowel een manier van werken als een manier van denken. Door middel van placemaking verander je een stukje openbare ruimte of een gebouw tot een plek waar iedereen wil wonen, werken of recreëren. Placemaking gaat over ontwerp, beheer en mensen en gebruikers een rol geven in hun omgeving. De belangrijkste taak van deze openbare ruimten en gebouwen is een bijdrage leveren aan de gezondheid, het geluk en welzijn van haar gebruikers. Kunstuitingen zijn hier een belangrijk onderdeel van. In Den Haag is placemaking al in verschillende vormen toegepast. Zo heeft placemaking er bijvoorbeeld mede voor gezorgd dat het gebied de Binckhorst nu als een aantrekkelijke plek wordt gezien om te wonen, werken of investeren. Zulke ontwikkelingen zien we ook graag in Den Haag Zuidwest ontstaan. We moedigen daarom iedereen aan om zelf mooie initiatieven te bedenken om iets te maken van plekken in Den Haag Zuidwest.

Gevelkunst in Den Haag Zuidwest

Kunst zichtbaar maken

De 10.000 extra woningen die toegevoegd worden in Zuidwest zijn een kans om de kwaliteiten van het gebied te versterken. Kunst in de openbare ruimte en in gebouwen draagt sterk bij aan de sociale en ruimtelijke kwaliteit van de buurt. Zuidwest kent veel jaren '50 gevelkunst. De gemeente wil in overleg met de corporaties bepalen waar en hoe waardevolle geveldecoraties bij sloop-nieuwbouw hergebruikt kunnen worden. We verkennen de mogelijkheden om deze gevelkunst ook toe te passen in de nieuwe woongebieden. Hierbij horen ook nieuwe wandel- en fietsroutes die belangstellenden en bezoekers langs de bijzondere kunstobjecten in Zuidwest leidt.

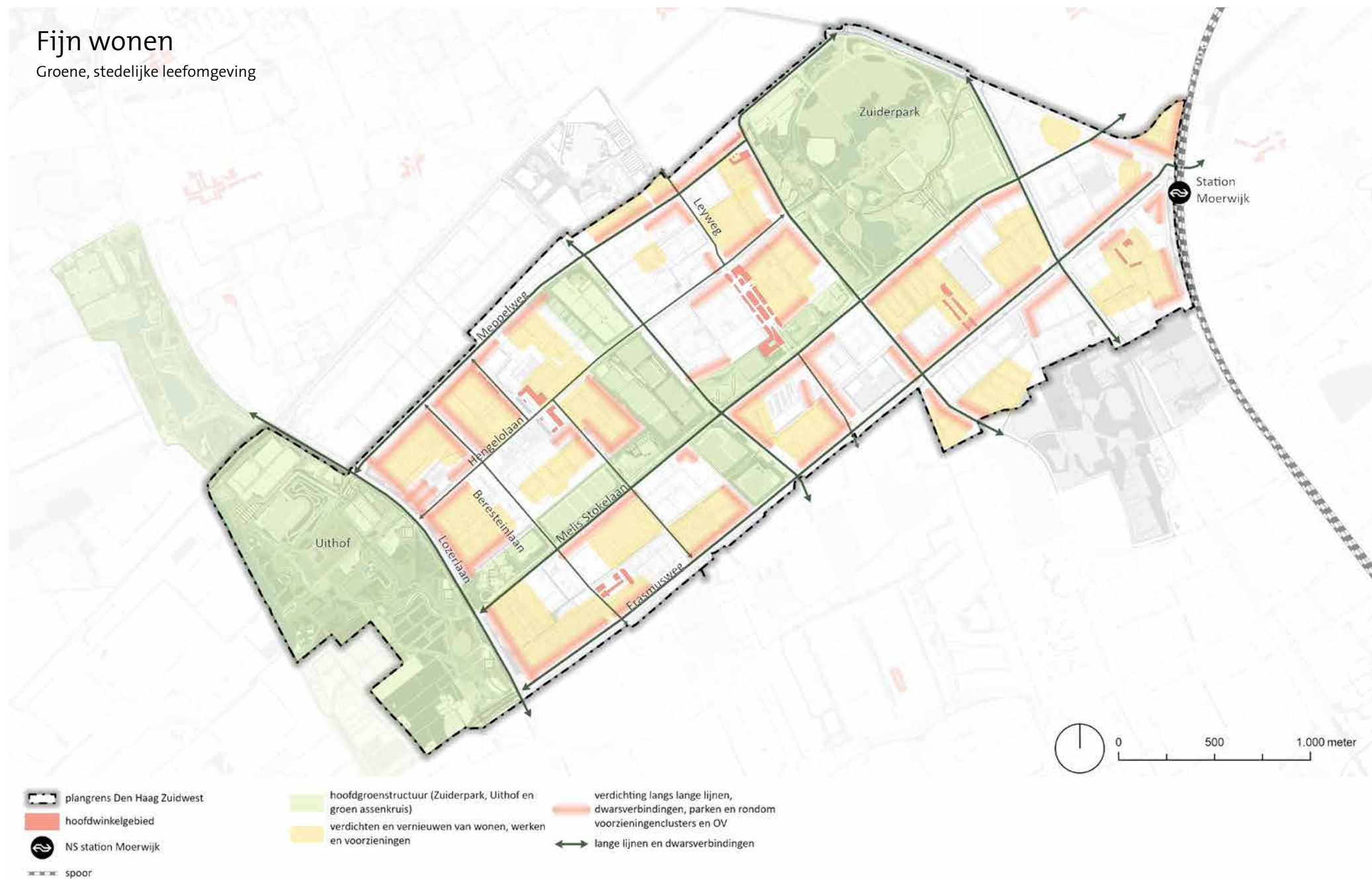
Fijn wonen

Groene, stedelijke leefomgeving

Op deze kaart zijn de belangrijkste ambities voor 'Fijn Wonen' te zien. Ze worden verder toegelicht in de komende paragrafen. Wat je hier ziet: Belangrijk om op te merken is dat de groenstructuren groen blijven. Hier komen geen woningen. Langs de ruime lanen (de zwarte lijnen op de kaart) en de grote groenstructuren is wel ruimte om te verdichten. Hier liggen de meeste kansen om veel woningen toe te voegen. Deze plekken langs de hoofdstructuren waar nieuwe woningen kunnen komen zijn met de roze lijnen aangegeven. Ten slotte zijn de gele vlakken plekken waar in de wijken zelf ruimte is voor het toevoegen van meer woningen. Vooral rond voorzieningencentra en OV-knooppunten.

Fijn wonen

Groene, stedelijke leefomgeving

5.9 Bereikbaarheid en duurzame mobiliteit

Versterken van de duurzame manier van verplaatsen

We zorgen dat mensen zich binnen Zuidwest, maar ook daarbuiten makkelijk kunnen verplaatsen.

Hierdoor verbetert de bereikbaarheid van werk, school, winkels, sportvelden en andere voorzieningen. Dit is goed voor de kansen en ontwikkeling van mensen, en het bevordert de gezondheid.

We maken duurzame mobiliteit mogelijk en moedigen dit aan. Voor iedereen en elke portemonnee. De inrichting van de woonomgeving maakt een duurzame manier van verplaatsen makkelijk, bijvoorbeeld door voorzieningen zo dicht mogelijk bij huis te hebben: mobiliteit op menselijke maat.

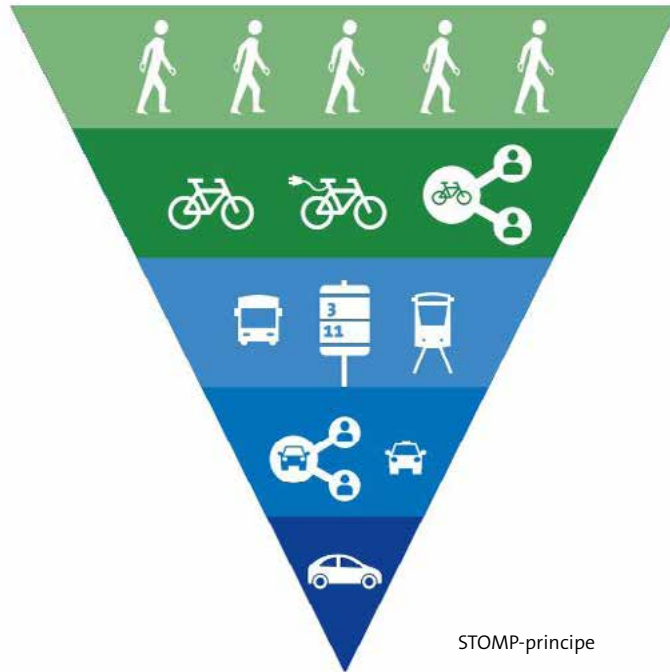
Doordat het aantal inwoners richting 2040 flink toeneemt kan het ook steeds drukker worden op straat en op de wegen. Dat kan overlast en onveilige situaties veroorzaken. Het is daarom nodig dat we ons meer op een duurzame, veilige en efficiënte manieren gaan verplaatsen. Dit willen we als gemeente stimuleren. We noemen dit de mobiliteitstransitie: de noodzakelijke doorontwikkeling van mobiliteit. In 2022 heeft de gemeente voor heel Den Haag de Strategie Mobiliteitstransitie vastgesteld. Hierin staat dat reizen niet altijd een doel op zich is, maar ook een middel. Hiermee kan de gemeente grotere opgaven aanpakken. Zoals het versterken van sociale cohesie en economie, de woningbouwopgave, en verduurzaming. De mobiliteitstransitie gaat uit van het streven naar een

compacte stad: bouwen binnen de bestaande stad om het aantal verplaatsingen en de te overbruggen afstand te beperken.

In Zuidwest wordt veel gelopen en veel van het OV gebruik gemaakt. De fietsinfrastructuur is goed, maar het fietsgebruik ligt lager dan in de rest van Den Haag. Uit participatie blijkt vooral dat de voorzieningen voor het stallen van fietsen onder de maat zijn. Het fietsgebruik willen we stimuleren en looproutes van en naar het OV willen we verbeteren. We brengen meer duidelijkheid in het wegennetwerk aan en verbeteren de verkeersveiligheid. In het bijzonder willen we Zuidwest beter verbinden met de stad en de regio, vooral per fiets en OV. Dit vergroot de kansen voor mensen: meer keuze in werk of opleiding. Bovendien wordt Zuidwest ook een aantrekkelijkere bestemming voor mensen van buitenaf.

Infrastructuur vraagt veel plek in de openbare ruimte. Met infrastructuur wordt bedoeld: wegen, fietspaden, voetpaden, tramrails en ook parkeerplaatsen. We willen anders omgaan met de auto: waar mogelijk zijn wegen in 2040 versmald, snelheden verlaagd en zijn er minder parkeerplaatsen op straat. Deze zullen meer een plek op eigen terrein van de woongebouwen of in parkeergarages krijgen. We zorgen voor mooie, ruime voetpaden en fietspaden. Een goed aanbod van (elektrische) deelauto's, deelscooters

en deel(bak)fietsen in combinatie met goed OV zorgt ervoor dat het autobezit kan verminderen. Daardoor zijn minder parkeerplaatsen nodig en is er meer ruimte op straat voor voetgangers, fietsers, en groen. Ook is dit positief voor het klimaat en voor schonere luchtkwaliteit.

STOMP-principe

Bron: Strategie mobiliteitstransitie

STOMP

We gaan de openbare ruimte herinrichten op basis van het STOMP-principe. STOMP staat voor Stappen, Trappen, OV, MaaS en Privé-auto. Bij het ontwerp van de openbare ruimte kiezen we in de eerste plaats voor de voetganger en fietser, gevolgd door het OV, deelmobiliteit en privéauto. Zo vormt de mens het startpunt. Lopen is de basis, voor wat langere afstanden bieden fiets, OV en auto de uitkomst. MaaS kan dit nog makkelijker maken. MaaS staat voor Mobility as a Service, hiermee bedoelen we mobiliteit als dienstverlening in de brede zin. Een goed voorbeeld is deelmobiliteit. Bij deelmobiliteit maken meerdere mensen gebruik van dezelfde vervoermiddelen. Dit kan

zowel een auto, (bak)fiets als scooter zijn. De privé-auto geldt als sluitstuk, deze neemt namelijk de meeste ruimte in beslag. Voor één geparkeerde auto kunnen we bijvoorbeeld meerdere fietsparkeerplekken maken. STOMP vormt de basis voor de manier waarop we ruimte bieden aan verplaatsingen. We doen dit vooral waar veel wordt gebouwd maar ook in de rest van het gebied. Het STOMP-principe moet aan de andere kant geen belemmering vormen voor keuzes op bepaalde plaatsen. Denk aan de doorstroming van het verkeer op hoofdroutes die belangrijk zijn voor de bereikbaarheid, zoals die van nood- en hulpdiensten, het OV, de fietsroutes en het autowegennet.

Meer ruimte voor voetganger en fietsers

De bestaande voet- en fietspaden in Zuidwest zijn niet altijd optimaal. Soms is er onderhoud nodig, of een verbetering van de verkeersveiligheid. Wel zijn er veel vrijliggende fietspaden. De aandacht ligt daarom op het verbeteren en versterken van de loop- en fietsverbindingen en fietsenstallingen.

We verbeteren met name de verbindingen naar bestemmingen als winkels, scholen, groen, zorg en OV-haltes. Een aantrekkelijk netwerk maakt de wijk makkelijk beloopbaar en fietsbaar. We maken waar mogelijk bredere stoepen, en er komen doorsteken, bruggen en verbindingen om het netwerk compleet te maken. Het oversteken van drukke wegen, met name rondom het gebied, moet makkelijker en veiliger worden.

Routes worden aantrekkelijker ingericht, met meer voorzieningen (bankjes, fietsenstallingen). Daarbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de groenstructuren in de buurten, met name de singels. We maken meer snelle fietsverbindingen tussen belangrijke voorzieningen, centra, en werklocaties in en buiten de wijk. Belangrijke doorgaande fietsroutes breiden we uit, ook naar andere dorpen en steden, zoals fietsroutes richting Westland en Rijswijk. De routes naar het centrum van Den Haag worden ook verbeterd, bijvoorbeeld de route door het Zuidpark. We laten deze routes goed aansluiten op het bestaande stedelijk fietspadennetwerk. Waar nodig komen vrijliggende

fietspaden die goed verlicht, goed onderhouden en veilig zijn.

Belangrijke voorwaarde voor het fietsen is om goede, toegankelijke en veilige fietsenstallingen te hebben zowel bij woningen als bij OV-haltes en voorzieningen. Bij nieuwbouwwoningen wordt in de gebouwen een goede plek voor fietsen van bewoners gemaakt. Bij bestaande gebouwen wordt eerst gekeken of de toegang tot fietsenbergingen (vaak in de kelder) verbeterd kan worden. Als dat niet kan wordt gekeken of er in het gebouw op de begane grond plek ingeruimd kan worden, of anders op het eigen terrein. Ook is het belangrijk om mensen meer vertrouwd met fietsen te maken, omdat niet iedereen er bekend mee is of ervaring mee heeft. Dit kan bijvoorbeeld door een kinderfietsenplan, fietslessen, of een fietspunt zoals in het centrum.

Verbeteren openbaar vervoer

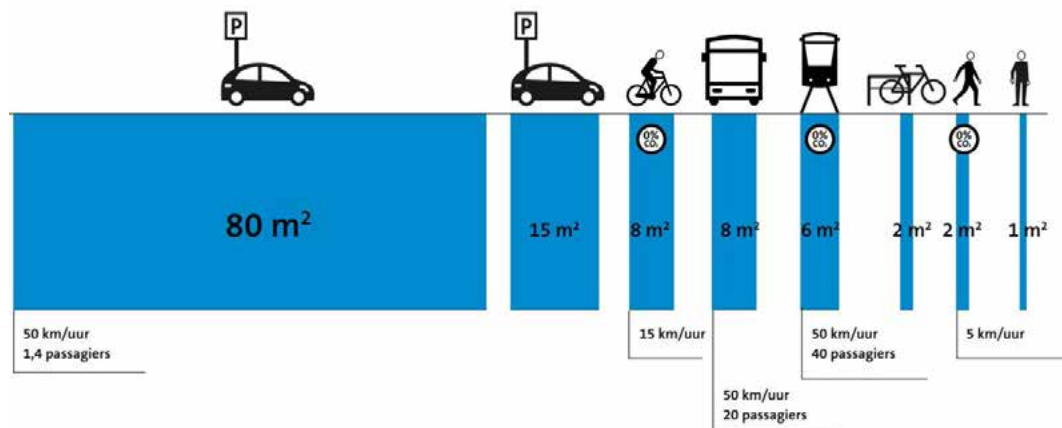
Veel bewoners van Zuidwest zijn afhankelijk van het OV. Dit is veel aanwezig in Zuidwest. Het is over het algemeen wel nodig om de reistijden richting het centrum en de regio te verbeteren. Dat zal de bereikbaarheid van een aantal werklocaties, het onderwijs en voorzieningen verbeteren. Om dit te verbeteren wordt er gewerkt aan 'de oude NS-lijn': Leiden – Den Haag – Rotterdam, waar station Moerwijk aan ligt. Er gaan meer sprinters (treinen) rijden. Het station zelf wordt verbeterd, het wordt beter bereikbaar voor voetgangers en fietsers, en er komen betere fietsenstallingen en locaties voor deelfietsen. Ook werken we aan beter OV naar het

Westland en een verbinding Kijkduin – Zuidwest – Rijswijk. Vooral huishoudens die op dit moment geen auto hebben (circa 50%) en jongeren zullen daar baat bij hebben. Verder is de betaalbaarheid van het openbaar vervoer een punt van aandacht. Veel mensen vinden het te duur en vanaf de rand van de stad zijn de reiskosten naar het centrum hoger door de grotere afstand. De gemeente werkt aan deze en andere onderwerpen onder de noemer 'ZuidWestLandcorridor'.

We hadden het al over loop- en fietsroutes, de OV-haltes worden hier ook aan gekoppeld. Belangrijk is dat je je fiets er goed kunt stallen. De haltes zijn straks veilig ingericht zodat je hier veilig bent en je ook veilig voelt. Er komen bovendien goede voorzieningen rondom de haltes met duidelijke reisinformatie en bewegwijzering naar belangrijke bestemmingen in de buurt. Ook bij nieuwbouwcomplexen hebben we aandacht voor de looproutes naar OV-haltes, door bijvoorbeeld goed na te denken over posities van de ingangen.

In de nieuwbouwcomplexen kunnen schermen komen met informatie over de reistijden van het openbaar vervoer.

Er komen goede OV-overstappunten tussen de belangrijke bestemmingen voor Zuidwest (waaronder het Haga-ziekenhuis, de Uithof, winkelcentrum Leyweg en sportcampus). Het busstation Leyweg wordt gecombineerd met de halte bij het Haga-ziekenhuis zodat je hier makkelijk kunt overstappen naar alle richtingen. Als laatste kijken we naar nieuwe vormen van OV, bijvoorbeeld kleinere elektrische busjes in de wijk, zodat beter op de precieze behoefte van de bewoners ingespeeld kan worden.

Toegankelijkheid en bereikbaarheid Bron: HTM strategie mobiliteitstransitie 2040

Impressie MaaS Thomsonplein // Bron: HTM strategie mobiliteitstransitie 2040

Stimuleren MaaS

MaaS (Mobility as a Service) gaat om mobiliteit in dienstverlenende vorm. Hierdoor hoef je geen voertuig te bezitten, maar kun je per reis de handigste of goedkoopste route en vervoerswijze bepalen. Dit zijn bijvoorbeeld de deelfiets, -auto, -scooter, trein, tram, of (water)taxi, en zelfs de eigen auto of fiets. Omdat mensen minder afhankelijk worden van het bezitten van een voertuig, zullen mensen flexibeler met hun reizen omgaan en vaker een bewuste keuze maken voor bijvoorbeeld een combinatie van (deel)fiets en het OV.

Het gaat dus vooral om combinaties van al deze soorten vervoer, zodat reizen van-deur-tot-deur op maat en volgens de wensen van de reiziger goed mogelijk is. In Zuidwest zetten we ook in op het inrichten van mobiliteitshubs. Dit zijn plekken waar veel verschillende vervoersoorten bij elkaar komen en waar je ook makkelijk over kunt stappen, bijvoorbeeld van de fiets op de bus. Deze hubs worden zoveel mogelijk bij OV-haltes en belangrijke voorzieningen in de wijk aangelegd, zodat het logische plekken zijn om naar toe te reizen en over te stappen.

Betaalbaarheid, toegankelijkheid en 'begrijpelijkheid' van dit soort systemen is belangrijk. Om het gebruik van MaaS te stimuleren zullen mobiliteitsmakelaars in de wijk worden ingezet, die helpen om bewoners vertrouwd te maken met de verschillende technieken, systemen en applicaties die beschikbaar zijn. Om dit te verbeteren kan er bijvoorbeeld gedacht worden aan mobiliteitsma-

kelaars in de wijken, die helpen bij buurthubs. Ook kan de gemeente met aanbieders in overleg om het aantrekkelijker te maken voor bewoners van Den Haag Zuidwest.

Bereikbaarheid per auto en parkeren

Zuidwest heeft een uitgebreid en ruim opgezet wegennet en rijdende en stilstaande auto's zijn (té) duidelijk aanwezig. We passen daarom wegen aan om de auto wat minder aanwezig in het straatbeeld te laten zijn, de verkeersveiligheid te verbeteren en meer ruimte vrij te maken voor andere mobiliteit en groen. Dat doen we bijvoorbeeld door:

- een aantal 50 kilometer per uur-wegen om te vormen naar 30 kilometer per uur-wegen;
- het instellen van éénrichtingsverkeer op wegen;
- het knippen van een aantal straten (knippen is het tegengaan van doorgaand verkeer)
- het autovrij maken van een aantal straten.
- het realiseren van centrale parkeergebouwen in combinatie met de mogelijkheid om over te stappen op andere vervoersmiddelen (hub).

We brengen zo meer afwisseling aan in het verkeersnetwerk. Sommige wegen zijn hoofdzakelijk voor de auto, andere straten voor fietsers en OV. De vele hoofdweegen in Zuidwest worden teruggebracht tot de meest noodzakelijke en daar wordt gezorgd dat het autoverkeer goed doorstroomt. Het gaat daarbij om de Loevesteinlaan, de Erasmusweg, de Dedemsvaartweg en de Meppelweg. Hier blijft de snelheid voor auto-

verkeer 50 kilometer per uur. De overige wegen worden 30 kilometer per uur en er komen maatregelen zodat doorgaand verkeer straks niet meer door de wijk gaat. Zo kunnen we meer autoluwe straten op buurtniveau maken, wat fijner wonen en veiliger op straat is. Rustige, veilige straten nodigen uit tot ontmoeting. Mensen hebben dan ook meer contact met elkaar.

Bereikbaarheid per auto blijft belangrijk.

Op sommige plekken kiezen we bewust voor doorstroming van het autoverkeer boven andere vervoersmiddelen. Belangrijke bestemmingen, zoals het Haga-ziekenhuis, de Uithof, winkelcentra en het bedrijventerrein ZKD, moeten voor de auto goed toegankelijk blijven. Mensen moeten ook goed om de wijk heen of naar de snelweg kunnen rijden. Mede daarom werkt de gemeente aan een onderdoorgang van de Lozerlaan bij de Erasmusweg. Daardoor zal in ieder geval de Melis Stokelaan voor autoverkeer niet meer aangesloten zijn op de Lozerlaan. Verder is het autonetwerk in grote lijnen op orde.

Het verminderen van de parkeerdruk in de openbare ruimte bij de komende groei van Zuidwest is enorm belangrijk. Er is nu geen betaald parkeren, behalve bij winkelcentrum Leyweg en de noordelijke punt van Moerwijk. De parkeerdruk is nu al vrij hoog in bepaalde delen van Zuidwest en er wordt veelal op straat en in de openbare ruimte geparkeerd. Dit kost niet alleen veel ruimte, maar leidt soms tot overlast. De gratis parkeerplaatsen bij tramhaltes worden vaak gebruikt

door mensen van buiten de wijk, die de tram nemen. De parkeergarages die er zijn, worden niet altijd goed gebruikt. Daarom voert de gemeente parkeervergunningen en betaald parkeren in voor heel Zuidwest. Dit is noodzakelijk om een aantal zaken te laten werken, bijvoorbeeld parkeren op eigen terrein, deelmobiliteit en het weren van parkeerders van buiten Den Haag Zuidwest indien dit overlast veroorzaakt. Het invoeren ervan gaan we zorgvuldig doen. We houden rekening met de nieuwe woningbouw, goede grenzen van de gebieden (zoals watergangen) en de draagkracht van de bewoners. In 2021 heeft de gemeente dit bepaald in het nieuwe parkeerbeleid. (Parkeerstrategie Den Haag 2021-2030 (RIS308711) en Nota parkeernormen Den Haag 2021 (RIS309940))

In de nieuwe woongebouwen komt meer ruimte voor elektrisch en innovatief deelvervoer (MaaS). Ook komt er meer ruimte beschikbaar voor vernieuwende en gezamenlijke parkeervoorzieningen. Bij nieuwe woongebouwen wordt het parkeren op het eigen terrein voorzien, dus in de kelder of onder een parkeerdak. Waar nodig komen er garages voor meerdere woongebouwen in de omgeving. Daardoor kun je vrijgekomen ruimte op straat gebruiken voor ruimte voor voetgangers en fietsers, maar ook voor andere belangrijke functies zoals sport, groen en verblijven. Zowel bij nieuwbouw als in bestaande wijken en bij voorzieningen zorgen we voor voldoende parkeerplaatsen voor mindervaliden: zo dicht mogelijk bij de woningen of voorzieningen.

Bereikbaarheid en duurzame mobiliteit

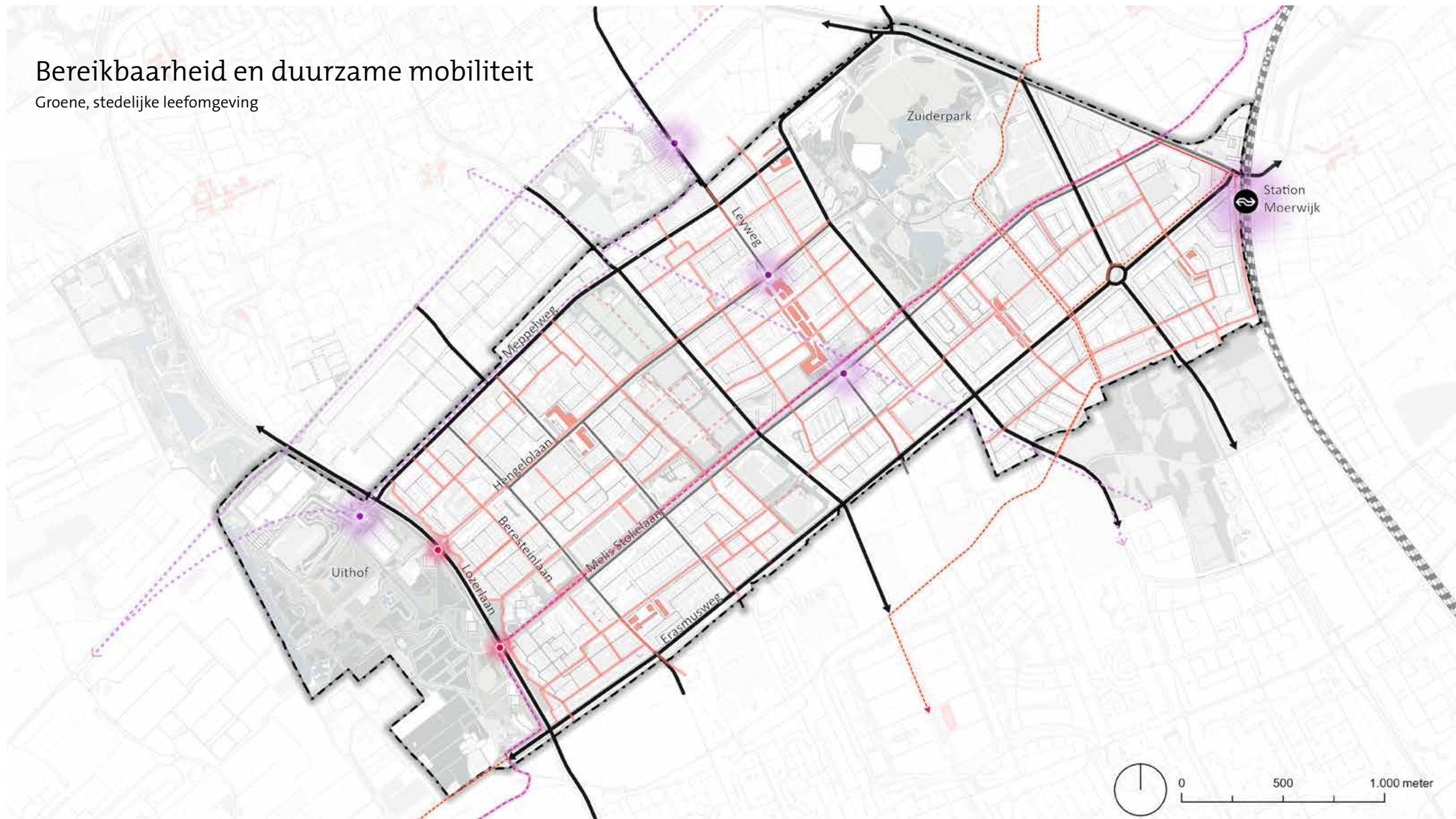
Groene, stedelijke leefomgeving

Op deze kaart zijn de belangrijkste ambities voor bereikbaarheid en duurzame mobiliteit te zien. Ze worden verder toegelicht in de komende paragrafen. Wat je hier ziet:

- Uitbreiding en verbetering van het netwerk van voetpaden en het fietspaden.
- Het OV krijgt betere verbindingen naar het centrum en de regio.
- Meer onderscheid in de wegenstructuur: een aantal autowegen blijft 50 km/u, een groot deel van de autowegen wordt 30 km/u. Hierdoor komt er minder doorgaand autoverkeer in de woonwijken en kunnen wegen smaller worden.

Bereikbaarheid en duurzame mobiliteit

Groene, stedelijke leefomgeving

plangrens Den Haag Zuidwest

hoofd winkelgebied

NS station Moerwijk

spoor

langzaamverkeersnetwerk versterken

langzaamverkeersnetwerk versterken (ligging indicatief)

sterfietsroutes

hoofd fietsroutes

schaalsprong OV

stadsontsluiting 50 km/u

wijkontsluiting 30 km/u

oversteek Lozerlaan en afkoppelen autoverkeer

ontwikkelen OV hubs

5.10 Kansenzones voor het samenbrengen van ambities

Dit zijn gebieden waar meerdere opgaven en ambities samenkomen. Hier liggen veel kansen voor de toekomst van Zuidwest.

Tussen Leyweg en Loevesteinlaan

In de zone tussen de Leyweg en de Loevesteinlaan liggen veel kansen. Hier zijn momenteel al winkels en voorzieningen aanwezig. Dit kan versterkt worden door het winkelcentrum en de omgeving eromheen een impuls te geven. Het toevoegen van meer woningen in dit gebied zorgt voor meer levendigheid. Daardoor komen er mogelijkheden voor nieuwe voorzieningen en economische functies, die ook voor mensen van buiten de wijk interessant zijn. Dit wordt dan een stedelijk gebied. Enerzijds heb je hier de rust en ruimte van het aansluitende Melis Stokepark, anderzijds de levendigheid in het winkelcentrum. Meer verbindingen voor fietsers en goede ov-verbindingen en haltes maken het gebied beter bereikbaar. Een groenere inrichting maakt het gebied aantrekkelijk om er te verblijven.

In veel woonstraten mag nog 50 km/uur gereden worden. In deze straten verlagen we de maximumsnelheid naar 30 km/uur. De kwaliteit van de openbare ruimte kunnen we door herinrichting verbeteren.

Knoop Moerwijk

De omgeving van station Moerwijk wordt Knoop Moerwijk genoemd. Het station en de directe omgeving worden in de toekomst ontwikkeld tot een sterk gemengd stedelijk gebied dat de entree van Zuidwest markeert. Het verbindt Zuidwest met het centrum en de regio.

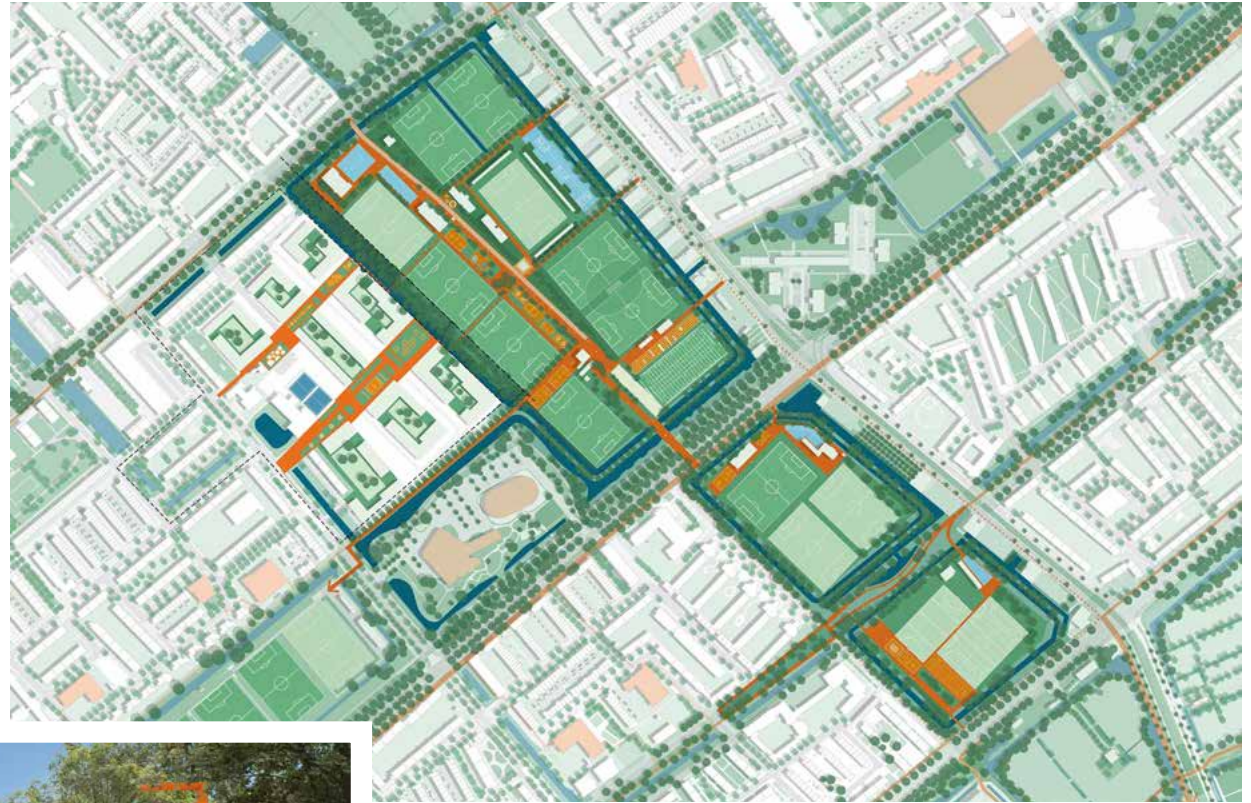
Vanaf station Moerwijk vertrekken in de toekomst meer sprinters naar Dordrecht via Delft en Rotterdam en naar Den Haag Centraal en Leiden via Holland Spoor. Het station kan beter als een schakel werken als mensen hier makkelijk kunnen overstappen van het ene vervoersmiddel op het andere. Daarvoor zijn een aantal aanpassingen nodig. De bereikbaarheid van het NS-station moet beter, daarvoor zijn betere fietsverbindingen en fietsvoorzieningen zoals stallingen en deel-fietsen nodig. Daarnaast moet er ruimte komen voor verschillende vervoersmiddelen naast de trein: bussen, taxi's, deelauto's en deelscooters. Het station en de directe omgeving worden heringericht zodat dit een prettige omgeving om te verblijven of over te stappen wordt: Knoop Moerwijk als visitekaartje voor Zuidwest. Knooppunt Moerwijk geeft bij uitstek kansen voor de ontwikkeling van economische functies en de combinatie van functies volgens het 'werken, leren, innoveren' concept.

Woningbouwproject LEVELS // Bron: Stebru

Sportpark Escamp

We onderzoeken een nieuwe inrichting van de sportterreinen van Escamp I, II en III. De sportparken moeten zorgen voor meer en een breder sportaanbod voor de bewoners van Zuidwest. Dit kan door de sportparken beter te verbinden met de wijk. Er wordt gezocht naar het toevoegen van extra toegangen en extra functies zoals mogelijkheden voor informele sport, zodat je ook kunt sporten zonder dat je lid hoeft te worden van een vereniging. Zo kunnen de sportterreinen minder als barrière en meer als kloppend hart en als groene longen van de wijk functioneren, waarbij sportvelden, ecologische zones en nieuwe woningen goed op elkaar zijn afgestemd.

Verkenning sportpark Escamp
Bron: LOLA Landscape Architects

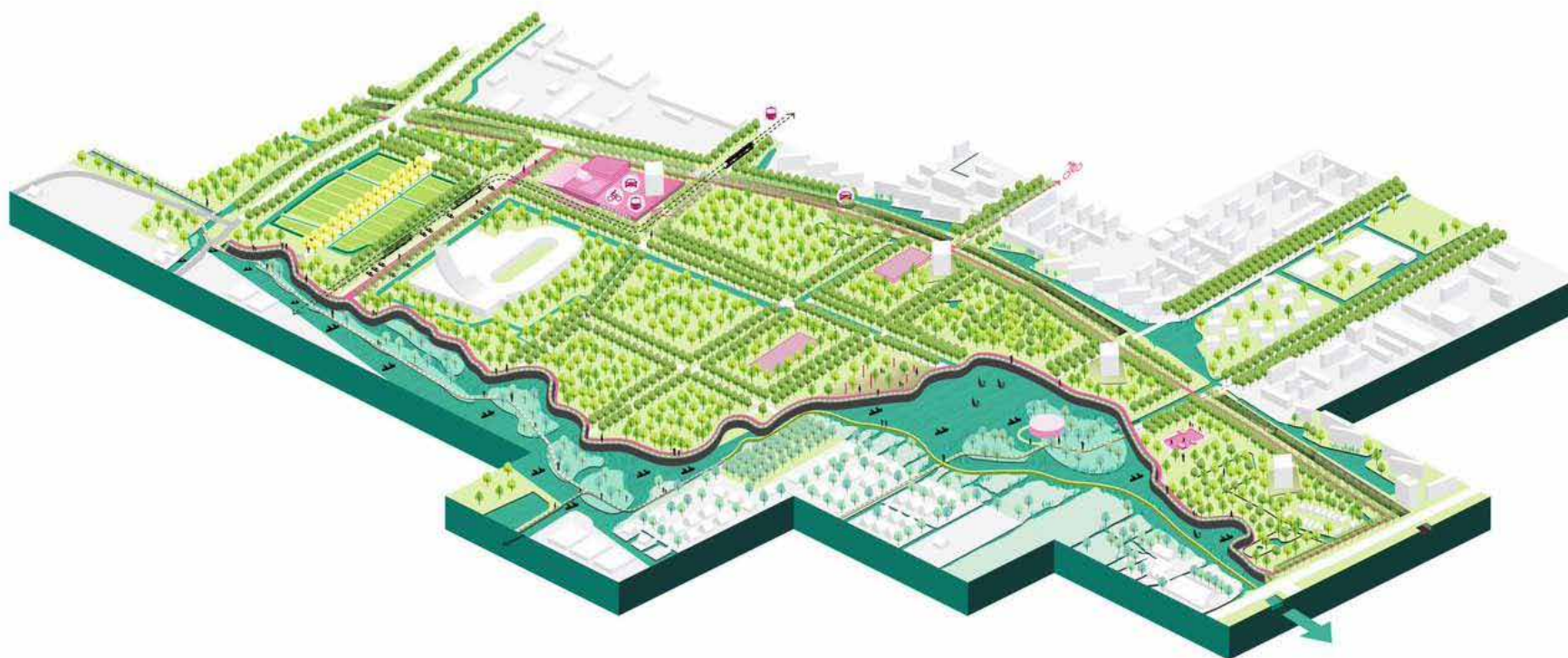
Verkenning sportpark Escamp
Bron: LOLA Landscape Architects

Uithof

De aantrekkingskracht en toegankelijkheid van de Uithof als gebied wordt verbeterd. Het gebied krijgt duidelijke entrees en verbindingen met omliggende wijken. Ook de verbindingen naar Madestein en het Westland/ De Zweth worden verbeterd. De gebruikswaarde kan beter door de padenstructuur duidelijk te maken en meer mogelijkheden voor ontspanning en recreatie toe te voegen. Er wordt onderzoek gedaan naar het toevoegen van een leisure-attractie in de Uithof.

We willen ook het openbaar vervoer verbeteren. Het toevoegen van een 'OV hub', waar verschillende vervoersvormen samen komen en mensen makkelijk kunnen overstappen kan daarbij helpen.

Het groen kan goed tegen veranderende weersomstandigheden en is afwisselend. Het is een thuis voor een rijkheid aan verschillende diersoorten. Er zijn verschillende nestgelegenheden en voedselbronnen te vinden, afgestemd op deze soorten.

Verkenning toekomstvisie
de Uithof

Bron: Buro Sant en Co

Zuiderpark

We gaan het Zuiderpark geschikt maken voor een toenemend bezoekersaantal als gevolg van de 10.000 nieuwe woningen in Zuidwest. Het Zuiderpark wil een plek bieden voor iedereen: rustzoeker, festivalganger, sporter en dier. Het park krijgt een duidelijke zonering, met elk een eigen sfeer, functies en seizoenen. Daarnaast gaat het park steeds meer bijdragen aan het versterken van de biodiversiteit en het omgaan met klimaatadaptatie. Het Zuiderpark willen we in 2030 klimaatneutraal laten zijn.

Verkenning toekomstvisie Zuiderpark

Bron: Flux landscape architecture

ZKD

Zuidwest heeft met het bedrijventerrein ZKD de kans om de economie van Zuidwest weerbaarder te maken. Door de sterke aanwezigheid van de bouw-, maak- en logistieke sector, is Zuidwest uniek binnen de Haagse economie. Het gebied biedt de broodnodige praktisch opgeleide werkgevers en banen voor praktisch opgeleiden en verbreedt daarmee de Haagse economie. De plannen om meer bedrijvigheid toe te voegen binnen ZKD zorgen ook dat hier meer kansen ontstaan voor Zuidwest. Dit wordt verder uitgewerkt in gebiedspaspoort ZKD.

6.

Ruimtelijke uitwerking
van de visie en Integrale
visiekaart

Tekstafbeeld: gezond bewegen door de lucht wordt gestimuleerd

Impressie gezond bewegen

Bron: Flux landscape architecture

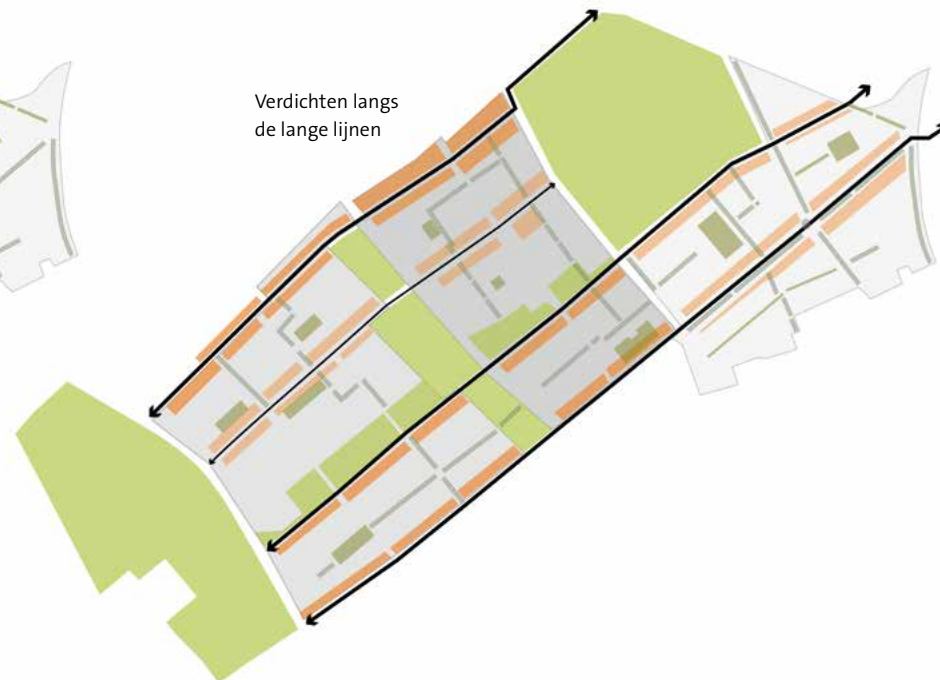
6.1 De ruimtelijke basis voor de visie

Bovenstaande ambities (H5) moeten een plek krijgen in Zuidwest. Daarvoor is een sterke ruimtelijke basis nodig. We leggen uit hoe we hier mee om willen gaan.

Den Haag heeft een sterke lijnvormige opbouw - bepaald door lange, gelijk aan de kust lopende doorlopende wegen. Ook Den Haag Zuidwest is zo aangelegd. Het gebied is doorsneden met lange lijnen en dwarsverbindingen.

De lange lijnen zijn herkenbare straten in Zuidwest. Er zijn veel kansen om die lange lijnen prettiger, groener en aantrekkelijker te maken voor de mensen die erlangs of in de buurt van wonen. Nu zijn ze allemaal hetzelfde ingericht, voornamelijk voor vervoer, breed van opzet met veel groen en bomenrijen maar met weinig verblijfskwaliteit. We willen de lijnen meer een eigen karakter geven. Hier is in de toekomst de ruimte voor. Dit komt doordat we het verkeer in de toekomst anders

gaan organiseren en niet alle lijnen nog dezelfde functie zullen hebben. Niet alle lijnen zullen nog een aansluiting op het stedelijk hoofdwegennet (Lozerlaan) hebben. Ook gaat de snelheid voor autoverkeer op enkele wegen naar beneden en kijken we waar het aantal parkeerplekken in de openbare ruimte verminderd kan worden. Dit betekent dat er ruimte vrijkomt om anders te gaan gebruiken. Ruimte om meer functies toe te voegen in de openbare ruimte. Daardoor zullen

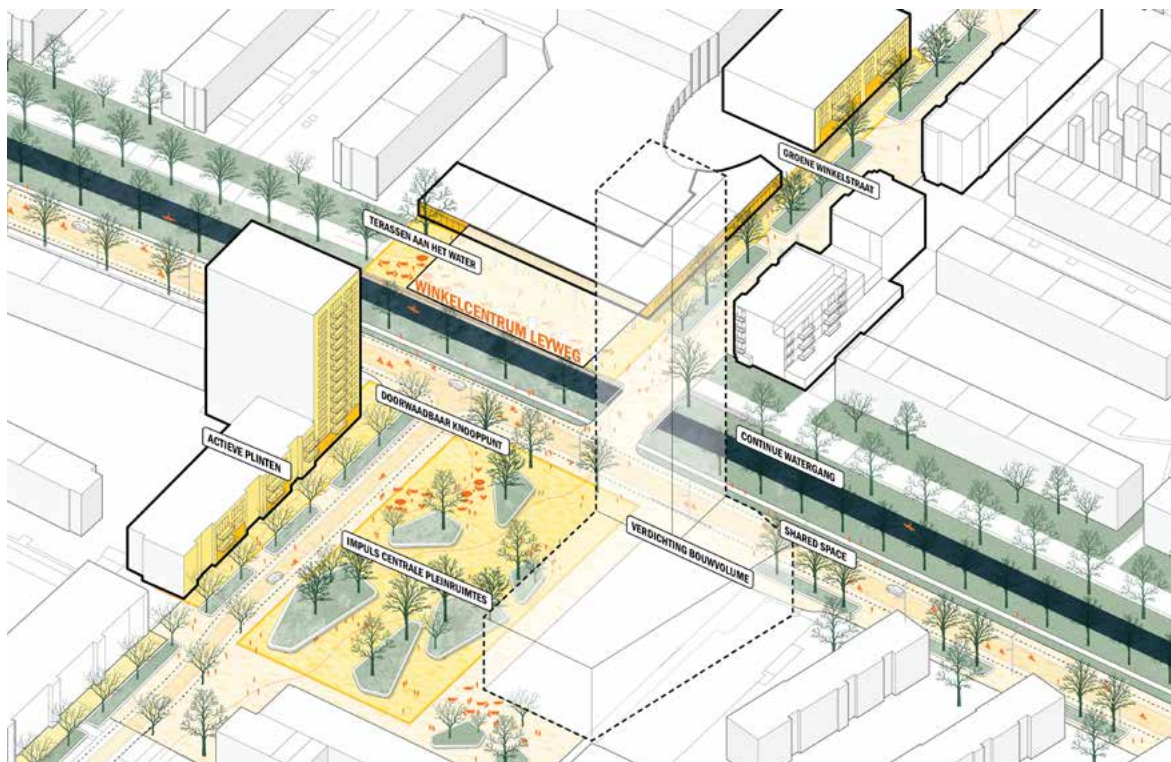
de lange lijnen in de toekomst beter herkenbaar worden en weet je straks beter waar je bent.

De lange lijnen hebben bovendien een belangrijke functie in het vergroenen van de stad. Door de verkeerssituatie anders in te richten is hier straks meer ruimte voor de mens, maar ook voor plant en dier. Meer groen toevoegen draagt bij aan het opvangen van water en tegengaan van hitte. Het zijn vooral de Hengelolaan en Melis Stokelaan

waar we extra gebruiks- en verblijfskwaliteit willen toevoegen. Zodat het prettig voelt op straat en hier je vrienden of familie kunt ontmoeten. Verder maken we meer ruimte voor sport en spel. Langs de lange lijnen zullen we meer ruimte gebruiken (boven- en ondergronds) om nieuwe systemen te maken met vormen van schonere energie. Ook liggen er kansen om langs deze lange lijnen te gaan verdichten en hier woningen, werklocaties of voorzieningen toe te voegen. Hieronder

beschrijven we een aantal van de belangrijkste aanpassingen aan de lange lijnen waar de veranderingen richting 2040 het meest ingrijpend en zichtbaar zullen zijn. Dit zijn: de Hengelolaan, Melis Stokelaan en aan de dwarsverbinding de Beresteinlaan.

Kruising Hengelolaan-Leyweg // Bron: Flux landscape architecture

Hengelolaan

De Hengelolaan is een lange, gestrekte verbinding met veel afwisseling in de inrichting en de gebouwen die erlangs liggen. We willen minder doorgaand verkeer meer door het gebied. Daarom wordt de Hengelolaan in de toekomst afgekoppeld van de Lozerlaan. Daardoor zal er geen doorgaand autoverkeer meer zijn en kan de inrichting van de Hengelolaan veranderen. De maximale snelheid voor auto's is nu 50 kilometer per uur en gaat omlaag naar 30 kilometer per uur. We onderzoeken of een deel van de auto's op andere plekken

kan parkeren. De ruimte die vrijkomt benutten we voor voetgangers, fietsers en OV en het versterken van het aanwezige groen. Bomen krijgen meer ruimte, zodat ze sterker en groter kunnen worden. Ook komt er hier meer ruimte voor sport, spel en ontmoeting. De goed gebruikte buslijn 25 die hier rijdt blijft wel. Mogelijk komt er een busbaan of zelfs een tramlijn. De precieze invulling van de Hengelolaan blijft onderwerp van nadere studies. We verbeteren ook de wandel- en fietsroutes naar de Uithof en het Zuiderpark, er ontstaat een aantrekkelijke route door het groen. Onder de

grond bieden we ruimte aan de nieuwe hoofdleiding voor de energietransitie. Hiermee kunnen meer huizen op een duurzame warmtebron worden aangesloten.

Melis Stokelaan

Ook de Melis Stokelaan wordt beter ingericht voor voetgangers, fietsers en OV. Voor de auto wordt de Melis Stokelaan afgekoppeld van de Lozerlaan, daardoor kan de maximale snelheid van 50 naar 30 kilometer per uur. Dit is het geval in het gedeelte tussen de Lozerlaan en de Loevesteinlaan. Tussen de Loevesteinlaan en de Troelstrakade is nog verder onderzoek nodig naar de beste omgang met het autoverkeer.

Hierdoor ontstaat de mogelijkheid om de inrichting van deze laan aan te passen en de auto wat minder ruimte te geven. De ruimte voor de fietsers en voetgangers en het groen kan hiermee worden verbeterd. Ook komt er zo meer ruimte voor sport, spel en ontmoeting. De oversteekbaarheid van de Melis Stokelaan wordt beter: de looproutes uit aangrenzende wijken kunnen meer doorlopend worden. Wel moet rekening worden gehouden met de veiligheid rond de trambaan. Om de trams voldoende snelheid te geven kan de trambaan niet overal worden overgestoken. Het kan nodig zijn om extra bruggen te bouwen over de watergang. Vrijliggende fietsroutes in twee richtingen maken fietsen veiliger en comfortabeler. Het wordt mede daardoor makkelijker voor fietsers en wandelaars om station Moerwijk, het Zuiderpark en de Uithof

te bereiken. Er zal een langzaamverkeerverbinding komen tussen de Melis Stokelaan en de Uithof. De Lozerlaan komt hier halfverdiept te liggen, waardoor de fiets- en loopverbinding makkelijker over de Lozerlaan heen gelegd kan worden. Ook onderzoeken we of deze verbinding verbreed kan worden. Dan kan er een ecoduct komen. Dat is een groene brug, waardoor ook het groen van de

Melis Stokelaan doorloopt naar het groen van de Uithof en omgekeerd.

Langs de Melis Stokelaan loopt ook een belangrijke ecologische verbinding. In deze zone worden de natuurwaarden verbeterd. Dit doen we door meer struiken, bomen en riet toe te voegen, en het gras minder vaak te maaien. Hierdoor komt er meer

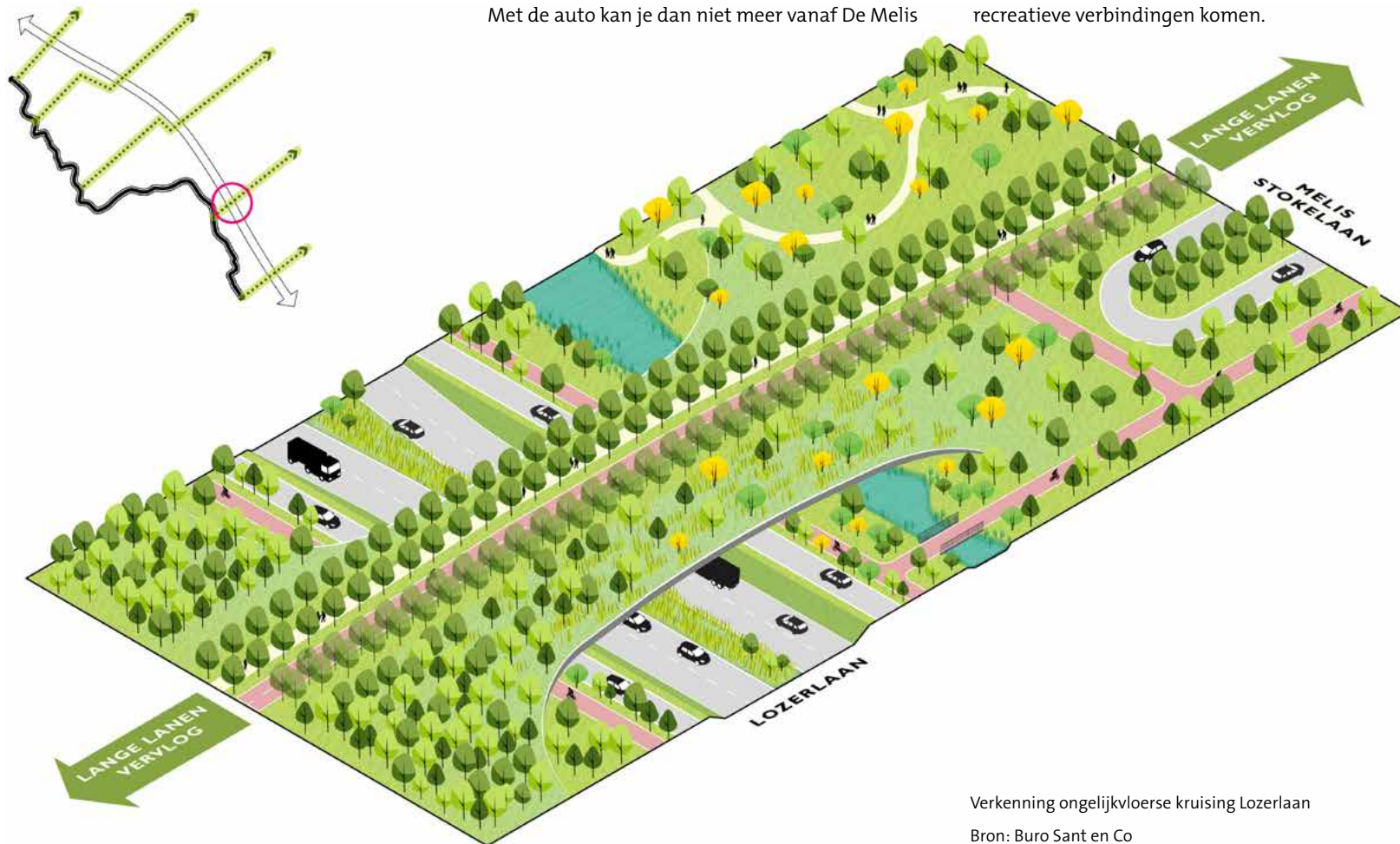
ruimte voor planten en dieren om daar te leven en groeien. Het aanwezige groen krijgt meer waarde door meer afwisseling, variatie en verschillende plantensoorten aan te brengen. Bomen krijgen meer ruimte om te groeien. De waterloop die aanwezig is maken we breder, zodat er meer water in opgevangen wordt.

Lozerlaan

De Lozerlaan is een belangrijke autoweg voor verkeer van en naar Den Haag en Westland. De gemeente werkt aan een ontwerp voor de kruising Lozerlaan / Erasmusweg. Deze wordt ongelijkvloers, waarbij de Lozerlaan een verdiepte ligging krijgt. Hierdoor verbetert de doorstroming voor het doorgaand autoverkeer op de Lozerlaan. Met de auto kan je dan niet meer vanaf De Melis

Stokelaan naar de Lozerlaan. Wel komt er een langzaam verkeerverbinding zodat je met de fiets of te voet richting de Uithof kan. Er wordt nog onderzocht of een ecoduct gerealiseerd kan worden, en of de verdiepte Lozerlaan langer door kan lopen. Zo kan de Uithof via de Melis Stokelaan op een mooie manier verbonden worden met Zuidwest. Er kunnen dan meerdere ecologische en recreatieve verbindingen komen.

Verkenning ongelijkvloerse kruising Lozerlaan

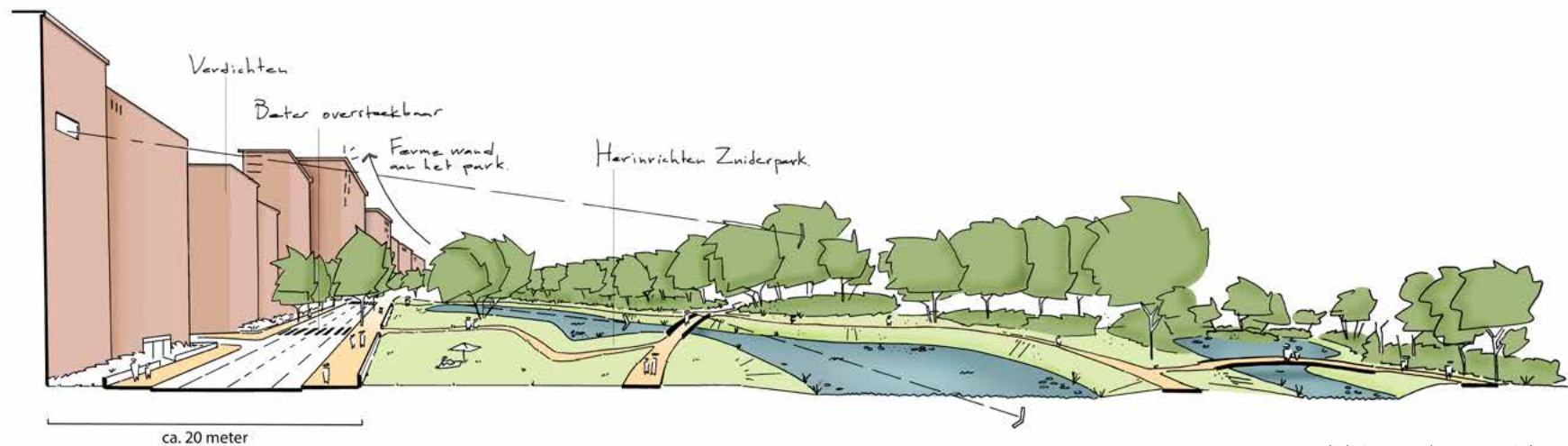
Bron: Buro Sant en Co

Loevesteinlaan

De Loevesteinlaan wordt zoveel mogelijk vergroend. Het parkeren op straat langs de hoofdrijbaan verdwijnt bij het Zuiderpark. Zo kunnen verbindingen naar het park beter worden. Ook willen we de oversteekbaarheid verbeteren voor voetgangers en fietsers. Er kunnen nieuwe zebrapaden komen of misschien op langere termijn een ongelijkvloerse kruising. De Loevesteinlaan blijft namelijk een belangrijke autoverkeersweg en de maximale snelheid blijft 50 kilometer per uur. De doorstroming op de hoofd-wegen moet goed blijven zodat de 'binnenkant' van het gebied meer autoluw wordt.

Beresteinlaan

De Beresteinlaan is een dwarsverbinding. Deze is nu erg versteend en heeft veel ruimte voor parkeren. Hier is meer ruimte voor voetgangers en fietsers gewenst. Er zijn namelijk veel scholen in de buurt van de Beresteinlaan. We willen dat er veilige loop- en fietsroutes naar deze scholen komen. Dit draagt ook bij aan een gezondere levensstijl. Brede stoepen en voldoende ruimte om fietsen te stallen helpen hierbij. We onderzoeken of het parkeren anders kan, in relatie met de woningbouw, waardoor er minder op straat geparkeerd hoeft te worden. De snelheid gaat omlaag naar 30 kilometer per uur. Dit zal zorgen voor minder doorgaand verkeer en betere oversteekbaarheid. Het groene karakter wordt versterkt.

Kansen voor verdichting aan de Loevesteinlaan

Bron: Palmbout Urban Landscapes

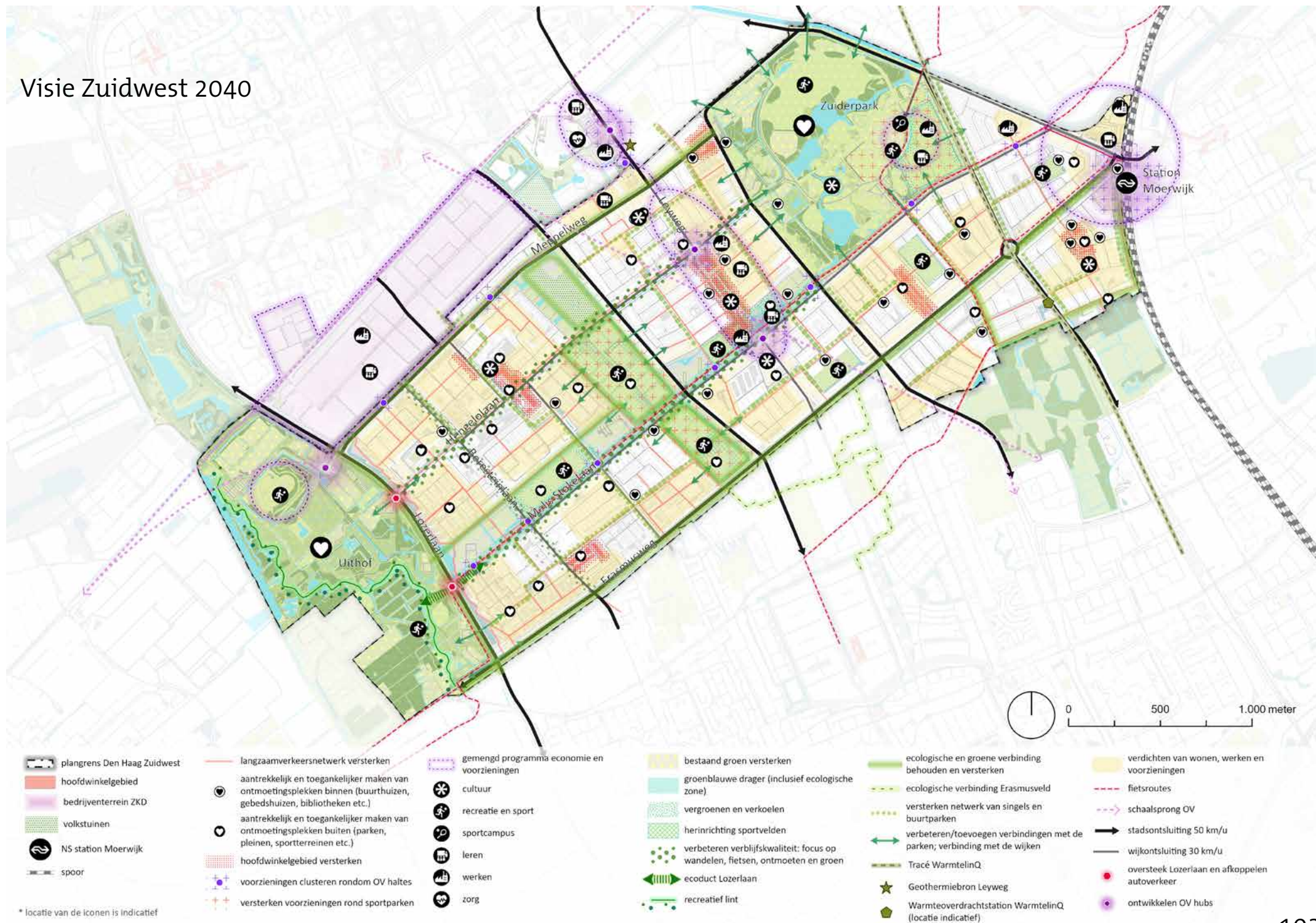
6.2 Integrale visiekaart

In de afgelopen hoofdstukken zijn al verschillende kaarten langsgekomen. Deze hebben we allemaal apart beschreven. In onderstaande kaart komen ze bij elkaar. We kunnen niet alles in een kaart laten zien. Daarmee wordt de kaart te onoverzichtelijk. Het belangrijkste wat op de kaart te zien is:

- De gele vlakken geven aan waar verdichting plaats gaat vinden. Hier worden woningen gesloopt en nieuwgebouwd, gerenoveerd of woningen toegevoegd. De meeste woningen komen aan de randen van de gele vlakken. Langs de 'lange lijnen'.
- De verdichting vindt plaats in een sterk groen raamwerk. Dit gebeurt ook langs de lange lijnen en dwarsverbindingen. De singelstructuur wordt versterkt, de sportvelden worden anders ingericht en er komt meer groen en water langs de grote wegstructuren. De verbindingen met de grote parken worden verbeterd.
- De maximale snelheid op de wegen wordt omlaag gebracht. Hierdoor krijgen sommige wegen een andere functie of worden ze smaller. Die ruimte komt vrij voor andere dingen. Zoals de zojuist genoemde verdichting en vergroening. Maar ook om de straten aantrekkelijker te maken voor voetgangers, fietsers en voor ontmoeting. Bredere stoepen, meer groen en water, vrijliggende fietspaden en ruimte voor bankjes, ontmoetingsplekken en kunst in de openbare ruimte.
- De gebieden binnen paarse cirkels krijgen een economische impuls. Voorzieningen en functies die elkaar versterken worden samengebracht. Rondom de hoofdwinkelgebieden (in rood) en de OV-knooppunten (paarse cirkels) worden voorzieningen zoveel mogelijk gesitueerd. Zo zijn ze makkelijk te bereiken en dragen ze bij aan ontmoeting.
- De 'lange lijnen' geven kansen voor een diverse invulling met wonen, werken en voorzieningen.

N.B. de kaart laat zien waar de ambities uit hoofdstuk vijf plaats krijgen. De plekken zijn indicatief aangegeven en liggen niet vast. De teksten in hoofdstuk vier en vijf zijn altijd leidend.

Visie Zuidwest 2040

6.3 Ontwerpprincipes: harde kaders voor de ontwikkeling van Zuidwest

Er gebeurt ook heel veel dat niet op de kaart zichtbaar is. Dat staat in hoofdstuk vijf. Ook hebben we hier de belangrijkste ontwerpprincipes samengevat. Nieuwe ontwikkelingen in Zuidwest moeten hier invulling aan geven. Deze uitgangspunten gelden als leidraad voor zowel de gemeente zelf als voor partners waar de gemeente mee samenwerkt. Dit zijn harde kaders waar ontwikkelingen aan moeten voldoen. In de volgende blokken zijn ze overzichtelijk weergegeven, voor verdieping verwijzen we naar hoofdstuk vijf.

Buurtten voor iedereen

- Bij nieuwbouw is er voldoende afwisseling in woonvormen (prijssegment en woningtype) voor verschillende doelgroepen: voor blijvers, stijgers en nieuwkomers.

- Uitgangspunten bij de herhuisvesting zijn betaalbare, gezonde, goed geïsoleerde woningen en zoveel mogelijk de sociale structuren behouden d.m.v. terugkeermogelijkheid van de bewoners in hun wijk/buurt
- Looproutes zijn rustig, veilig en aantrekkelijk. Ze zijn goed verlicht en hebben een groene inrichting.
- Gebouwen die tijdelijk leeg staan bieden ruimte aan pop-up initiatieven van bewoners en creatieve broedplaatsen. Ruimte voor ontmoeting.

Ruimte voor ontmoeting

- Ontmoetingsplekken in de openbare ruimte brengen verschillende functies en doelgroepen samen.
- De buitenruimte is toegankelijk voor iedereen (ook mensen met een handicap), bevat zo min mogelijk obstakels in routes, het wegdek, oversteeplekken en bij op en afdagen van stoepen.
- Er zijn voldoende rustpunten aanwezig: zitplaatsen, openbare toiletten.
- Bewegwijzering is goed zichtbaar en makkelijk te begrijpen voor iedereen.
- Binnentuinen hebben een inrichting die als sociaal veilig wordt ervaren.
- Bij nieuwbouw zijn parkeerplaatsen grotendeels opgenomen in een gebouw, bijvoorbeeld in een gezamenlijke parkeergarage of parkeren onder de binnentuinen situeren.

Opgroeien, ontwikkelen en onderwijs & werken en economie

- De openbare ruimte heeft allerlei speelmogelijkheden, die creatief verwerkt zijn in de straten en het straatmeubilair zelf (speelaanleidingen).
- Economische functies die elkaar kunnen versterken worden zoveel mogelijk samengebracht volgens het 'werken, leren, innoveren' concept.
- De gebieden langs de lange lijnen benutten we voor economische functies.
- Rondom ov-knooppunten worden bedrijfsverzamelgebouwen (voorkantoorachtige en/of bedrijfsruimten) gesitueerd, streven is een per wijk.
- Laagdrempelige ruimte voor wijkgericht ondernemerschap bij woongebieden en voorzieningen.
- Werkplekken hebben goede autobereikbaarheid en parkeermogelijkheden.
- In woonwijken is ruimte voor lichtere bedrijvigheid met minimale overlast voor omwonenden.
- Werklocaties hebben een groene inrichting en ruimte voor waterberging.
- Werklocaties zijn goed toegankelijk voor voetgangers, fietsers en met het OV.

Leefbaar en veilig

- De omgeving biedt voldoende afwisseling en is overzichtelijk
- Wandelaars en fietsers krijgen meer ruimte die veilig is
- Er zijn veilige oversteekplaatsen op logische plekken
- De omgeving is comfortabel
- Obstakelvrij en goed onderhouden wegdek
- Routes zijn vrij van obstakels, zodat je overal makkelijk kan komen
- Brede stoepen bieden ruimte aan meerdere gebruikers tegelijkertijd
- Elke straat heeft minstens aan één kant een stoep die beweegvriendelijk is. Bij voorkeur is dit de kant waar de zon het langst op schijnt.
- Fietsroutes zijn aantrekkelijk, omdat ze door het groen of door levendige buurten gaan en goed verlicht zijn
- De plek van een voorziening wordt voortaan zo gekozen dat de mensen die hier gebruik van moeten maken hier snel kunnen komen.

Voorzieningen op maat

- Voorzieningen bevinden zich bij voorkeur op de begane grond aan de straatkant van een gebouw
- Voorzieningen die elkaar kunnen versterken worden zoveel mogelijk bij elkaar geplaatst
- Iedere inwoner moet ongeveer op loopafstand van huis de dagelijkse boodschappen (de supermarkt of drogist) kunnen doen.
- In winkelgebieden worden meerdere verschillende functies samengebracht
- Nieuwe horeca krijgt alleen plaats in winkelgebieden. Kleinere lunch- en koffiezaken kunnen wel in woonwijken komen.
- In de winkelstrips (rijtjes winkels) in woonwijken waar nu veel winkels leegstaan, komt een andere invulling. Vooral wijkgericht ondernemerschap krijgt hier een plek.

Gezonde, groene en duurzame leefomgeving

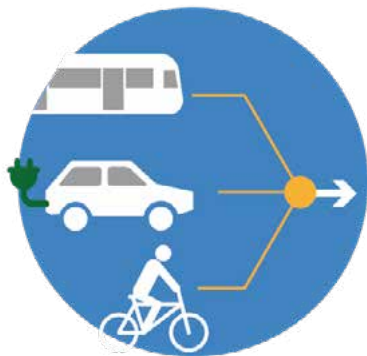
- Binnentuinen blijven zoveel mogelijk openbaar toegankelijk, de omheining blijft laag en er blijft voldoende doorzicht richting de hoven vanaf de straten
- Bij nieuwbouw van het gebouw niet direct aan laten sluiten op de straat maar zo ruim mogelijk omgeven met laaggroeiend groen.
- Versterken van de singelstructuur, meer gebruikskwaliteit toevoegen
- Open sportvelden behouden, niet bebouwen en beter toegankelijk maken
- Verbinden van groene gebieden
- Afsluiting tussen openbaar en privé zoveel mogelijk met groen (heggen in plaats van hekken).
- Bij nieuwbouw wordt water op eigen terrein zo lang mogelijk vastgehouden.

- Uitgangspunt voor nieuw te bouwen woningen is deze te koppelen aan een (collectief) lage temperatuur systeem. Hierbij wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de aanwezigheid van lokale bronnen als bodemenergie (WKO) en aquathermie.
- Stimuleer het realiseren van duurzame oplossingen (o.a. afvalscheiding, hergebruik van materialen en circulaire sloop)
- Kijk bij gebiedsontwikkeling naar vestigingsruimte en broedplaatsen voor circulaire economische activiteiten
- Onderzoek de mogelijkheid van transformatie als een gebouw niet meer voldoet,

Fijn wonen

- Levendigheid op ooghoogte door voorzieningen zoveel mogelijk in de plint van gebouwen te realiseren.
- De wijk-groenzones/parkstructuren niet verdichten met (woon)bebouwing
- Divers woonprogramma en herkenbare en aantrekkelijke gebouwen
- Groeninrichting met voldoende voorzieningen en aantrekkelijke inrichting
- Verdichting langs de brede lange wegen met ruimte
- Verdichten langs de randen van parken
- Verdichten rond belangrijkste winkelgebieden en openbaar vervoershaltes
- Kunst in de openbare ruimte toepassen

Bereikbaarheid en duurzame mobiliteit

- Bij het ontwerp van de openbare ruimte kiezen we in de eerste plaats voor de voetganger en fietser, gevolgd door het ov, deelmobiliteit en privéauto. Een belangrijke voorwaarde hierbij is wel dat de beleidsafspraken en normen over reistijden op netwerkniveau voor fiets, het ov, het hoofdwegennet en de nood- en hulpdiensten worden geborgd.
- Waar mogelijk conform netwerkeisen zijn auto-wegen in 2040 30 kilometer per uur en versmald, zeker bij woongebieden. Deze ruimte komt ten gunste van vrijliggende fietspaden en trottoirs.
- Minder parkeerplaatsen op straat. Auto's zullen meer en vaker een plek krijgen op eigen terrein van de woongebouwen of in centrale parkeervoorzieningen.
- Een goed netwerk van ruime voetpaden en fietspaden
- Ruimte voor schoon en innovatief deelfervoer. Bij wooncomplexen en ov-haltes en in de openbare ruimte.
- Goede fietsenstallingen bij woningen, OV-haltes en voorzieningen. Waar nodig worden deze ook in de openbare ruimte gerealiseerd.
- Veilig ingerichte OV-haltes, met goede looproutes ernaartoe.
- Voldoende parkeerplaatsen voor mensen met een handicap.

7.

Keuzes voor Zuidwest - gebiedsgericht

Van nu naar toekomst

MEER GAAN
BOUWEN
KAN EEN BETERE
BUURT

ca. 2.000 woningen

naar ca. 5.500 woningen

Van
nu
naar
toekomst

Naar

een andere opzet van de buurten met ruimte
voor woningen (sociaal, middenhuur,
huur), mooie veilige binnentuin, beter
open, nieuwe voorzieningen en slimme
aanpak voor parkeren voor fiets en auto.

7.1 Moerwijk

Huidig ruimtelijk karakter

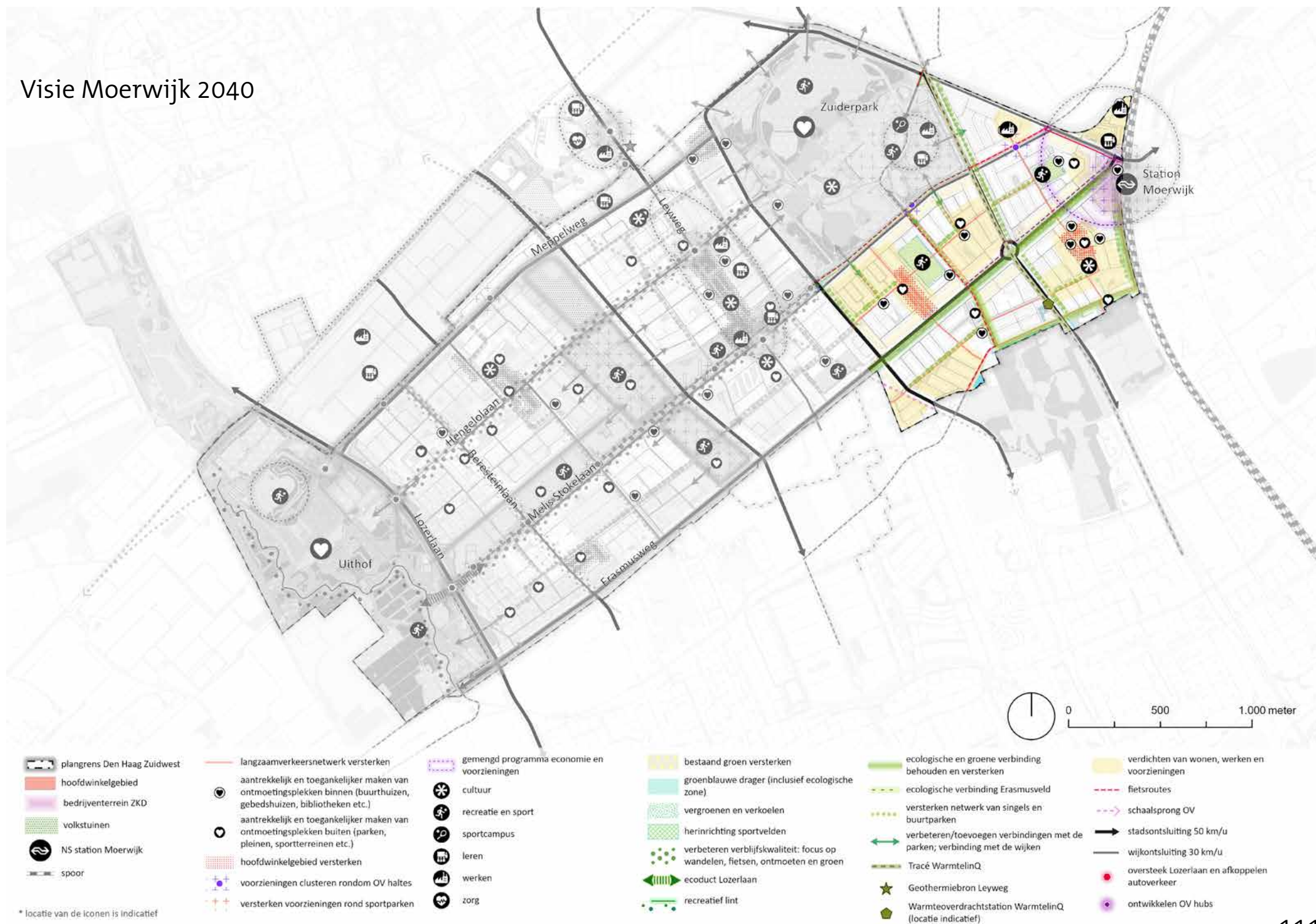
Moerwijk bestaat uit vier kwadranten: Oost, West, Noord en Zuid. Een deel van de wijk is voor de oorlog gerealiseerd. In Moerwijk is het oorspronkelijke ontwerp van de wijk door Berlage en Dudok nog goed herkenbaar. Dit geldt zeker ten noorden van de Erasmusweg. Er is een rijke afwisseling aan gebouwonwerpen. Bij elkaar is het een bijzondere verzameling sociale woningbouw met het Esmoreitplein als hoogtepunt. Moerwijk heeft een ruime opzet en dat is zichtbaar in de wegenstructuur en de plaatsing van gebouwen. Groen en water liggen als lange lijnen langs grote wegen. Hoogbouw is vooral op kruispunten te vinden. Bomen markeren kruisingen en pleinen. De rechte wegenstructuur is de 'ruggengraat' van Moerwijk. Hierlangs zijn de buurt- en wijkvoorzieningen geplaatst. Er is veel afwisseling in het groen in de wijk. De scholen en sportparken liggen centraal. De buurten zijn hieromheen georganiseerd. Woningen hebben hun voorkant meestal aan de straat en de achterkant vaak aan een binnentuin. Een groene zone aan de straatzijde is de overgang tussen privé en openbaar.

Opgaven

- De twee grote wegen (Erasmusweg en Moerweg) die Moerwijk in vier delen snijden, vormen een barrière tussen de wijken. Het zijn belangrijke ontsluitingswegen, die 50 km/u zullen blijven. Goede en aantrekkelijke oversteekplekken moeten gemaakt worden.
- Ten zuiden van de Erasmusweg is de ruimtelijke opbouw van de wijk versnipperd geraakt door verschillende ruimtelijke ingrepen. Met de inrichting van de openbare ruimte en bij het opknappen van buurten is het van belang om samenhang tussen de gebieden aan te brengen.
- De toegankelijkheid van het Zuiderpark voor omliggende buurten willen we verbeteren.
- De looproute vanuit de wijk en Zuiderpark naar Station Moerwijk willen we verbeteren.
- In het gebied rondom station Moerwijk komt veel samen (wegen, groene verbindingen). De opgave is om de openbare ruimte hier te versterken voor fiets en voetgangers, een aantrekkelijk plein rondom het station te realiseren en verbindingen naar het station te verbeteren.
- Station Moerwijk moet beter gaan functioneren als stedelijk knooppunt: station Moerwijk wordt Knoop Moerwijk. Verdichting, openbare ruimte ruimt en menging van functies zijn middelen om deze functie te versterken.
- In Moerwijk wordt de verdichting geconcentreerd rond knoop Moerwijk, in de randen langs het Zuiderpark en langs de lange lijnen en dwarslijnen.
- Er komt een uitgewerkt economisch programma dat zich concentreert rondom Station Moerwijk en langs de Erasmusweg en de Moerweg.

Visie Moerwijk 2040

7.2 Morgenstond

Huidig ruimtelijke karakter

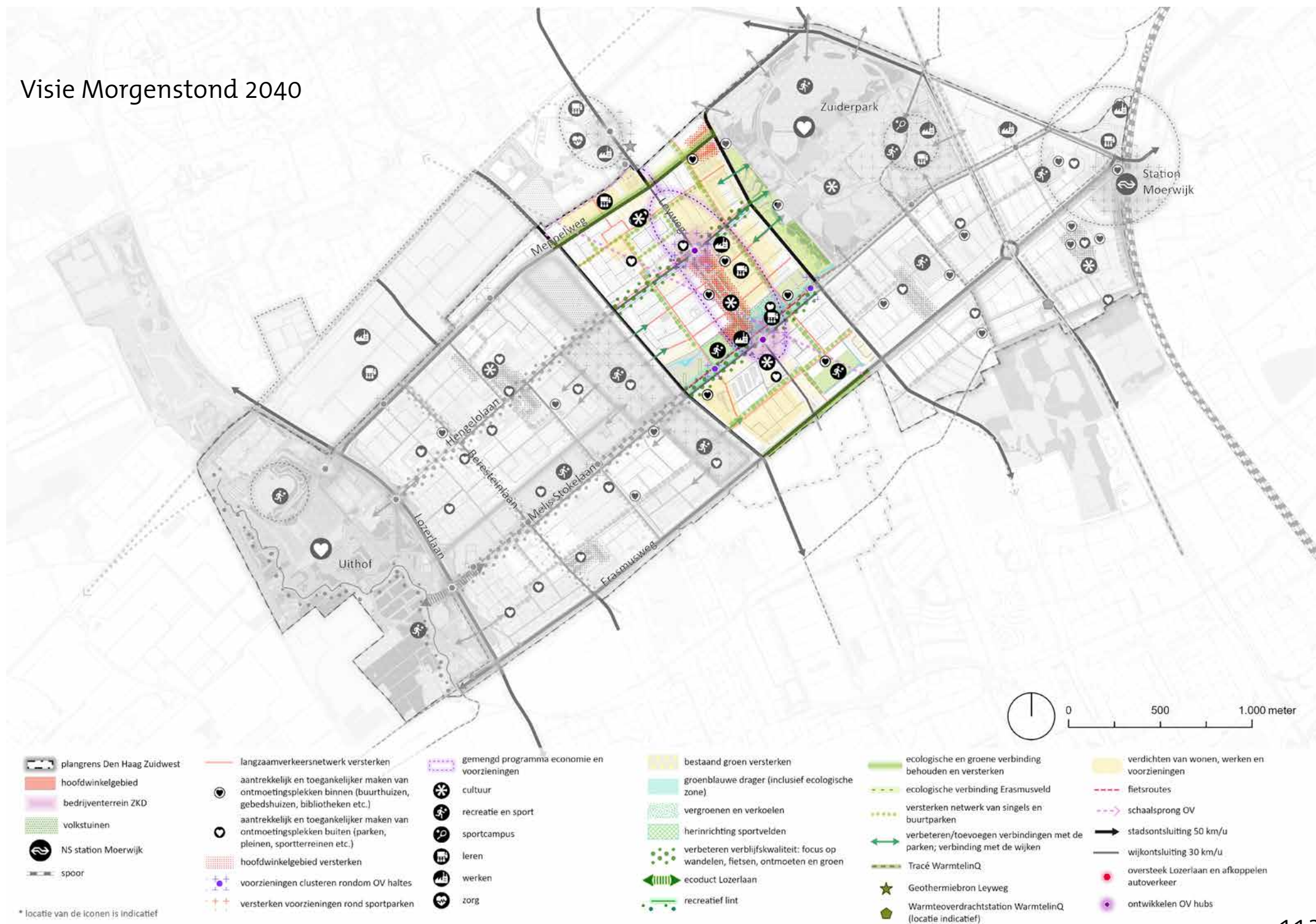
In Morgenstond is de stijl van stedenbouw van Dudok zichtbaar. Er is veel groen voor het gebruik door alle bewoners en weinig ruimte voor privé-tuinen. Dit zie je onder andere in de vele binnen-tuinen of buurttuinen. Het groen en het water liggen in de wijk langs de lange lijnen en langs de singels. De groenstructuur is nog in oorspronkelijke vorm aanwezig, wat bijzonder en waardevol is. Dit heet ook wel het groene rondje van Dudok. De gebouwen in Morgenstond zijn vaak blok-vormig en lijken veel op elkaar. Dit zijn vooral portiekflats van vier lagen. De voorkant van de begane grond aan de straatkant is vaak gesloten. Hier bevinden zich de bergingen. Dat heeft een ongezellige uitstraling. Naast portiekflats zijn er in Morgenstond ook galerijflats en andere hoogbouw te vinden. Veel gebouwen hebben dezelfde vorm, maar toch is er afwisseling in het ontwerp van de gevels. Tussen de gebouwen en de straat is vaak een ruime groene strook. De noordelijke rand met bebouwing van de Meppelweg, die uitkomt op het Almeloplein is van hoge kwaliteit. De Leyweg en het Almeloplein waren vroeger de belangrijkste plekken van Morgenstond: hier kwamen veel bewoners op af om te winkelen en voor vermaak. In Morgenstond West zijn in de afgelopen jaren nieuwe buurten gerealiseerd.

Opgaven

- De groenzone langs de Melis Stokelaan in het deel van Morgenstond is door ingrepen in de loop der tijd verrommeld en versnipperd. Opgave is om hier de groenstructuur te versterken en aantrekkelijker in te richten, zoals bij het Melis Stokepark al gedaan is.
- Het rondje singelstructuur willen we versterken (rondje Dudok), meer groen, minder auto, meer voetpaden door het groen.
- Het gebied tussen de Loevesteinlaan en Leyweg willen we transformeren tot een stedelijk gebied met langs het park een aantal hoge gebouwen. Ook rondom belangrijke OV-haltes in het gebied kan verdicht worden.
- Winkelcentrum Leyweg transformeert van een winkelcentrum in een levendig gebied met winkels en andere functies als cultuur, vermaak, onderwijs, werken.
- Bij de uitwerking van het economisch programma in m² en plekken wordt de verbinding met het Hageziekenhuis gemaakt.
- Winkelcentrum Leyweg wordt een gebied met veel levendigheid, de openbare ruimte moet daar op worden aangepast.
- De Leyweg, tussen de winkelcentra, willen we (deels) toegankelijk voor fietsers maken en het gebied wordt veel groener ingericht.
- De looproute vanuit de wijk naar het Zuiderpark willen we verbeteren.
- De busroute van de Maartensdijklaan willen we verplaatsen naar de Loevesteinlaan. De Maartendijklaan willen we inrichten als 30 km/u weg met meer ruimte voor groen.
- We willen het Almeloplein als ontmoetingsplek in Morgenstond herstellen en het originele ontwerp van het plein zoveel mogelijk terugbrengen.
- De oversteekbaarheid van de Erasmusweg ter hoogte van de Leyweg willen we verbeteren, zodat er een betere verbinding komt tussen Zuidwest en Erasmusveld.

Visie Morgenstond 2040

7.3 Bouwlust & Vrederust

Huidig ruimtelijke karakter

In Bouwlust/Vrederust is de stedenbouwkundige opzet rationeel en seriematig, de zogeheten stempels. Binnen de stempels zit afwisseling van woningen, maar er is door de herhaling weinig herkenbaarheid. Wel is de groene structuur van hoge kwaliteit. Bouwlust en Vrederust hebben meer afwisseling in vorm en hoogte van gebouwen dan de andere wijken. Balkons en trappenhuizen zorgen voor afwisseling in gevels. Er zijn woningen voor verschillende groepen bewoners in de buurt: gezinnen, starters, ouderen. De bebouwing is meer gericht op grote gezinnen dan in Morgenstond en Moerwijk. Er zijn bijvoorbeeld meer vijf-kamer- en eengezinswoningen. In deze wijken zijn minder binnentuinen te vinden. Pleinen zijn niet langer overheersend. Het groen heeft deze rol overgenomen. Het groen is even belangrijk als de gebouwen voor de uitstraling van het gebied. In Bouwlust/Vrederust is echt de wijkgedachte terug te zien in het ontwerp van het gebied. In de wijken nemen voorzieningen een belangrijke plaats in. Scholen, gymnastieklokalen, wijkgebouwen en kerken zijn op grote groenstroken binnen of aan de randen van de buurten geplaatst. Het gebied ligt wat verder van het centrum van Den Haag af. Ook ligt het gebied wat geïsoleerd ten opzichte van de naastliggende buurten, o.a. door de brede groenstrook en het bedrijventerrein ZKD. Maar ook is er, anders dan in Morgenstond

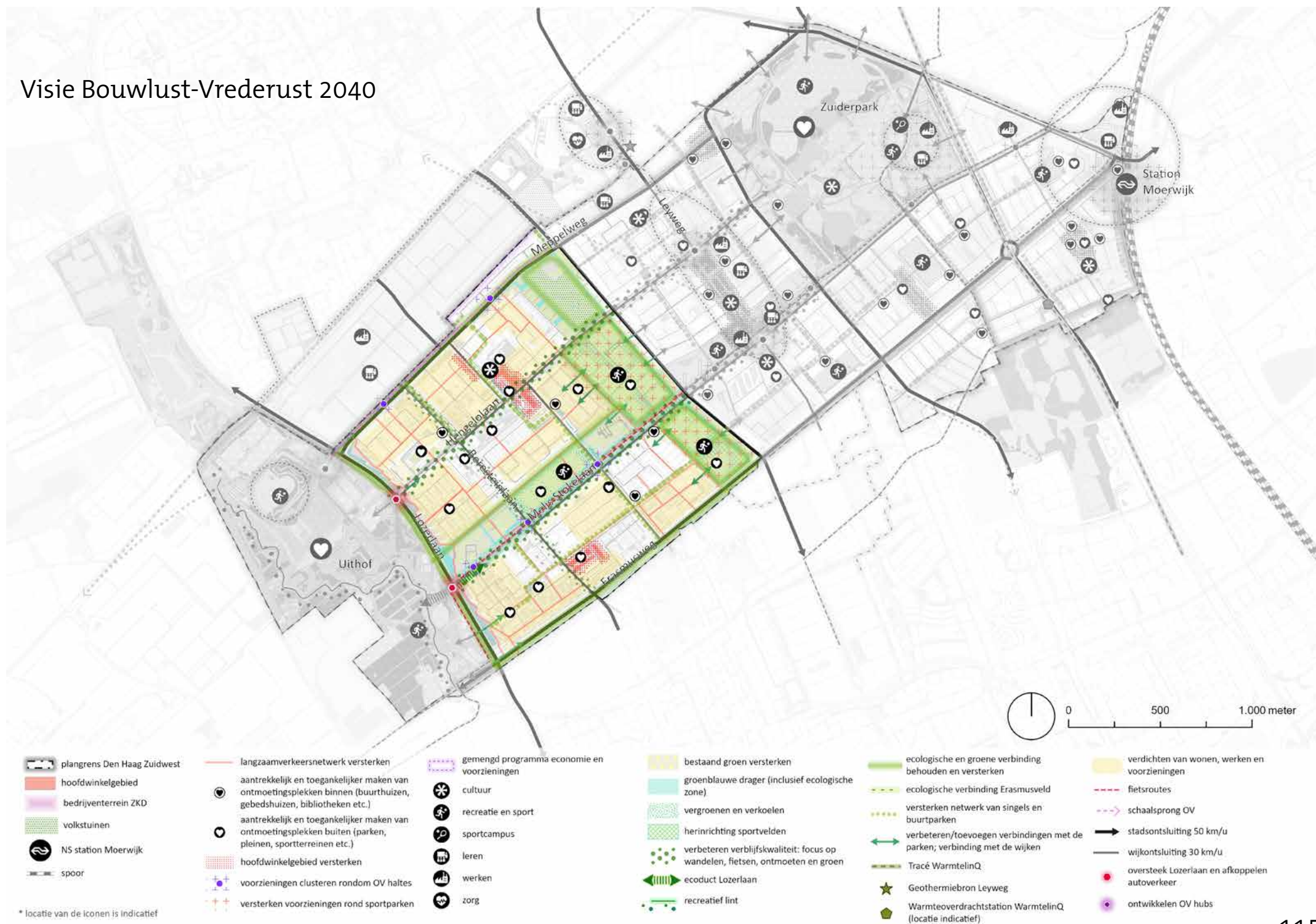
en Moerwijk, maar één hoofdverkeersverbinding (Dedemsvaartweg) richting Wateringseveld en richting Loosduinen.

Opgaven

- Het verdichten rondom de winkelcentra De Stede en Ambachtsgaarde om een impuls aan de voorzieningen te geven.
- De zone langs Meppelweg verdichten met hoogteaccenten.
- De Erasmusweg verdichten tot een stedelijke rand met hoogteaccenten met ruimte voor werken in de plinten. De voorkanten zijn gericht naar de weg.
- Veilige en aantrekkelijke routes aanleggen voor fietsers en voetgangers.
- We willen de zone langs het ZKD een aantrekkelijke uitstraling geven door bijvoorbeeld de openbare ruimte te verbeteren of de nieuwe bebouwing meer met voorkanten aan de weg te realiseren.
- We willen dat OV, vergroenen, wandelen, etc een goede plek krijgen op de Hengelolaan. Dit kan niet allemaal. In de uitwerking zal deze ontwerpogave en de keuzes die daaruit voortkomen verder vorm krijgen.
- We willen de verbinding en relatie van de wijk met de Uithof versterken.
- We willen meer verbindingen maken tussen buurtparken en pleintjes.
- De gebieden langs de lange lijnen worden uitgewerkt met plekken voor wonen, werken en voorzieningen, waarbij de invulling met bedrijvigheid past bij de omgeving.

Visie Bouwlust-Vrederust 2040

8. Uitvoering

Wat u doen met groen?

voor spelen, ontmoeten en sporten.
zamenlijke binnentuin, water, kleine
den, moestuin of speelplekken.
graag in uw buurt? Plak er een sticker bij!

Speeltuin

Spelen

Buurttuin

Daktuin

Natuurlijk groen

Sportveld

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe we de gebiedsvisie willen uitvoeren. Dit doen we als gemeente niet alleen. Samen met onze inwoners, woningcorporaties, ondernemers, maatschappelijke organisaties en andere partners gaan we aan de slag. We nodigen mensen uit met plannen en ideeën te komen, waarbij de uitgangspunten van deze visie als basis dienen. Daarom laten we zien wat de ‘randvoorwaarden’ zijn voor mensen die met een plan of idee komen. Daarbij vertellen we ook welke rol de omgevingsvisie, dit omgevingsprogramma en het omgevingsplan spelen. Daarnaast geven we aan hoe we de uitvoering van de gebiedsvisie gaan volgen en hoe we de ontwikkelingen gaan bijhouden (monitoren). Zo kunnen we de visie weer aanpassen als dat nodig is. Dit willen we ongeveer eens in de 2 jaar doen. Deze paragraaf is een eerste aanzet. De onderwerpen die hier langs komen worden verder uitgewerkt in een ontwikkelstrategie.

8.2 Kaders voor ontwikkelingen

Omgevingsvisie en omgevingsprogramma

Zoals uitgelegd in hoofdstuk 1 wordt nu ook gewerkt aan de omgevingsvisie voor heel Den Haag. Die is in 2023 klaar. In de omgevingsvisie staan de belangrijkste keuzes voor de toekomst over wonen, werken, gezondheid, veiligheid en een goed milieu. In de omgevingsvisie staan straks wensen en doelen voor de toekomst van Den Haag. Zoals in paragraaf 1.5 is aangegeven wordt deze structuurvisie beschouwd als een omgevingsprogramma (gebiedsuitwerking) voor Zuidwest.

Normaal gesproken stelt het college van burgemeester en wethouders een omgevingsprogramma vast. Het omgevingsprogramma Zuidwest wordt vastgesteld door de gemeenteraad, omdat het een belangrijk stuk is en vooruitloopt op de omgevingsvisie.

De omgevingsvisie en het omgevingsprogramma gelden alleen direct voor de gemeente zelf. Er zitten geen regels in voor burgers en ondernemers. Die staan in het omgevingsplan.

Omgevingsplan

Nu heeft de gemeente veel bestemmingsplannen, waarin regels staan voor burgers, bedrijven en de gemeente. Straks heeft de gemeente nog maar één omgevingsplan, waarin die regels staan. Ook verordeningen (specifieke regels voor een bepaald onderwerp, zoals over terrassen) die gaan over de leefomgeving, komen in het omgevingsplan. Het omgevingsplan is het enige instrument uit de Omgevingswet waarin regels staan. Die regels komen niet uit de lucht vallen. De omgevingsvisie en het omgevingsprogramma Zuidwest geven de basis voor de regels. Als bijvoorbeeld in het Programma Zuidwest een gebied als groen wordt aangewezen, dan staat in het omgevingsplan straks een regel dat je daar niet mag bouwen.

Schematische weergave samenhang omgevingswetinstrumenten

Gemeentelijke producten

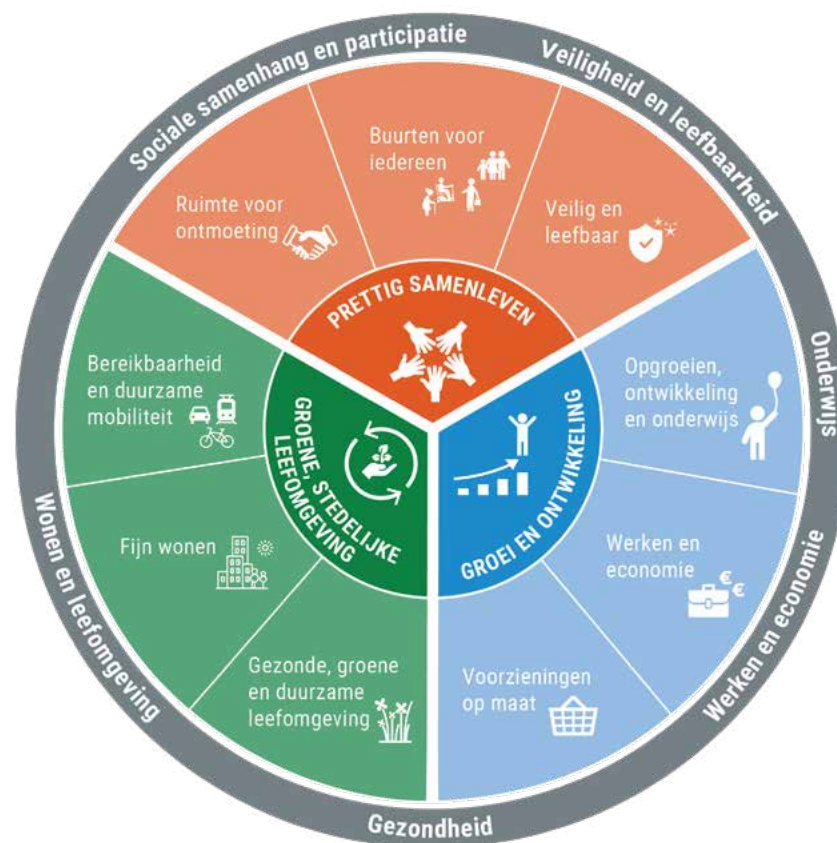
Naast de bovenstaande genoemde omgeving-wetinstrumenten stelt de gemeente ook “eigen” producten op. Deze producten doorlopen ook een bestuurlijk vaststellingsproces. Deze gemeentelijke producten zijn: Gebiedsagenda, Gebiedspaspoort, Nota van Uitgangspunten (NvU) en Planuitwerkingskader. Deze documenten kunnen gezien worden als een uitwerking van de structuurvisie/het omgevingsprogramma Zuidwest. Waar de structuurvisie/het omgevingsprogramma over geheel Zuidwest gaat, ligt de focus van deze gemeentelijke producten meer op gebieds- en projectgerichte ontwikkelingen.

Vergunning

Als je nu wilt bouwen, moet je daarvoor toestemming aan de gemeente vragen. Dit gaat via een aanvraag omgevingsvergunning. Dan kijkt de gemeente naar de regels uit het omgevingsplan of je mag bouwen. Soms past een plan of idee niet in het omgevingsplan, maar wil de gemeente er toch aan meewerken, omdat het plan of idee goed is voor de buurt. Dan kan de gemeente afwijken van het omgevingsplan. Het omgevingsprogramma Zuidwest geeft dan informatie of het plan of idee past in de toekomstplannen van de gemeente

met de buurt. Het plaatje hieronder laat zien aan welke wensen en doelen een plan moet bijdragen. Soms past het plan niet, maar is het wel mogelijk als het aangepast wordt. Zo geeft het programma Zuidwest alles bij elkaar randvoorwaarden voor

nieuwe plannen en ideeën. De basis voor het stellen van randvoorwaarden komt voort uit het Kompas van Zuidwest zoals hieronder afgebeeld en zoals dat in hoofdstuk 5 is toegelicht.

8.3 Ontwikkelperspectief

Nader onderzoek

Met het vaststellen van de structuurvisie zijn we er nog niet. Realisatie van de structuurvisie vraagt om verdere uitwerking in deelgebieden, zoals de gebiedsagenda Morgenstond en Uithof, maar ook nog verdere uitwerking op deelgebieden. Hierdoor worden ontwikkelingen in de woningbouw gekoppeld aan mobiliteitsmaatregelen, uitbreiding van de voorzieningen, verbetering van de openbare ruimte, energietransitie, etc. Ook kan bij deze uitwerkingen nog nadere onderzoeken benodigd zijn, zoals bij Mobiliteit bijvoorbeeld de verbreding Lozerlaan of de inrichting van de Hengelolaan. Maar ook op andere terreinen zoals bijvoorbeeld voor Economie, milieu, groen, etc. zal hier bij de verdere uitwerking sprake van zijn.

Maatregelen uitvoeren

Een uitgebreidere beschrijving van de uitvoering van de structuurvisie/ omgevingsprogramma Zuidwest komen in het Ontwikkelperspectief. Daarin staat bijvoorbeeld bij welk doel een maatregel hoort (ambitie), hoe belangrijk het is (prioriteit), wanneer we het uitvoeren (fasering), wie de verantwoordelijkheid daarvoor heeft (trekker) en bijbehorende investeringslasten. Ook staat erin of de maatregel geld oplevert of niet en of een bijdrage wordt gevraagd van de trekker of een andere partij (Rijk, provincie). Verder laten we zien hoe we plannen aan elkaar kunnen koppelen. Het Ontwikkelperspectief gaat ook in op 'kostenverhaal' en 'verevening'.

Kostenverhaal en verevening

'Kostenverhaal' en 'verevening' houden in dat bijvoorbeeld de ontwikkelaars van woningen meebetalen aan de aanleg van wegen of groen. Daar is een reden voor. De gemeente heeft in het Programma Zuidwest wensen en doelen opgenomen waarvoor geld nodig is. De gemeente zal een deel daarvan betalen, zoals het verbeteren en aanleggen van groen en wegen. Hier hebben ontwikkelaars van woningen ook voordeel van. Zonder goede wegen kunnen de woningen niet

bereikbaar zijn. Daarom is de gemeente volgens de wet (Wet ruimtelijke ordening) verplicht om ontwikkelaars mee te laten betalen. Hoeveel dit is hangt af van wat redelijk is en in welke mate ze profiteren van wat de gemeente betaalt (aan groen en wegen). Dit heet 'kostenverhaal', het 'verhalen van kosten' of 'verevening'. Ook in de nieuwe wet (de Omgevingswet) staat dat je als gemeente kosten moet verhalen en soms mag verhalen.

Niet verplicht, wel nuttig

In de volgende gevallen kunnen financiële bijdragen worden gevraagd:

- Bij aanpassingen om het woon- en leefklimaat te verbeteren in verouderde wijken of gebieden met leegstandsproblemen.
- Bij de aanleg van recreatievoorzieningen die behoren tot de gemeentelijke of regionale groenstructuur.
- Bij de aanleg van wegen.

Er zijn nog meer mogelijkheden maar deze drie zijn in elk geval voor Zuidwest belangrijk, zeker de eerste.

De gemeente zal ook sommige kosten verhalen die mogen worden verhaald. Dit komt dan te staan in het ontwikkelperspectief, de omgevingsvisie of in een apart 'programma kostenverhaal'. Daarin geeft de gemeente ook aan waarom kosten worden verhaald.

8.4 Plan-MER

Om de effecten van de transformatie van Zuidwest inzichtelijk te maken en het milieubelang te borgen in de structuurvisie (en verdere uitwerking van plannen en projecten) is een milieueffectrapport opgesteld. In de Wet milieubeheer is vastgelegd dat kaderstellende plannen voor (mogelijk) m.e.r.-plichtige activiteiten de procedure van de milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen moet worden. Het doel van de m.e.r. is het milieubelang volwaardig en vroegtijdig in de plan- en besluitvorming mee te nemen. De structuurvisie voor Zuidwest wordt kaderstellend voor m.e.r.-plichtige activiteiten en is daardoor m.e.r.-plichtig.

In het m.e.r. zijn 3 alternatieven (op woningbouwprogramma, mobiliteit en energie) onderzocht. Vervolgens is dit onderzoek gelijktijdig met de visie uitgevoerd. Uiteindelijk is de visie nog eens getoetst aan de m.e.r.. In de visie wordt uitgegaan van het realiseren van 10.000 extra woningen, inclusief verschillende mobiliteitsmaatregelen en wordt ingezet op de realisatie van een warmtenet op middentemperatuur en dat de huidige woningvoorraad wordt verduurzaamd. Uit de effectbeoordeling blijkt dat deze keuze wordt ondersteund. Wat betreft stikstof is het van belang dat een groot deel van de bestaande woningen van het gas worden gehaald om stikstofdepositie tegen te gaan (salderen).

Uit de effectbeoordeling blijkt dat met het voorkeursalternatief positieve effecten worden

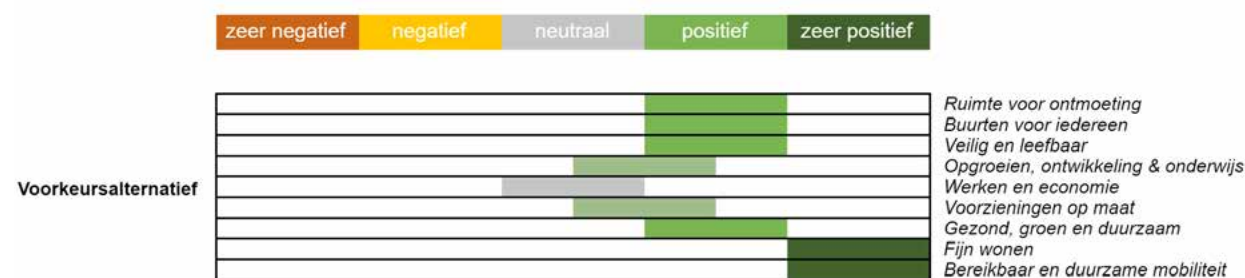
verwacht ten aanzien van sociaal-economische leefbaarheid, mobiliteitstransitie, duurzaamheid en het klimaat. Daarmee wordt invulling gegeven aan de grote opgaven in Zuidwest. Het neemt echter niet weg dat er negatieve effecten optreden. Mogelijk negatieve effecten op de thema's geluid, bezonning, windhinder en veiligheid kunnen bij concrete projecten worden ondervangen. Bijvoorbeeld door een slimme locatiekeuze of het treffen van mitigerende maatregelen.

De overige risico's vragen meer sturing vanuit de gemeente. Dit betreft de nadere uitwerking van het economisch programma, om er voor te zorgen dat Zuidwest een minder monofunctionele woonwijk wordt. De risico's ten aanzien van stikstofdepositie vragen om monitoring van de salderingsopgave. De vraag die daarbij centraal staat is of de verduurzaming van de huidige woningvoorraad in Zuidwest op tijd plaatsvindt,

om negatieve effecten door stikstofdepositie van met name verkeer te voorkomen.

Het voorkeursalternatief is niet alleen beoordeeld op de effecten op de leefomgeving. Ook is inzichtelijk gemaakt in welke mate het voorkeursalternatief bijdraagt aan de ambities voor Zuidwest. Dit is hieronder weergegeven.

Het resultaat van het MER is een spelregelkader om de beoogde transformatie van Den Haag Zuidwest te kunnen realiseren en de ambities waar te maken. Het spelregelkader bevat verschillende spelregels die randvoorwaardelijk zijn voor de transformatie van Zuidwest vanuit het belang van de gezonde leefomgeving. Dit spelregelkader wordt uitgangspunt bij de verdere uitwerking van de Zuidwest en is toegevoegd in de bijlage. Het spelregelkader tezamen met monitoring, zorgt voor beheersing van eerdergenoemde risico's.

Bijdrage van het voorkeursalternatief aan de ambities van Zuidwest

8.5 Evaluatie en monitoring

Zoals we hiervoor hebben verteld maakt de gemeente de omgevingsvisie en dit omgevingsprogramma Zuidwest niet voor vijf of tien jaar. Er zit eigenlijk geen periode aan vast. Het nadenken over de toekomst is een voortdurend proces om goed op veranderingen te kunnen inspelen. Daarom is monitoring belangrijk. Het is namelijk op voorhand moeilijk te voorspellen hoe deze organische en gefaseerde ontwikkeling zich

in de komende twintig jaar tot 2040 ontwikkelt en wat de feitelijk optredende effecten zullen zijn. De gemeente bekijkt daartoe elke 2 jaar of er iets veranderd is. Liggen we nog op koers? Zijn er nieuwe ontwikkelingen waar we rekening mee moeten houden? Halen we onze doelen wel met de ambities die we gesteld hebben? We willen dit zoveel mogelijk meetbaar maken. Zo kunnen we bijhouden hoeveel woningen we bouwen, hoeveel

groen we aanleggen, hoe het met effecten op milieugebied gaat. Hierdoor weten we of het goed gaat of dat we extra maatregelen moeten voorstellen en treffen. Hoe dit precies gemeten gaat worden, wordt verder uitgewerkt in het vervolg. Het beoordelingskader uit het opgestelde MER vormt een belangrijke basis voor het afbakenen van het beoordelingskader voor de monitoring.

BIJLAGE: Spelregelkader voor Zuidwest

	Randvoorwaarden door de gemeente	Milieuspelregels	Optimaliserende spelregels
Algemeen		Elk ruimtelijk besluit dat uitvoering geeft aan de transformatie van Zuidwest bevat: • Een toetsing aan de ambities voor Zuidwest; • Een toetsing aan het spelregelkader voor Zuidwest, waarbij ook de effectiviteit van de beoogde spelregels wordt getoetst; • Een beoordeling van de mate waarin de milieugevolgen van het besluit afwijken van de in het MER beschreven gevolgen.	
Inclusief	• Het uitwerken van een goede mix van type woningen op buurtniveau • Het uitwerken van de ruimtelijke uitgangspunten om ontmoetingen te stimuleren • Mobiliteitstransitie stimuleren om vervoersarmoede tegen te gaan	n.v.t.	n.v.t.
Leefbaar	• Uitwerken van het voorzieningenprogramma en daarbij ook de benutting van de huidige voorzieningen in Zuidwest betrekken • Uitwerken van het stedenbouwkundig plan waarbij rekening wordt gehouden met toezicht vanuit woningen en voldoende ontmoetingsplekken, zodat de sociale veiligheid wordt bevorderd en inwoners zich veilig voelen • Toets van de inpasbaarheid van de verdichtingsopgave voor heel Zuidwest (extra woningen en voorzieningen vs. druk op de openbare ruimte)	Borg in het ontwerp de toegankelijkheid van voorzieningen, bijvoorbeeld voor minder validen	n.v.t.
Mobiliteit en bereikbaarheid	• Werk de keuzes ten aanzien van mobiliteit uit in een mobiliteitsstrategie • Nadere uitwerking van het parkeerbeleid	• Toetsing aan het parkeerbeleid voor Zuidwest • Pas de mobiliteitsmaatregelen toe zoals weergegeven in Tabel 9.1 van het MER. • Bereikbaarheid voor hulpdiensten moet op peil blijven, ook in tijden van bijvoorbeeld wateroverlast of extreme hitte. Los de knelpunten niet alleen vanuit verkeerskundig oogpunt op, maar zoek hierbij de samenwerking met de Veiligheidsregio Haaglanden	Het inrichten van efficiënte stadsdistributie kan bijdragen aan het verminderen van de verkeersintensiteiten en daardoor verbeteren van de doorstroming en verkeersveiligheid.

	Randvoorwaarden door de gemeente	Milieuspelregels	Optimaliserende spelregels
Geluid	• Maak gebruik van de afschermende werking van bebouwing: werk een stedenbouwkundig plan uit, waarbij rekening wordt gehouden met een gunstige oriëntatie van de eerstelijnsbebouwing • De positionering van de niet-woonfuncties wordt verder onderzocht om het wegverkeerlawaai te beperken	• Voor elke ontwikkeling wordt voor het ruimtelijk besluit een geluidonderzoek uitgevoerd waarin getoetst wordt aan de grenswaarden uit de Wet geluidhinder • Bij overschrijding van de grenswaarden kan gekozen worden de eerstelijnsbebouwing verder van de weg af te leggen, dan wel hogere waarden aan te vragen en met technische geluidwerende gevelmaatregelen een akoestisch acceptabel binnengeluidklimaat te garanderen • Vermijd de toepassing van dove gevels, zeker voor eenzijdig georiënteerde woningen vanwege de leefbaarheid • Zorg dat iedere woning een aangename (geluidluwe) zijde heeft om een gezonde leefomgeving te waarborgen • Ontwikkelaars situeren de slaapkamer van woningen waarbij de geluidbelasting boven de voorkeursgrenswaarde komt bij voorkeur aan de stille zijde.	Pas bronmaatregelen toe om de geluidbelasting te beperken, zoals geluidreducerend asfalt
Geur & stof	n.v.t.	• Nieuwe bedrijven mogen geen geur- of stofhinder buiten de perceelsgrens veroorzaken • Beperk mogelijkheden voor houtstook bij nieuwe ontwikkelingen	Scherp de regelgeving rondom gebruik van barbecues aan op de aangewezen barbecueplekken in het Zuiderpark en de Uithof (Escamp)
Luchtkwaliteit	• Stimuleer de mobiliteitstransitie • Stel richtlijnen op voor de locatiekeuze van gevoelige bestemmingen, zoals scholen, kinderdagverblijven en verzorgings-, verpleeg- en bejaardentehuizen • Werk in regionaal (en landelijk) verband aan het verbeteren van de luchtkwaliteit richting de WHO-adviesnormen	n.v.t.	Het planten van bepaalde bomen in openbare groenvoorzieningen kan de luchtkwaliteit verbeteren
Bezonning en windhinder	n.v.t.	Toets concrete ontwikkelingen aan de Haagse Bezonningsnorm en de NEN 8100	Voor windgevoelige functies, waaronder gebouw entrees maar ook plantsoenen, is het wenselijk om windafschermende maatregelen te treffen
Gezondheids-bevordering	• Werk een stedenbouwkundig ontwerp uit voor Zuidwest. Behoud daarbij groenstructuren en maak zoveel mogelijk gebruik van collectieve binnentuinen • Stimuleer de mobiliteitstransitie en realiseer voldoende groenstructuren om zo een beweegvriendelijke leefomgeving te creëren	n.v.t.	Werk maatregelen uit om een extra impuls te geven aan gezond gedrag. Bijvoorbeeld ongezonde eetgelegenheden beperken en rookvrije plekken aanwijzen

	Randvoorwaarden door de gemeente	Milieuspelregels	Optimaliserende spelregels
Veiligheid	• Tref maatregelen waarmee de verkeersveiligheid verbetert. Denk bijvoorbeeld aan snelheidsverlagingen en bijbehorende infrastructurele wijzigingen (zoals verkeersdrempels) • Stimuleer de mobiliteitstransitie, waarbij autoverkeer wordt beperkt en meer bewegingen plaatsvinden met het OV, deelmobiliteit en/of langzaam verkeer. Dit komt de verkeersveiligheidssituatie ten goede	• Sluit nieuwe risicobronnen uit ten aanzien van externe veiligheid binnen het plangebied • Verantwoord het groepsrisico bij ontwikkelingen nabij risicobronnen • In het kader van de Omgevingswet dienen voorschriften voor nieuwbouw binnen aandachtsgebieden van risicobronnen nader uitgewerkt te worden • Eventuele nieuwe hoogspanningskabels (bijvoorbeeld ten behoeve van de duurzame energievoorzieningen van Zuidwest) moeten zoveel mogelijk ondergronds gerealiseerd worden	n.v.t.
Klimaat-bestendigheid	• Werk de klimaatopgave uit in het stedenbouwkundig ontwerp (per deelgebied) met voldoende ruimte voor groen- en waterstructuren • Maak met de uitwerking van de klimaatopgave zoveel mogelijk een koppeling met het realiseren van een aantrekkelijke en groene leefomgeving en het verbeteren van de robuuste ecologische natuurverbindingen • Op maximaal 10 minuten lopen van de woning is een groene openbare toegankelijke buitenruimte aanwezig	• Samen met ontwerpers, beheerders van groen, stedelijke infrastructuur en gezondheidsspecialisten procedures afspreken om problemen bij hitte te voorkomen, waaronder het ontwikkelen van een lokaal hitteplan • Water eerst vasthouden, bergen en dan pas afvoeren • Hanteer klimaatadaptieve nieuwbouw als uitgangspunt • Hemelwater zoveel mogelijk afkoppelen, bijvoorbeeld door het aanleggen van een gescheiden rioolstelsel	Het planten van bepaalde bomen in openbare groenvoorzieningen kan bijdragen aan klimaatadaptatie
Ruimtelijke kwaliteit	n.v.t.	• Behoud zoveel mogelijk (cultuurhistorisch waardevolle) panden en structuren • Voer archeologisch onderzoek uit wanneer bodemverstorende activiteiten plaatsvinden	
Economisch vitale leefomgeving	• Cluster economische voorzieningen op strategische plekken om zo het vestigingsklimaat te bevorderen, bijvoorbeeld door clustering bij mobiliteitsknooppunten • Zorg naast clustering ook voor voldoende spreiding van voorzieningen over de wijk, zodat voorzieningen voor iedereen toegankelijk zijn • Onderzoek de beschikbare ontwikkelruimte voor extra werklocaties en voorzieningen om zo de balans tussen wonen en werken in Zuidwest te verbeteren • Zorg voor voldoende betaalbare werkruimtes • Werk het programma met betrekking tot typen werkruimtes verder uit. Zorg voor een divers aanbod van werkruimtes, zodat iedere ondernemer een geschikte ruimte kan vinden	n.v.t.	n.v.t.

	Randvoorwaarden door de gemeente	Milieuspelregels	Optimaliserende spelregels
Klimaatneutraal	Werk een energiestrategie uit in wijkuitvoeringsplannen	Alle functies, woningen en 'niet-wonen' functies, worden zonder een aardgasaansluiting ontwikkeld	n.v.t.
Natuur	• Stimuleer de mobiliteitstransitie om stikstofemissie te beperken • Werk maatregelen uit die de recreatiedruk in de parken (De Uithof en het Zuiderpark) en groenzones in het plangebied kunnen beperken. Zoek daarbij naar een optimum tussen enerzijds het verspreiden van de recreatiedruk en anderzijds voldoende en toegankelijke mogelijkheden om te ontmoeten en bewegen. • Werk op basis van de kaders uit de structuurvisie (per deelgebied) een stedenbouwkundig plan uit waarin groenstructuren behouden blijven	• Voor elk deelplan binnen Zuidwest moet aangetoond worden dat negatieve effecten door stikstofdepositie uitgesloten kunnen worden • Maak zoveel mogelijk gebruik van schone technieken in de bouw om stikstofdepositie te beperken • Pas zoveel mogelijk natuurinclusieve bouwtechnieken toe • Bij elke ontwikkeling wordt nader onderzocht of er beschermde soorten aanwezig zijn. Dit moet uitwijzen of mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn	Realiseer natuurvriendelijke oevers (met name in een samenhangend netwerk) kunnen positieve effecten op de biodiversiteit (en waterkwaliteit) teweegbrengen
Bodem	n.v.t.	Saneer de bodem (indien nodig) passend bij de gewenste functie	Hanteer voor gevoelige bodemfuncties (zoals kinderspeelplaatsen, groene schoolpleinen en moestuinen) de klasse 'gezondheidskundig voldoende bodemkwaliteit'
Water	Werk maatregelen uit waarmee de waterkwaliteit kan worden verbeterd. Om de waterkwaliteit te verbeteren is het van belang dat er meer water wordt toegevoegd binnen Zuidwest	Vervang het huidige gemengde rioolsysteem in een gescheiden riool	Realiseer natuurvriendelijke oevers. Dit kan een positief effect op de waterkwaliteit teweegbrengen
Circulariteit	Ten aanzien van het thema circulariteit wordt aanbevolen om bij de herontwikkeling van Zuidwest diverse pilots uit te voeren om de kennisontwikkeling rondom circulariteit te vergroten	• Reststromen worden zoveel mogelijk collectief ingezameld, dit geldt ook voor afval van bedrijven • Nieuwbouw krijgt een materialenpaspoort. Er wordt volgens het 'urban mining' principe gewerkt in Zuidwest	n.v.t.

Colofon

Dit is een uitgave van
Gemeente Den Haag

Vormgeving en productie
Intern Dienstencentrum
Multimedia

Mei 2022

Dit document is tot stand gekomen
in samenwerking met:

